

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب معلم

(راهنمای تدریس)

آموزش قرآن

پایه اول (هفتم)

دوره اول متوسطه

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : کتاب معلم آموزش قرآن دوره اول متوسطه (هفتم) - ۸۱/۱

مؤلفان : یونس باقری، سیدمهدی سیف، سیدهادی محدث، سیدمحمدحسین میرباقری و مسعود وکیل

ویراستار : محمد کاظم بهنیا

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

صفحه‌آرا : راحله زادفتح‌اله

حروفچین : سیده فاطمه محسنی

مصحح : سید کیوان حسینی، حمید فروتن

امور آماده‌سازی خبر : فاطمه پزشکی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، پیمان حبیب‌پور

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۲

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۳۰۰-۱ ISBN 978-964-05-2300-1

بخش اول - کلیات ۱

- آموزش قرآن در جست و جوی چیست؟ ۲
- ساختار و محتوای کلی کتاب آموزش قرآن سال اول متوسطه ۶
- تعریف، اهمیت و جایگاه اجزای اصلی آموزش قرآن ۷
- الف) قرائت ۷
- ب) مفاهیم (درک معنا) ۸
- ب) شناخت قرآن ۱۱
- بسته آموزشی درس قرآن ۱۲
- آشنایی خانواده دانش آموزان با برنامه آموزش قرآن و نقش حمایتی آنها ۱۳
- روش کلی آموزش قرآن ۱۵
- روش تدریس روان خوانی و قرائت ۱۵
- چگونگی تقویت روخوانی قرآن دانش آموزان ۲۰
- روش آموزش مفاهیم (درک معنا) ۲۳
- روش آموزش موضوعات شناخت قرآن ۲۹
- روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ۲۹
- پرسش و ارزشیابی مستمر ۳۰
- الف) قرائت ۳۲
- ب) مفاهیم ۳۳
- زمان بندی تدریس دروس ۳۵
- ویژگی های دبیر موفق قرآن کریم ۳۶

بخش دوم - روش تدریس دروس ۴۰

روش تدریس :

- درس اول ۴۱
- درس دوم ۵۶
- درس سوم ۶۵
- درس چهارم ۷۲
- درس پنجم ۸۲
- درس ششم ۹۰
- درس هفتم ۹۸
- درس هشتم ۱۰۵
- درس نهم ۱۱۲
- درس دهم ۱۲۰
- درس یازدهم ۱۲۷
- درس دوازدهم ۱۳۴

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم «الرحمن * علم القرآن * خلق الانسان * علمه البيان»

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برنامه آموزش قرآن مدارس چند بار بررسی، اصلاح و تکمیل گردیده و آخرین تجدیدنظر و تولید برنامه جدید از سال ۷۷ آغاز شده است. مهم ترین رویکرد برنامه جدید آموزش قرآن، جامعیت این آموزش است؛ یعنی، آموزش قرآن به نحوی باشد که همه حیطه های یادگیری را شامل شود و به ویژه بر حیطه عاطفی که متکفل ایجاد و تقویت انس و علاقه دانش آموزان به قرآن و یادگیری آن است، تأکید ورزد. از سوی دیگر، تمامی موضوعات ضروری آموزش قرآن، مانند روخوانی، روان خوانی، صحت قرائت، توانایی درک معنای عبارت ها و آیات ساده قرآن کریم، آشنایی با معارف انسان ساز قرآن و تدبّر در آیات الهی را در حد امکان شامل شود.

بر این اساس، می توان از آموزش جامع قرآن کریم چنین تعریفی ارائه کرد: «آموزش جامع قرآن، فرایندی است برای دستیابی به توانایی قرائت صحیح، درک معنا، تدبّر در آیات و آشنایی با معارف قرآن به منظور تقویت ایمان، عمل صالح و انس با قرآن کریم.»

با توجه به رویکرد یاد شده، سه هدف اساسی آموزش قرآن در دوره های تحصیلی، علاوه بر تقویت انس و علاقه به قرآن کریم، عبارت است از: توانایی خواندن قرآن در دوره ابتدایی، درک معنای عبارت ها و آیات ساده در دوره متوسطه اول و تدبّر در آیات قرآن کریم و آشنایی با شرح و توضیح آنها در دوره متوسطه دوم.

شایان ذکر است که با توجه به جامعیت اهداف آموزش قرآن در هر یک از دوره های تحصیلی، سایر اهداف نیز متناسب با شرایط ذهنی و روحی دانش آموزان مورد توجه قرار می گیرد.

در این کتاب ابتدا با رویکرد، اصول، اهداف و روش های آموزش عمومی قرآن و سپس به تفصیل با شیوه آموزش قرآن در دوره متوسطه اول آشنا می شوید.

بخش اول

کلیات

آموزش قرآن در جست‌وجوی چیست؟

در آموزش و پرورش، درس قرآن درصدد است به تدریج دانش‌آموزان به مهارت‌های پایه و اصلی در استفاده از قرآن کریم دست یابند. این مهارت‌ها عبارت است از:

۱- توانایی خواندن قرآن کریم

۲- توانایی درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم

۳- آشنایی با روش‌های ساده و اولیه تدبیر در قرآن کریم

این سه مهارت باید به انس با قرآن کریم منجر شود. اصلی‌ترین رکن انس با قرآن کریم خواندن روزانه آیاتی از کلام‌الله مجید است، به نحوی که این خواندن همراه با سه مهارت اصلی یادشده در حدّ قابل قبول باشد.

بدیهی است که این سه مهارت اصلی و انس با قرآن کریم مانند اسکلت و ارکان اصلی یک بناست. هرچند برپایی و ایستادگی یک بنا بر اسکلت و ارکان اصلی استوار است، اما تا این اسکلت با سایر اجزای ضروری یک ساختمان تکمیل و پوشانده نشود، آن ساختمان برای سکونت و زندگی قابلیت لازم را ندارد.

از این‌رو، در آموزش قرآن متناسب با هر پایه تحصیلی اموری مانند شنیدن قرائت زیبای قرآن کریم و علاقه‌مندی به خواندن قرآن به صورت زیبا و آهنگین، آشنایی با مفهوم و مضمون پیام‌های قرآنی و ارتباط آنها با زندگی ما، آشنایی با برخی از داستان‌های قرآنی، انجام فعالیت‌های جذاب و متنوع که زمینه‌ساز تقویت علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن است، خواندن روزانه و مستمر قرآن و برخی امور دیگر، همه با هم بنای محکم و زیبای آموزش قرآن را می‌سازد.^۱

دانش‌آموزان در درس قرآن، با چه توانایی و آموخته‌هایی وارد کلاس اول متوسطه می‌شوند؟

با اهداف جامع آموزش قرآن در آموزش و پرورش آشنا شدید. از مجموعه این اهداف غیر از موضوع انس با قرآن کریم و علاقه‌مندی به یادگیری آن مهم‌ترین هدف آموزش قرآن در دوره ابتدایی دستیابی به توانایی خواندن آرام و شمرده قرآن کریم از روی مصحف کامل آموزشی است. انتظار می‌رود عموم دانش‌آموزان کلاس شما به این توانایی دست یافته باشند. در غیراین صورت، با مطالعه قسمت «چگونگی تقویت روخوانی قرآن دانش‌آموزان» در همین کتاب، در طی یکی دو جلسه زمینه ارتقای

۱- برای آشنایی با موضوع آموزش عمومی قرآن می‌توانید پیوست شماره یک را با عنوان «سواد قرآنی صحبت» که در آخر همین

کتاب آمده است، مطالعه کنید.

توانایی موردنظر را فراهم آورید. البته این کار در کنار آموزش دروس کتاب پیش می‌رود، اما با مطالعه آن قسمت بهتر می‌توانید نواقص دانش آموزان را شناسایی و جبران کنید.

ضمناً دانش آموزان در سه سال دوم دوره ابتدایی با معنای برخی کلمات ساده و آشنای قرآن کریم که در فارسی نیز رایج است آشنا شده‌اند و آموخته‌اند که برخی ترکیب‌ها و عبارات ساده، کوتاه و زیبایی قرآن کریم را معنا کنند. این امر زمینه بسیار مناسبی را برای آموزش بخش مفاهیم (درک معنا) کتاب سال هفتم فراهم آورده است.

یکی از بخش‌های جذاب و ارزشمند آموزش قرآن در دوره ابتدایی، آشنایی و یادگیری پیام‌های قرآنی و کاربردهای عملی آنها در زندگی است. این بخش نیز زمینه‌ساز یکی از فعالیت‌های جدیدی است که در دروس کتاب آموزش سال هفتم آمده است.

اهداف درس آموزش قرآن در هریک از پایه‌های تحصیلی دوره متوسطه اول

ردیف	قلمرو	سال اول	سال دوم	سال سوم
۱	شناختی	<p>- شناخت با ویژگی‌های مهم</p> <p>رسم الخط مصحف آموزشی</p> <p>- آشنایی با معنای تعدادی از کلمات</p> <p>پر کاربرد^۱ قرآن کریم</p> <p>- تشخیص کلمات ساده قرآنی</p> <p>هم خانواده و ریشه آن‌ها</p> <p>- آشنایی با برخی از آداب ظاهری و</p> <p>باطنی تلاوت قرآن کریم</p> <p>- آشنایی با نمونه‌هایی از :</p> <p>الف) اعجاز قرآن کریم</p> <p>ب) پیام‌های قرآنی</p> <p>ج) تأثیر قرآن بر زندگی فردی و</p> <p>اجتماعی مسلمانان و سایر جوامع</p> <p>بشری</p> <p>د) جایگاه رفیع قرآن در نزد</p> <p>اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان</p> <p>- شناخت قرآن از دیدگاه اهل</p> <p>بیت علیهم السلام و اهل بیت</p> <p>علیهم السلام از دیدگاه قرآن کریم</p>	<p>- آشنایی با ویژگی‌های مهم</p> <p>رسم الخط ایرانی مصحف شریف</p> <p>- آشنایی با حروف عربی که در زبان</p> <p>فارسی یکسان تلفظ می‌شوند.</p> <p>- آشنایی با معنای تعدادی از</p> <p>کلمات پر کاربرد قرآن کریم</p> <p>- آشنایی با برخی از آداب ظاهری و</p> <p>باطنی تلاوت قرآن کریم</p> <p>- آشنایی با نمونه‌هایی از :</p> <p>الف) اعجاز قرآن کریم</p> <p>ب) پیام‌های قرآنی</p> <p>ج) تأثیر قرآن بر زندگی فردی و</p> <p>اجتماعی مسلمانان و سایر جوامع</p> <p>بشری</p> <p>د) جایگاه رفیع قرآن در نزد</p> <p>اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان</p> <p>- شناخت قرآن از دیدگاه اهل</p> <p>بیت علیهم السلام و اهل بیت</p> <p>علیهم السلام از دیدگاه قرآن کریم</p>	<p>- آشنایی با ویژگی‌های مهم</p> <p>رسم الخط مصری (عثمان طه)</p> <p>مصحف شریف</p> <p>- آشنایی با معنای تعدادی از کلمات</p> <p>پر کاربرد قرآن کریم</p> <p>- آشنایی با برخی از نکات ساده</p> <p>و پر کاربرد درباره ترجمه زیباتر و</p> <p>دقیق تر عبارات قرآنی</p> <p>- آشنایی با نمونه‌هایی از :</p> <p>الف) اعجاز قرآن کریم</p> <p>ب) پیام‌های قرآنی</p> <p>ج) تأثیر قرآن بر زندگی فردی و</p> <p>اجتماعی مسلمانان و سایر جوامع</p> <p>بشری</p> <p>د) جایگاه رفیع قرآن در نزد</p> <p>اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان</p> <p>- شناخت قرآن از دیدگاه اهل</p> <p>بیت علیهم السلام و اهل بیت</p> <p>علیهم السلام از دیدگاه قرآن کریم</p>

۱- ویژگی این کلمات پر کاربرد در جدول وسعت و توالی ذکر شده است.

<p>- توانایی روان‌خوانی قرآن کریم از روی مصحف‌های آموزشی و ایرانی</p> <p>- توانایی روخوانی قرآن کریم از روی مصحف شریف با رسم الخط مصری (عثمان طه)</p> <p>- توانایی معناکردن عبارات و آیات قرآن کریم شامل پرکاربرد، از طریق ترجمه کلمه به کلمه آنها</p> <p>- توانایی تلفظ صحیح حروف عربی در عبارات و اذکار نماز</p> <p>- توانایی معناکردن صیغه‌های پرکاربرد فعل امر در قرآن، براساس آموخته‌های درس عربی</p>	<p>- توانایی روان‌خوانی ده جزء دوم قرآن کریم از روی مصحف آموزشی</p> <p>- توانایی روخوانی قرآن کریم از روی مصحف شریف با رسم الخط ایرانی</p> <p>- توانایی نسبی تلفظ صحیح حروف عربی در عبارات و اذکار نماز</p> <p>- توانایی معناکردن عبارات و آیات قرآن کریم شامل پرکاربرد از طریق ترجمه کلمه به کلمه آنها</p> <p>- توانایی معناکردن صیغه‌های پرکاربرد فعل ماضی و مضارع در قرآن، براساس آموخته‌های درس عربی</p>	<p>- توانایی روان‌خوانی قرآن کریم از روی مصحف آموزشی</p> <p>- توانایی معناکردن عبارات و آیات قرآن کریم شامل کلمات پرکاربرد از طریق ترجمه کلمه به کلمه آنها</p> <p>- توانایی معناکردن کلمات هم‌خانواده با بهره‌گیری از برخی قواعد ساده عربی مانند علائم جمع سالم، جمع مکسر و ...</p>	<p>۲</p> <p>مهارتی</p>
<p>- علاقه به قرائت زیبا و صحیح قرآن کریم</p> <p>- علاقه به آشنایی با زندگی و خدمات برخی از قاریان، حافظان، مفسران، اندیشمندان و هنرمندان قرآنی</p> <p>- علاقه به استفاده از رسانه‌های قرآنی و شرکت در فعالیت‌های متنوع مراکز قرآنی</p> <p>- علاقه به آشنایی بیشتر با آموزه‌های قرآنی و فهم عبارات و آیات قرآن کریم</p> <p>- علاقه به بهره‌مندی از آموزه‌های قرآن کریم در زندگی</p>	<p>- علاقه به قرائت زیبا و صحیح قرآن کریم</p> <p>- علاقه به فهم معنای عبارات و آیات و کسب آموزه‌های قرآنی</p> <p>- علاقه به رعایت آداب تلاوت قرآن کریم</p> <p>- علاقه به شرکت در فعالیت‌های مختلف قرآنی</p> <p>- علاقه به آشنایی با زندگی و خدمات برخی از قاریان، حافظان، مفسران، اندیشمندان و هنرمندان قرآنی</p> <p>- علاقه به بهره‌مندی از آموزه‌های قرآن کریم در زندگی</p>	<p>- علاقه به بزرگداشت، تکریم و احترام به قرآن کریم</p> <p>- علاقه به قرائت زیبا و صحیح قرآن</p> <p>- علاقه به رعایت آداب تلاوت قرآن کریم</p> <p>- علاقه به آشنایی با زندگی و خدمات برخی از قاریان، حافظان، مفسران، اندیشمندان و هنرمندان قرآنی.</p> <p>- علاقه به درک معنای عبارات و آیات و کسب آموزه‌های قرآنی</p> <p>- علاقه به بهره‌مندی از آموزه‌های قرآن کریم در زندگی</p>	<p>۳</p> <p>نگرشی</p>

ساختار و محتوای کلی کتاب آموزش قرآن سال اول متوسطه

کتاب دانش‌آموزان از دوازده درس تشکیل شده است. هر درس طی دو هفته یعنی دو جلسه کامل (۹۰ دقیقه‌ای) آموزش داده می‌شود. ساختار محتوای کلی هر درس به شرح زیر است.

جلسه اول

۱- متن کامل دو صفحه از قرآن کریم : برای تمرین روان‌خوانی قرآن کریم در جلسه اول هر درس تمرین قرائت دو صفحه از قرآن کریم در نظر گرفته شده است. قابل ذکر است با توجه به برنامه‌ریزی کلی آموزش قرآن در دوره ابتدایی و متوسطه، در نظر است که تمرین قرائت قرآن از آغاز تا پایان سوره توبه در دوره ابتدایی و از آغاز سوره یونس تا پایان قرآن کریم برای دوره متوسطه اول منظور شود. در سال اول متوسطه، دانش‌آموزان قرائت آیات سوره یونس تا پایان سوره مؤمنون را آموزش دیده و تمرین می‌کنند. در جلسه اول هر درس دو صفحه از قرآن در کتاب درسی آمده است و دانش‌آموزان تا جلسه آینده هر روز یک صفحه از قرآن را در خانه می‌خوانند. به این ترتیب در هر هفته، هفت صفحه از قرآن خوانده و تمرین می‌شود، که در جلسه اول هر درس، دو صفحه از این هفت صفحه در کلاس و از روی کتاب درسی تدریس و تمرین می‌شود.

ضمناً دانش‌آموزان، همراه با کتاب درسی یک لوح فشرده (DVD) نیز دریافت می‌کنند. این لوح حاوی متن کامل قرآن کریم و قرائت ترتیل استاد محمد صدیق منشاوی و استاد شهریار پرهیزکار است. دانش‌آموزان صفحات قرآنی را که در خانه تمرین می‌کنند. علاوه بر کتاب درسی باید از این لوح مشاهده کرده و قرائت موردنظر خود از یکی از دو قاری را گوش دهند. روش کامل استفاده از لوح فشرده و نیز روش تدریس و تمرین قرائت به‌طور کامل در همین بخش کلیات کتاب خواهد آمد. در بخش آموزش قرائت از درس چهارم به بعد تلفظ صحیح حروف فاصل عربی نیز آموزش داده شده است.

۲- بخش مفاهیم (آموزش درک معنا) : در هر جلسه درسی قسمتی نیز برای آموزش مفاهیم (درک معنا) در نظر گرفته شده است. معمولاً این بخش شامل دو یا سه فعالیت است که یکی کامل کردن جدول کلمات است و دیگری ترجمه کردن عبارات ساده‌ای از آیات درس توسط دانش‌آموزان. روش تدریس کامل این بخش نیز در قسمت روش تدریس خواهد آمد.

۳- انس با قرآن در خانه : سومین قسمت از محتوای هر جلسه، تکلیف «انس با قرآن در خانه» است. این تکلیف چهار تمرین دارد.

تمرین اول : خواندن صفحات قرآنی مشخص شده به میزان روزانه یک صفحه، از یک جلسه

درس قرآن تا جلسه بعد.

تمرین دوم: تکمیل ترجمه برخی از عبارات و آیات درس

تمرین سوم: جست و جوی برخی ترکیب ها و عبارات ساده که دانش آموز می تواند آنها را معنا کند.

تمرین چهارم: جست و جوی یک پیام قرآنی. قابل ذکر است از آنجا که دانش آموزان با پیام

قرآنی در دوره ابتدایی آشنا شده اند، عموماً می توانند از صفحه هایی که مشخص شده، حداقل یک پیام زیبا و کوتاه قرآنی یافته و آن را معنا کنند.

جلسه دوم

محتوای جلسه دوم، هر درس مانند جلسه اول است، با این تفاوت که اولاً به جای دو صفحه قرآن کریم، یک صفحه آمده است و ثانیاً سومین فعالیت بخش مفاهیم، قطعه زیبایی از آیات همان جلسه است که در شکل قرآنی در کتاب آمده که دانش آموزان آن آیات را قرائت کرده و ترجمه آن را با استفاده از آموخته های قبلی خود تکمیل می کنند.

بقیه بخش ها و از جمله تکلیف «انس با قرآن در خانه» کاملاً مانند جلسه اول است.

تعریف، اهمیت و جایگاه اجزای اصلی آموزش قرآن

برای دستیابی به اهداف موردنظر، محتوای آموزش از اجزای خاصی تشکیل می شود. در این

قسمت تعریف، اهمیت و جایگاه اجزای مختلف محتوای آموزش قرآن بیان می گردد.

محتوای آموزش قرآن از سه بخش اساسی قرائت، مفاهیم و شناخت قرآن تشکیل می شود.

الف - قرائت

برای قرائت ممکن است تعاریف مختلفی موردنظر باشد. در این قسمت، به توضیح آنچه در

برنامه آموزش عمومی قرآن موردنظر است، می پردازیم. منظور از قرائت قرآن کریم، خواندن کلمه ها و

عبارت های قرآنی از روی کتاب درسی یا مصحف شریف است. معمولاً خواندن قرآن از بخش خوانی

و شمرده خوانی آغاز می شود و تا خواندن به صورت روان و با سرعت معمولی ادامه می یابد. گاهی از

خواندن در حد شمرده خوانی و آرام، به روخوانی تعبیر می شود و از خواندن با سرعت معمولی به عنوان

روان خوانی قرآن کریم یاد می شود.

با توجه به اهداف آموزش قرآن در دوره ابتدایی، منظور از قرائت در این دوره، کسب مهارت

روان خوانی آیات مندرج در کتاب درسی و شمرده خوانی (روخوانی) قرآن کریم از روی مصحف شریف

با رسم الخط آموزشی است. در دوره متوسطه اول، منظور از قرائت قرآن کسب مهارت روان خوانی

قرآن کریم با رسم الخط آموزشی است.

از قرائت قرآن در آموزش عمومی قرآن کریم در دوره ابتدایی و متوسطه اول همین حد موردنظر است. باید بدانیم که قرائت صحیح و فصیح، واجد ویژگی‌های دیگری چون تلفظ صحیح حروف خاص عربی، رعایت احکام تجوید، وقف و ابتدا، صوت و لحن نیز است؛ اما در آموزش عمومی قرآن، اتخاذ تدابیری چون برانگیختن دانش‌آموزان به استماع نوارهای قرائت آموزشی در کلاس درس و خارج از آن، زمینه افزایش علاقه و انگیزه آنان را به یادگیری کامل تر قرائت قرآن فراهم می‌آورد.

در بخش‌های آینده در این زمینه و نیز چگونگی تشویق دانش‌آموزان به فعالیت‌های افزون بر برنامه اصلی در آموزش قرائت، توضیحات کافی ارائه خواهد شد.

اهمیت و ضرورت آموزش قرائت: بدیهی است آشنایی و انس گرفتن با هر کتاب از خواندن آن آغاز می‌شود. از آن جا که قرآن کریم، کلام الهی است، همواره بر خواندن آن تأکید شده است. در واقع، حتی اگر این خواندن بدون درک معنا باشد، دارای آثار تربیتی و اخلاقی است و یاد خدا را به همراه دارد. از این رو، آموزش قرائت از آغاز آموختن قرآن تا دستیابی به حداقل مهارت‌های موردنظر ضروری است و هم‌چنین در هیچ‌یک از مراحل آموزش و برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی نباید نادیده گرفته شود. در برنامه جدید آموزش قرآن، اهداف به صورت جامع موردنظر است و به ویژه در دوره متوسطه اول، بر کسب توانایی معنا کردن عبارت‌ها و آیات ساده قرآن کریم و درک آن‌ها تأکید می‌شود، و آموزش قرائت نیز جایگاه جدی و ارزشمند خود را دارد. این دو مهارت اصلی (قرائت و مفاهیم) که در آموزش عمومی قرآن دو روی یک سکه‌اند، باید به طور متوازن مورد توجه قرار گیرند و از افراط و تفریط در هر یک پرهیز شود.

برای کسب اطلاعات بیش‌تر درباره اهمیت و جایگاه آموزش قرائت قرآن به کتاب روش آموزش قرآن دوره ابتدایی، ویژه مراکز تربیت معلم کد ۶۰۱۱ صفحات ۱۵ و ۱۶ مراجعه کنید.

ب — مفاهیم

تعریف: در این آموزش، منظور از مفاهیم، درک معنای آیات و عبارات قرآنی است، نه مطالب و معارف قرآن کریم؛ هر چند که دریافت معنای عبارات و آیات، لازمه دریافت مطالب و معارف قرآن کریم است.

تفاوت «مفاهیم» با «ترجمه»: گرچه منظور از مفاهیم، به نوعی همان ترجمه است ولی آنچه از مفاهیم موردنظر است، با ترجمه به معنای رایج آن تفاوت‌هایی دارد که در این جا به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

۱- درک معنای اولیه یک عبارات، مقدم بر ترجمه است. معمولاً پیش از ترجمه یک یا چند عبارات، مفهوم آن، درک شده و سپس به زبان دوم ترجمه می‌شود. اگر ترجمه‌های متفاوت قرآن کریم را با یک دیگر مقایسه کنیم، متوجه می‌شویم که در بیش تر آیات، مفاهیمی که مترجمان درک کرده‌اند، یکسان یا بسیار نزدیک به هم‌اند ولی ترجمه‌های آن‌ها با یک دیگر متفاوت است؛ زیرا هر مترجم برای بیان مفهومی که درک کرده است، لغات خاصی را به خدمت می‌گیرد و با توجه به میزان تسلطی که به زبان دوم (مقصد) دارد و برخی دلایل دیگر، ساختار خاصی را برمی‌گزیند اما در بحث آموزش مفاهیم، اولین معنایی که از یک عبارت درک می‌شود، مورد نظر است. این معنا معمولاً به صورت تحت اللفظی بیان می‌گردد.

۲- در ترجمه به معنای رایج آن، انتظار می‌رود مترجم با تسلط کاملی که به زبان اول (مثلاً قرآن کریم) و زبان دوم (مثلاً فارسی) دارد، تا حد ممکن ظرایف و لطایف یک عبارت را در ترجمه لحاظ کند؛ هر چند که این امر نه تنها درباره قرآن که کلام الهی و مافوق بشر است بلکه در ترجمه متون ادبی نیز به طور کامل عملی نیست. به هر حال، این وظیفه مترجم است که در این زمینه تا آن جا که می‌تواند، تلاش کند. ممکن است این سؤال پیش آید ترجمه قرآن که یک کار بسیار فنی، دقیق و نیازمند توانایی خاص علمی و ادبی است، چگونه برای دانش آموزان دوره متوسطه اول قابل دست‌یابی است. پاسخ این است که اولاً آموزش مفاهیم به منزله دست‌یابی به مفهوم و معنای اولیه عبارات‌های قرآنی است که عمده‌تأ از راه ترجمه تحت اللفظی میسر می‌شود و در چنین ترجمه‌ای، ظرایف و لطایف و زیبایی‌های ادبی مورد نظر نیست. ثانیاً در این آموزش، تأکید اصلی بر معنا کردن آن دسته از آیه‌ها و عبارات‌هایی از قرآن است که عموماً ساختار ساده نحوی و نیز کلمات ساده و پرکاربرد دارند.

بیان این نکته در این جا مفید است که قرآن کریم تقریباً دارای ۷۸,۰۰۰ کلمه است. این تعداد کلمات، از حدود ۱۰,۰۰۰ کلمه غیر تکراری تشکیل می‌شود که هر کلمه از آن، حداقل یک بار در قرآن به کار رفته است. نکته قابل توجه این که کمتر از ۱۰۰۰ کلمه از این ده هزار کلمه حدود ۷۰ درصد کل قرآن را تشکیل می‌دهند؛ یعنی، با آموختن معنای این کلمات، قرآن آموز به طور متوسط، می‌تواند معنای بیش از دو سوم کلمات هر صفحه از قرآن کریم را درک کند. البته مطلب یاد شده به این معنا نیست که او می‌تواند به طور متوسط بیش از دو سوم آیه‌ها و عبارات‌های قرآن را معنا کند - چون می‌دانیم برای معنا کردن یک عبارت یا یک جمله، به دانستن مطالبی بیش از معنای کلمات نیاز داریم - ولی پر واضح است که اولاً، درک معنای این حجم از کلمات به کار رفته در قرآن بسیار شوق برانگیز است؛ و ثانیاً، با روشی که در ضمن آن، این تعداد کلمه آموزش داده می‌شود، قرآن آموز با نکات مهمی در زمینه معنا کردن عبارات‌ها و آیه‌ها نیز آشنا می‌شود و به این وسیله می‌تواند حداقل نیمی از عبارات‌ها و آیه‌های قرآن کریم را معنا کند.

پس در این جا منظور از آموزش مفاهیم - در سطح آموزش عمومی و به عنوان سواد قرآنی - دستیابی به درک معنای حدود ۷۰ درصد کلمات کل قرآن کریم است که توانایی معنا کردن حداقل نیمی از عبارت‌ها و آیه‌های قرآن کریم را برای قرآن آموز به ارمغان می‌آورد.

شایان ذکر است که کلمه‌ها و عباراتی که در قرآن کریم بیش‌تر ذکر شده‌اند اولاً، از ساختار ساده‌تری برخوردارند و ثانیاً، به دلیل تکرار زیاد، مهم‌ترین بخش معارف اساسی قرآن را شامل می‌شوند؛ به عبارت دیگر، سازماندهی آموزش مفاهیم براساس لغات پرکاربرد، به‌طور غیرمستقیم، آموزش معارف اساسی قرآن را نیز شامل می‌شود و قرآن‌آموز می‌تواند معارف اساسی دین را به‌طور مستقیم از قرآن دریافت کند که این موضوع بسیار مهم و ارزشمند است.

اهمیت و ضرورت آموزش مفاهیم: در اهمیت و جایگاه یگانه قرآن کریم سخنی نیست؛ زیرا این، آخرین و تنها کتاب الهی است که به دور از هرگونه تغییر و تحریف و در صیانت و سلامت کامل در اختیار بشریت است و تا ابد برای همه انسان‌ها نور و هدایت و برای مؤمنان موعظه، شفا و رحمت است؛^۱ اما سخن این است که آیا عموم مردم - حتی غیرمسلمانان و غیرعرب‌زبانان - راهی به استفاده از این رحمت بی‌کران الهی دارند؟ پاسخ با قاطعیت تمام مثبت است و اگر جز این بود، عظمت و اعجاز این کتاب الهی مورد تردید قرار می‌گرفت؛ در حالی که هرگز چنین نیست. شاید به سبب عظمت و عمق بی‌پایان قرآن، دستیابی به معارف و حقایق آن بسیار دور و مشکل به نظر آید اما عظمت و اعجاز قرآن در این است که همچون سایر آیات الهی که هستی آکنده از آن‌هاست، ظاهر و باطن دارد. ظاهر آن چون آفتاب تابان و آب زلال و نسیم روح‌بخش، همه انسان‌ها را حیات، طراوت و امید می‌بخشد و از سوی دیگر، ژرفای آن پایان‌ناپذیر است. معصومین - علیهم‌السلام - در روایات خود، به زیبایی برای قرآن چهار رتبه بیان کرده‌اند: «عبارات» برای عموم مردم، «اشارات» برای گروه خاصی از مردم (شاید افراد متخصص و دانشمند)، «لطائف» برای اولیا و «حقایق» برای انبیا^۲.

متن روایت از حضرت امام حسین (ع) و حضرت امام جعفر صادق علیهماالسلام به این گونه نقل شده است.

كِتَابُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ

عَلَى الْعِبَارَةِ وَالْإِشَارَةِ وَاللَّطَائِفِ وَالْحَقَائِقِ؛

فَالْعِبَارَةُ لِلْعَوَامِ وَالْإِشَارَةُ لِلْخَوَاصِّ وَاللَّطَائِفُ لِلْأَوْلِيَاءِ وَالْحَقَائِقُ لِلْأَنْبِيَاءِ

(بحارالانوار، ج ۹۲، ص ۲۰ روایت ۱۸ و ص ۱۰۳، روایت ۸۱)

۱- یونس: ۵۷

۲- برای آشنایی بیشتر با این موضوع به پیوست شماره یک (مواد قرآنی چیست؟) مراجعه کنید.

آموزش مفاهیم بر آن است که عموم مردم را به سوی درک عبارت‌های قرآن کریم رهنمون شود. به طور خلاصه، ضرورت و فایده آموزش مفاهیم را به عنوان جزئی از آموزش عمومی قرآن، می‌توان به این ترتیب برشمرد:

۱- با توجه به تأکیدات بسیار دو منبع مهم دینی - یعنی قرآن و سنت - همه مردم باید توانایی درک معنای اولیه عبارت‌ها و آیه‌های قرآنی را داشته باشند.

۲- آموزش و یادگیری در صورتی جذاب و برانگیزنده است که طبیعی و معنادار باشد. یادگیری قرآن کریم هر چند به خودی خود ارزشمند و دارای جاذبه‌های بسیار است ولی اگر برای مدتی طولانی از درک و معنا تهی باشد، به تداوم و تأثیر آن نمی‌توان امید بست. بی‌جهت نیست که بسیاری از مربیان و معلمان آموزش قرآن، بر این باورند که دانش‌آموزان معمولاً آموزش قرآن را با علاقه شروع می‌کنند ولی پس از مدتی نه چندان طولانی، این علاقه و انگیزه کاهش می‌یابد. علاقه اولیه، محصول فرهنگ خانواده و جامعه است که به قرآن و آموزش آن اهمیت می‌دهد ولی اگر فرایند آموزش به شکلی طبیعی، معنادار و جذاب طی نشود، علاقه اولیه رو به کاستی می‌گذارد.

۳- آموزش مفاهیم در کنار آموزش قرائت - که در واقع روی دیگر سکه در آموزش قرآن است - موجب تنوع در آموزش می‌شود و کلاس درس را از یک نواختی و کسالت خارج می‌کند. تذکر این نکته در این جا مفید است که مکمل بودن قرائت و مفاهیم نسبت به یک‌دیگر، همیشه باید مورد توجه دبیران محترم باشد و تا حد ممکن، از کاربرد روش‌هایی که به نوعی این دو امر را از یک‌دیگر جدا می‌کنند، پرهیز شود؛ بر این اساس، به کارگیری شیوه‌هایی که لازم و ملزوم بودن این دو بخش آموزش را بهتر نشان می‌دهد، ضرورت دارد. در این باره، به تفصیل سخن خواهیم گفت.

پ - شناخت قرآن

از آن جا که انس با قرآن کریم و علاقه‌مندی به یادگیری آن، هم در سواد قرآنی و هم در اهداف آموزش قرآن در دوره راهنمایی لحاظ شده است، باید برای دستیابی به این هدف مهم، از مطالب و شیوه‌های متنوع و جذاب بهره برد. آموزش قرائت و مفاهیم قرآن در دستیابی به هدف یادشده نقش مهمی دارد ولی انس با قرآن کریم و علاقه‌مندی به یادگیری آن، نیازمند تلاش بیشتری است. به این منظور، در دروس آموزش قرآن، مطالب متنوع و جذابی درباره قرآن کریم ارائه شده است. در این مباحث، سعی بر آن است که با ارائه اطلاعات گوناگون، دانش‌آموزان با جایگاه منحصر به فرد قرآن کریم در اسلام و نقش آن در هدایت و اصلاح جوامع بشری آشنا شوند. دانش‌آموزان با مطالعه این مطالب می‌آموزند که در طول تاریخ اسلام، همه مسلمانان اعم از دانشمندان، هنرمندان و عامه مردم، چگونه در

کشف و گسترش معارف، علوم و زیبایی‌های قرآن اهتمام داشته‌اند و در این راه چه آثار علمی و هنری ماندگاری از خود به جای گذاشته‌اند.

این مجموعه که از آن به عنوان «مجله قرآنی» می‌توان نام برد، موجب شناختی جدیدتر و عمیق‌تر از قرآن می‌شود و این شناخت، نگرش و رفتاری جدید نسبت به قرآن کریم را برمی‌انگیزد. به این موضوعات متناسب با آیات مندرج در دروس، در بخش «شناخت قرآن» توجه شده است. آشنایی با برخی از آیات خاص قرآن کریم، برخی معارف ارزشمند قرآن، قرآن در کلام معصومین - علیهم السلام - و جایگاه ایشان در قرآن، اهتمام مسلمانان در حفظ و توسعه فرهنگ قرآن با خلق آثار ارزشمند علمی و هنری در طول تاریخ، برخی از شکل‌های اعجاز قرآن، قرآن در نگاه و کلام اندیشمندان غیرمسلمان، تأثیرات ژرف قرآن بر زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان و ... همه این مطالب در قالب داستان، شعر، خاطره، مصاحبه، گزارش و ... ارائه شده است.

بسته آموزشی درس قرآن

برای آشنایی بیشتر با اهداف، ضرورت و ویژگی‌های بسته آموزشی درس قرآن می‌توانید به صفحات ۵۵ تا ۶۳ کتاب مبانی و روش‌های آموزش قرآن در دوره راهنمایی، کد ۱۰۰۸/۲، ویژه مراکز تربیت معلم، مراجعه کنید.

در اینجا با توجه به ضرورت رعایت اختصار متذکر می‌شویم که علاوه بر کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم، یک حلقه لوح فشرده (DVD) متن کامل قرآن کریم همراه با قرائت ترتیل آن در اختیار دبیران و دانش‌آموزان عزیز قرار گرفته است تا در کلاس درس و نیز در خارج از کلاس از آن استفاده کنند.

ویژگی‌های لوح فشرده قرآن کریم

این لوح (DVD) حاوی متن کامل قرآن کریم و قرائت ترتیل استاد مشاوی و استاد پرهیزگار است. هر سال تحصیلی این DVD همراه با کتاب درسی دانش‌آموزان در اختیار ایشان قرار می‌گیرد. این لوح فشرده دارای قابلیت‌ها و ویژگی‌های زیر است:

۱- متن کامل قرآن کریم را صفحه به صفحه، با رسم الخط کم علامت مطابق شیوه مرکز طبع و نشر قرآن کریم نمایش می‌دهد.

۲- با مشخص کردن شماره هر صفحه، متن آن قابل دسترسی است.

۳- کاربر می‌تواند برای قرائت هر آیه، یکی از دو قاری دلخواه خود را انتخاب کند و هر زمان که خواست با تغییر لازم، قرائت قاری دیگر را گوش کند.

۴- هر جمله‌ای که قرائت شود با تغییر رنگ از متن بقیه صفحه متمایز و مشخص می‌شود.

۵- با هر کلیک می‌توان قرائت هر جمله را به دفعات مورد نظر، گوش کرد.

۶- کاربر می‌تواند با کلیک روی هر آیه یا جمله مورد نظر در هر صفحه قرائت آن عبارت را گوش کند.

۷- در صورت عدم دسترسی به رایانه، می‌توان با استفاده از دستگاه‌های DVD خوان، از همین لوح فشرده، قرائت آیات را بدون نمایش صفحات قرآن، گوش کرد.

آشنایی خانواده دانش‌آموزان با برنامه آموزش قرآن و نقش حمایتی آن‌ها

خانواده و مدرسه از مؤثرترین نهادهای جامعه در تعلیم و تربیت کودکان و جوانان هستند و هرچه این دو کانون مهم نقش خود را بهتر ایفا کنند و از هماهنگی بیشتری برخوردار باشند، دستیابی به اهداف تعلیم و تربیت با موفقیت بیشتری همراه خواهد بود. در این میان، ارتباط خانه و مدرسه زمینه‌ساز آشنایی هرچه بیشتر این دو کانون و به وجود آمدن هماهنگی مطلوب میان آن‌هاست.

بسیار مناسب است در آغاز و یا در حین سال تحصیلی، به کمک مدیر مدرسه، از والدین دانش‌آموزان دعوت کنید تا درباره برخی از دروس، به‌ویژه درس قرآن و نقش حمایتی والدین از این درس گفت‌وگو شود. از آن‌جا که آموزش قرآن و انس با آن در همه مراحل زندگی برای عموم افراد جامعه جذاب است، خانواده‌ها - به‌ویژه مادران - از این امر استقبال می‌کنند. در جلسه اولیا، می‌توانید با استفاده از پیش‌گفتار کتاب دانش‌آموزان مطالب زیر را طرح کنید.

۱- توصیه به والدین برای خواندن دقیق پیش‌گفتار کتاب

۲- بیان اهداف آموزش قرآن در دوره ابتدایی و مهارت‌های مورد انتظار کسب شده و چگونگی جبران برخی عقب‌افتادگی‌های احتمالی^۱.

۳- بیان مهم‌ترین اهداف آموزش قرآن در دوره راهنمایی و توضیح بیشتر درباره موضوع مفاهیم و بیان تعریف، ضرورت و روش‌های کسب توانایی معنا کردن عبارت‌ها و آیه‌های ساده و پرکاربرد قرآن کریم

۴- توصیه به تهیه نوار قرائت آیات کتاب درسی، نوارهای جذاب قرائت قرآن، کتاب‌ها، مجلات و CDهای مناسب آموزش قرآن و توصیه به استفاده از آن‌ها در خانه

۵- عموم مطالب و بخش‌های کتاب آموزش قرآن برای والدین نیز مفید است. این عزیزان

۱- در این باره در بخش کلیات همین کتاب توضیح داده شده است؛ برای آشنایی بیشتری یک بار دیگر مطالب آن قسمت را مطالعه کنید.

می‌توانند با مطالعه کتاب درسی و حتی انجام دادن برخی از تمرین‌های آن، ضمن ارتقای توانایی‌های خود درباره قرآن کریم، آمادگی بیشتری برای کمک به فرزند خود پیدا کنند. ضمناً به ایشان تذکر دهید که راهنمایی فرزندان برای دست‌یابی به پاسخ سؤال‌ها و حل کردن تمرین‌ها، همواره از بیان مستقیم پاسخ کارسازتر است.

۶- نظارت بر کار دانش‌آموزان هنگام انجام دادن تمرین‌های مربوط به درس قرآن در خانه و تشویق کردن آنان برای انجام دادن خوب و به موقع آن‌ها

۷- آشنا ساختن والدین با انواع فعالیت‌های قرآنی خارج از کلاس - که در پیش‌گفتار کتاب دانش‌آموزان به مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است - و ترغیب فرزندان و فراهم آوردن زمینه لازم برای استفاده از آن‌ها مانند شرکت در کلاس‌ها و فعالیت‌های دارالقرآن، مسابقات قرآن و ...

۸- به والدین متذکر شوید که همیشه و در همه دروس و به‌ویژه درس قرآن و دینی، به علایق، استعداد، و ظرفیت فرزند خود توجه داشته باشند و سعی کنند بیش از هر چیز به افزایش انگیزه و علاقه آن‌ها به این‌گونه دروس بپردازند و در صورت عدم اظهار علاقه، از سخت‌گیری بپرهیزند و به یادگیری در حد ضرورت و اقل آن اکتفا کنند.

۹- دعوت از والدین در مواقع ضروری برای تذکرات خاص و نیز برگزاری یکی دو جلسه دیگر در طول سال تحصیلی برای یادآوری و بیان برخی تذکرات ضروری، مفید است.

۱۰- در صورت امکان و با توجه به نیاز و علاقه والدین، می‌توانید به صورت هفتگی یا هرچند هفته یک بار، برای آن‌ها جلسه آموزش قرآن برگزار کنید. در این جلسات از کتاب‌های درسی آموزش قرآن یا کتاب‌های مشابه می‌توانید استفاده کنید. برگزاری این‌گونه جلسات که در فرهنگ سنتی ما نیز متداول بوده است، برای خانواده‌ها و تربیت فرزندان، آثار و برکات زیادی دارد.

روش کلی آموزش قرآن

اینک که با کلیات آموزش قرآن در دوره متوسطه اول آشنا شدید، به موضوع اصلی این کتاب، یعنی روش تدریس نزدیک می‌شویم. ابتدا در بخش کلیات، روش کلی آموزش دروس و ارزشیابی توضیح داده می‌شود. آن‌گاه در بخش دوم کتاب، روش تدریس هر درس همراه با بیان نکات خاصی درباره آن درس تقدیم می‌گردد.

پیش از ورود به روش آموزش هر درس، مناسب است الگویی برای زمان‌بندی و طرح تدریس و پرسش توصیه شود. بدیهی است دبیران محترم با توجه به تجارب و شرایط خاص کلاس خود، در صورت نیاز می‌توانند با تغییراتی در مطالب یا تقدم و تأخر آنها بر کارایی کلاس خویش بیفزایند.

می‌توانیم برای تدریس قرائت یا مفاهیم، در هر جلسه، حدود ۳۵ دقیقه و جمعاً به میزان ۷۰ دقیقه و برای پرسش و ارزشیابی نیز حدود ۱۵ دقیقه وقت اختصاص دهیم. پنج دقیقه باقیمانده نیز با توجه به نظر دبیر محترم به سایر کارهای لازم اختصاص می‌یابد. تذکر این نکته مناسب است که پرسش و ارزشیابی در هر جلسه، خوب است در ابتدای جلسه و براساس تکلیف «انس با قرآن در خانه» جلسه قبل انجام شود.

روش تدریس روان‌خوانی و قرائت قرآن

در دوره متوسطه اول، آموزش قرآن بر دو رکن اساسی استوار است: یکی آموزش قرائت در ادامه آموزش‌های دوره ابتدایی و دیگری آموزش درک معنای عبارات و آیات ساده و پرکاربرد قرآن کریم. این دو مهارت اصلی، یعنی قرائت و درک معنا، در آموزش عمومی، دو روی یک سکه‌اند و باید به‌طور متوازن مورد توجه قرار گیرند و از افراط و تفریط در هریک از آنها پرهیز شود.

در دوره متوسطه اول عمدتاً تدریس و تمرین روان‌خوانی^۱ مدنظر است، ولی اگر دانش‌آموزی مرحله روخوانی را در دوره ابتدایی به خوبی فرانگرفته باشد و نتواند ترکیب‌های مشکل عبارات قرآن را آرام و شمرده بخواند، معمولاً در خواندن آیات، مشکل خواهد داشت، هرچند که برخی آیات

۱- خواندن قرآن در این برنامه دارای دو مرحله روخوانی و روان‌خوانی از بخش‌خوانی آغاز شده و تا آرام و شمرده‌خوانی ادامه می‌یابد و روان‌خوانی، خواندن قرآن به‌صورت روان و با سرعت معمولی است. در دوره ابتدایی بیشتر به روخوانی و در دوره متوسطه بیشتر به روان‌خوانی پرداخته می‌شود.

را روان و خوب بخواند؛ از این رو، باید در جلسهٔ اول با ارزشیابی تشخیصی، سطح توان خواندن دانش‌آموزان سنجیده و مشخص شود که کدام دسته از دانش‌آموزان هنوز در روخوانی به مهارت کافی نرسیده‌اند. اگر تعداد این دانش‌آموزان زیاد باشد، لازم است چند جلسه در این زمینه تمرین شود تا مهارت روخوانی آنان به میزان مطلوب برسد، و اگر تعدادی از دانش‌آموزان این مشکل را به طور جدی داشته باشند، می‌توان با اختصاص دادن زمان خاصی، آنها را به سطح کلاس رساند.

برای آشنایی بیشتر با چگونگی تقویت مهارت دانش‌آموزان در روخوانی قرآن توضیحاتی در پایان همین فصل تحت عنوان «چگونگی تقویت روخوانی قرآن دانش‌آموزان» آمده است. با مطالعهٔ این توضیحات، می‌توانید مشکل روخوانی دانش‌آموزان را برطرف کنید.

آموزش روان خوانی و قرائت آیات هر درس

قرائت ۳۰ جزء کامل ترتیل قرآن کریم در یک لوح فشرده (DVD) همراه با تصویر متن کامل قرآن کریم در اختیار هر دانش‌آموز قرار می‌گیرد.

استماع آیات درس و همخوانی و تکرار آیات به پیروی از قرائت موجود در لوح فشرده، نقش بسزایی در قرائت دانش‌آموزان دارد و علاوه بر افزایش توانایی روان‌خوانی آنان، فصاحت و تجوید، وقف و ابتدا، نظم قرائت و صوت و لحن زیبا را نیز به طور نسبی ارتقا می‌بخشد و زمینهٔ یادگیری مهارت‌های قرائت را بیشتر فراهم می‌آورد. در تمرین قرائت به کمک لوح فشرده، حافظهٔ شنوایی دانش‌آموزان با نحوهٔ تلفظ کلمات و ترکیبات آیات، و نظم و آهنگ قرائت مأنوس می‌شود، حافظهٔ بینایی آنها با ترکیبات حروف و علائم خط قرآن آشنا می‌گردد و زبان آنها به بیان صحیح کلمات و آیات و نظم و لحن قرائت عادت می‌کند، و ایشان می‌توانند به تدریج و به طور نسبی شبیه قرائت ترتیل بخوانند یا حداقل روان‌خوانی قرآن را به طور کامل تر فراگیرند.

برای هر جلسهٔ آموزش قرآن در هر هفته، مطابق آنچه که در کتاب آموزش قرآن برای هر جلسه مذکور است، هفت تا ده صفحه از مَصْحَفِ ده جزئی در نظر گرفته شده است. این صفحات به روشی که هم‌اینک توضیح داده می‌شود در هر جلسه تدریس و تمرین می‌شود.

آیات هر جلسه به ترتیب زیر، تدریس و تمرین می‌شود:

۱- پیش قرائت: دانش‌آموزان را به گروه‌های دو یا سه نفره تقسیم کرده و صفحات مقرر آن جلسه را به صورت هر صفحه برای یک گروه تعیین می‌کنیم. دانش‌آموزان در گروه خود به صورت گردشی هر کدام حدود یک سطر برای هم گروه خود می‌خوانند. پس از خواندن هر نفر، دیگری

در صورت وجود اشتباه می‌تواند به دوست خود تذکر دهد تا با دقت مجدد اشتباه خود را شناسایی و برطرف کند. دانش‌آموزان می‌توانند اشکالات خود را از دبیر محترم سؤال کنند تا آنها را راهنمایی کند. این فعالیت حدود پنج دقیقه طول می‌کشد و در لابه‌لای آن، دبیر محترم بر فعالیت دانش‌آموزان نظارت می‌کند تا اشکالات احتمالی آنان را شناسایی و رفع نماید.

۲- رفع اشکالات روخوانی و ارائه توضیحات ضروری: دانش‌آموزان در گروه‌های

دو نفره آیات درس را برای یک‌دیگر می‌خوانند. در این زمان دبیر در کلاس حرکت می‌کند و با اشکالات دانش‌آموزان آشنا می‌شود. دبیر با تشخیص خود، برخی از این سؤالات را بلافاصله برای هر گروه پاسخ می‌دهد و برخی از این اشکالات را روی تابلو می‌نویسد تا آن را به صورت جمعی برای همه دانش‌آموزان توضیح دهد. به این ترتیب، در هر جلسه اشکالات مهم‌تر و عمومی‌تر آیات درس، شناسایی و برای کلاس توضیح داده می‌شود.

دبیر محترم اشکالات روخوانی دانش‌آموزان را با استفاده از شیوه‌ای که در قسمت مربوط آمده است و نیز با روش تقویت مهارت روخوانی قرآن، برطرف می‌سازد.

۳- استماع و همخوانی با لوح فشرده یا نوار: با انتخاب دبیر، قرائت آیات درس مربوط

به آن جلسه پخش می‌شود و دانش‌آموزان استماع کرده و خط می‌برند و ضمن گوش کردن به صدای قاری، با صدای آرام همراهی کرده و با آن زمزمه می‌کنند. برای این فعالیت، حدود ده دقیقه وقت اختصاص می‌دهیم.

۴- فردخوانی: پس از انجام فعالیت‌های فوق‌اینک دانش‌آموزان آمادگی لازم را پیدا کرده‌اند

که به صورت فردی آیات درس را برای کلاس با صدای بلند بخوانند. هر دانش‌آموز حدود یک سطر می‌خواند. این فعالیت نیز حدود بیست دقیقه به طول می‌انجامد و از اهمیت خاصی برخوردار است. اینک در ادامه این بخش، روش کلی اصلاح اشکالات قرائت دانش‌آموزان تقدیم می‌شود.

شیوه اصلاح اشکالات قرائت دانش‌آموزان

معمولاً در قرائت دانش‌آموزان، اشکالات و اشتباهاتی مشاهده می‌شود که ناشی از ضعف مهارت روخوانی یا مربوط به خطای چشم، کلی خوانی، عجله، اضطراب و عدم اعتماد به نفس است. این اشکالات، یا تکراری و عمومی‌اند (به‌ویژه در کلمات و ترکیبات مشکل) یا موردی و مربوط به قرائت هر فرد است.

دبیر محترم اولاً باید تسلط کامل بر قرائت صحیح آیات قرآن کریم به‌ویژه آیات درس داشته باشد تا بتواند اشکالات و اشتباهات دانش‌آموزان را تشخیص دهد^۱ و ثانیاً باید با روش‌های مختلف رفع این گونه اشکالات، متناسب با نوع هر اشکال آشنا باشد تا آنها را به شیوه صحیح اصلاح کند. به این ترتیب، کلاس درس قرآن می‌تواند موجبات تقویت مهارت دانش‌آموزان را در خواندن قرآن کریم فراهم آورد. برای کسب موفقیت بیشتر در تصحیح قرائت دانش‌آموزان، می‌توان تدابیر و روش‌های زیر را به کار گرفت:

۱- برای تذکر دادن به دانش‌آموز، نباید قرائت او را قطع کنیم؛ بلکه صبر می‌کنیم تا وقف کند، آنگاه تذکر می‌دهیم.

۲- خوب است قبل از هر تذکر و تصحیح اشتباه، دانش‌آموز را برای کلماتی که صحیح خوانده است، تشویق کنیم، سپس از او بخواهیم با آرامش، دوباره همان عبارت یا آیه را بخواند و به حرکات و علائم بیشتر دقت کند و آنچه را که می‌بیند، صحیح بخواند و در خواندن کلمات از کلی خوانی پرهیز کند. معمولاً در همین مرحله تعداد قابل توجهی از اشکالات دانش‌آموزان برطرف می‌شود.

۳- در صورتی که دوباره اشتباه تکرار شد، به طور مستقیم تذکر نمی‌دهیم؛ بلکه خطاب به همه دانش‌آموزان تذکر می‌دهیم تا فردی که اشتباه خوانده است اضطراب بیشتری پیدا نکند و سایر دانش‌آموزان که همان اشتباه را دارند، توجه کرده و حالت صحیح را بیاموزند.

۴- بهتر است برای اصلاح اشتباه، حالت صحیح را بلافاصله نخوانیم؛ بلکه با استفاده از شیوه‌های مختلف، توجه دانش‌آموزان را به حالت صحیح جلب کنیم.

۵- لازم است توجه و نگاه دانش‌آموزان را به متن کلمه و ترکیب مورد اشتباه جلب کنیم.

۶- در صورت نیاز، از دانش‌آموزان می‌خواهیم به شنیدن قرائت کلمه و ترکیب موردنظر از طریق لوح فشرده در منزل توجه کنند.

۷- عبارت موردنظر را تکرار می‌کنیم، ولی کلمه یا ترکیبی را که اشتباه خوانده شده است، نمی‌خوانیم؛ بلکه نحوه خواندن آن را از دانش‌آموزان دیگر سؤال می‌کنیم یا حالت اشتباه را با حالت صحیح به صورت سؤال مقایسه می‌کنیم تا خود دانش‌آموزان، حالت صحیح را تشخیص دهند و بخوانند.

۸- بهتر است در حین مقایسه، بخشی را که اشتباه خوانده شده است، با تأکید و صداکشی

۱- استماع قرائت ترتیل یا تحقیق قرآن کریم و استفاده از نوارهای آموزشی، موجب افزایش تسلط و آمادگی بیشتر دبیران محترم در آموزش آیات هریک از دروس خواهد شد.

بخوانیم.

۹- در صورت نیاز، از دانش‌آموزان می‌خواهیم کلمه یا ترکیب موردنظر را به صورت بخش‌بخش بخوانند؛ برای این کار، کلمه یا ترکیب موردنظر را روی تابلو می‌نویسیم و با اشارهٔ صحیح^۱ به بخش‌های آن، از دانش‌آموزان می‌خواهیم آن کلمه یا ترکیب را همه با هم به صورت بخش‌بخش بخوانند.

۱۰- پس از مشخص شدن مورد اشتباه و حالت صحیح آن، از دانش‌آموزان می‌خواهیم که عبارت و آیهٔ موردنظر را به صورت دسته‌جمعی تکرار کنند یا دانش‌آموز توانا و داوطلب آن را بخواند؛ آنگاه همان دانش‌آموزی که اشتباه خوانده است، بخواند.

۱۱- در صورتی که دانش‌آموز یاد شده باز همان اشتباه را تکرار کرد، از دانش‌آموز دیگری می‌خواهیم که عبارت را تکرار کند و خواندن بقیه را به کمک سایر دانش‌آموزان ادامه می‌دهیم.

۱۲- نیازی نیست که همهٔ اشکالات یک دانش‌آموز حتماً در همان جلسه اصلاح شود؛ زیرا بعضی از دانش‌آموزان برای کسب مهارت لازم، به زمان بیشتری نیاز دارند.

۱۳- بعضی از دانش‌آموزان ممکن است لکنت زبان داشته باشند و خواندن آنها با تکرار و مکث‌های مکرر و کندی همراه باشد. دبیر محترم باید با این افراد برخورد لطیف و مناسبی داشته و تربیتی دهد که آنان در مقابل سایر دانش‌آموزان، خجالت‌زده نشوند؛ یا خدای ناکرده مورد تمسخر قرار نگیرند؛ این امر از اتلاف وقت کلاس و درس نیز جلوگیری می‌کند.

۱- دربارهٔ جگونگی اشاره، توضیحات بیشتر خواهد آمد. ضمناً به منظور آشنایی کامل با این مطلب، می‌توانید به کتاب «روش آموزش قرآن در دورهٔ ابتدایی» کد ۶۰۱۱ ویژه مراکز تربیت معلم مراجعه کنید.

چگونگی تقویت روخوانی قرآن دانش آموزان

همان طور که در ابتدای مبحث روش آموزش قرائت گفته شد، برخی از دانش آموزان در دوره ابتدایی مرحله روخوانی قرآن را به خوبی طی نکرده اند و توانایی صحیح خواندن عبارت های قرآنی را ندارند. از آنجا که صحیح خواندن قرآن در تقویت علاقه مندی به یادگیری آموزش این کتاب آسمانی نقش بسزایی دارد، لازم است برای رفع این مشکل، فعالیت ویژه ای صورت پذیرد. اگر تعداد این گونه دانش آموزان کم است، این فعالیت را می توان فقط برای آنها و در غیر این صورت به طور عمومی برای همه کلاس انجام داد.

قبل از اینکه به نحوه آموزش بپردازیم، لازم است با علت اساسی ضعف این گونه دانش آموزان در صحیح نخواندن عبارات قرآن آشنا شویم. دانش آموز سال اول راهنمایی عموماً حرکات، علائم، حروف و حتی ترکیبات را به طور مجزا می شناسد و صحیح می خواند، ولی هنگام خواندن کلمات یا عبارات به علت عدم دقت در بازشناسی حرکات و ترکیبات و همچنین به دلیل «کل خوانی» آنها، به اشتباه می افتد. چنین دانش آموزی باید با تمرین در تمرکز و بازشناسی حرکات و ترکیبات و دقت در آنها به توانایی صحیح خواندن عبارت های قرآنی دست یابد.

برای حل این مشکل، از چنین دانش آموزی می خواهیم یک عبارت قرآنی را آرام و شمرده یا در صورت نیاز، بخش بخش بخواند. خواندن بخش بخش به شکل زیر انجام می شود.

۱- با دقت در حرکت حرف، در صورتی که حرف بعد از آن ساکن یا مشدد نباشد، آن حرف با حرکتش در یک بخش خوانده می شود؛ مانند: کِتَابٌ

۲- در صورتی که حرف بعدی ساکن یا مشدد باشد، حرف و حرکت مورد نظر همراه با حرف ساکن یا مشدد، در یک بخش خوانده می شود؛ مانند: اَنْزَلْنَا، يَتَّقُونَ

۳- در صورتی که حرف بعدی از حروف ناخواناست. در این حالت نیز به حرکت و علامت اولین حرف بعد از حروف ناخوانا دقت می شود و سپس طبق دستور قبل عمل می کنیم؛ مانند:

اَلشَّمْسُ، اَدْخُلُوا الْجَنَّةَ

۴- در خواندن کلمات گاهی با حروف ناخوانا (در داخل یک کلمه) روبه رو می شویم؛ مانند «و» یا «ی» پایه همزه (يُؤْمِنُونَ، قُرِئَ) و یا «ی» زیر الف کوچک (عَلَى). دانش آموزان با قواعد مربوط به حروف ناخوانا در دوره ابتدایی به تفصیل آشنا شده اند. هرکجا لازم باشد این قواعد را بسیار ساده و کاملاً کاربردی و بدون تعریف و قاعده گویی، تمرین و یادآوری می کنیم.

برای نمونه، به خواندن بخش‌بخش آیه زیر توجه کنید.

فَيَقُولُ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَ أَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ

— حروف «فَ، يَ، قو، لَ» در کلمه «فَيَقُولُ» و «أَ، جَ، لَ» در کلمه «أَجَلٍ» هریک به تنهایی در یک بخش خوانده می‌شوند و مثالی برای نوع اول از موارد چهارگانه فوق هستند؛ زیرا حرف بعد از آنها نه ساکن است و نه مشدّد، و با حرکت کوتاه یا کشیده یا تنوین خودشان در یک بخش خوانده می‌شوند. — حرف «كُ» در کلمه «أَكُنْ» با حرف ساکن پس از خود در یک بخش خوانده می‌شود و این حرف، مثالی برای نوع دوم از موارد چهارگانه فوق است.

— حرف «رَ» در کلمه «رَبِّ» مثالی برای نوع دوم است. در این مثال، حرف «رَ» در یک بخش همراه با اولین حرف مشدّد (بَ) و حرف دوم مشدّد نیز با کسره خودش خوانده می‌شود؛ یعنی به این صورت: رَبِّ = رَ بَ + پَ؛ أَخَّرْتَنِي = أَحْ + خَرَّ + تَ + نِي؛ فَأَصَّدَّقَ = فَ + أَصَدَّ + صَدَّ + دَ + قَ

— حرف «نَ» در ترکیب «مِنَ الصَّالِحِينَ» مثالی برای نوع سوم است؛ زیرا «ال» ناخوانا و حرف بعد از آنها مشدّد است. پس، «نَ» با حرف مشدّد (صَدَّ) در یک بخش خوانده می‌شود؛ یعنی به صورت «نَصْ»؛ در ادامه نیز حرف «ص» برای بار دوم با صدای کشیده «ا» در یک بخش (صا) خوانده می‌شود. — خواندن کلمه «إِلَىٰ» نیز مثالی برای نوع چهارم از موارد فوق است.

در صورتی که لازم است مراحل بخش‌خوانی را با دانش‌آموزان تمرین کنید یا اگر نیاز است دانش‌آموزان نحوه خواندن یک ترکیب مشکل را بیاموزند، آن ترکیب یا عبارت را به‌طور واضح روی تابلو بنویسید (مانند شیوه نوشتن آیات در کتاب درسی). آنگاه در حالی که خط‌کش یا وسیله مناسب دیگری در دست دارید، به یکی از دو شیوه زیر به حرکات و بخش‌ها اشاره کنید.

الف) اشاره ثابت به صداهای کوتاه، الف کوچک و تنوین: در این حالت، دست شما و

خط‌کش اشاره به‌طور ثابت و بدون حرکت، صدای کوتاه یا الف کوچک یا تنوین را نشان می‌دهد. برای مثال، در کلمه «أَجَلٍ» ابتدا فتحه «ـَ» را نشان می‌دهید و از دانش‌آموزان می‌خواهید که همه با هم بگویند «أَ». آن‌گاه فتحه «ـَ» را نشان می‌دهید تا بگویند: «جَ» و بالاخره تنوین «ـِ» را نشان می‌دهید تا بگویند: «لِ». در همه این موارد، دست شما ثابت است؛ حرکات را یکی یکی نشان می‌دهید و دانش‌آموزان بخش‌بخش می‌خوانند؛ یعنی بدون جلوزدن از شما در خواندن، پیش می‌روند. توجه داشته باشید که در همه این موارد، شما فقط به حرکات اشاره می‌کنید نه به حروف و خودتان نیز هیچ نمی‌خوانید.

ب) اشاره متحرک از حرف به سوی صداهای کشیده، به سوی حرف ساکن یا مشدّد بعدی:

در این حالت، دست شما خط‌کش اشاره را از سوی حرف به سمت صدای کشیده و یا از حرکت به

سوی حرف ساکن یا مشدّد حرکت می‌دهد؛ مانند حرکت از حرف «ق» به سمت صدای کشیده «و» در کلمه «فَيَقُولُ». دقت داشته باشید که نماد «و» در این کلمه در واقع صدای کشیده است نه یک حرف صامت؛ یا مانند اشاره متحرک از حرف «ل» به سوی صدای کشیده «ا» در کلمه «لا» یا مانند اشاره متحرک از حرف «گ» به سوی حرف ساکن «ن» در کلمه «اَنَّ» یا مانند اشاره متحرک از حرف «ا» به سوی تشدید در «صَدَّ» در کلمه «فَأَصَدَّقَ».

آنچه بیان شد، کلید اصلی حل مشکل روخوانی است. این روش بسیار ساده و مؤثر است و امیدواریم با آشنایی بیشتر و به کار گرفتن آن، مشکل دانش آموزان را برطرف کنید^۱.

تذکر: گاهی دانش آموز در ترکیب صامت و مصوّت مشکل دارد. مناسب است که همراه با تمرین عبارت‌ها، جدول‌ها، ترکیبات صامت و مصوّت و ساکن و مشدّد را که در کتاب‌های ابتدایی آمده است، در اختیار او قرار دهید تا در منزل از روی جدول‌های یاد شده بخواند و تکرار و تمرین کند.

نمونه جدول‌ها :

جدول ترکیبات حروف و حرکات

ب	بَ	بِ	بُ	با	بی	بو	بَا	بِ	بُ
ت	تَ	تِ	تُ	تا	تی	تو	تا	تِ	تُ

جدول ساکن

اَبَ	اِبَ	اُبَ	اَنَ	اِنَ	اُتَ	اِاتَ	اُاتَ
------	------	------	------	------	------	-------	-------

جدول حروف مشدّد

اَبَدَ	اَبِی	اَبُی	اَبَا	اَبِی	اَبُو
--------	-------	-------	-------	-------	-------

۱- برای آشنایی بیشتر، به کتاب «مبانی و روش آموزش قرآن در دوره ابتدایی» کد ۶۰۱۱ ویژه فصل اول بخش دوم آن مراجعه کنید.

روش آموزش مفاهیم (درک معنا)

هر درس از دروس آموزش قرآن پایه هفتم با بخشی از آیه‌های قرآن کریم آغاز می‌شود. پس از آیات درس، بخشی به نام «کار در کلاس» وجود دارد. در این بخش به آموزش مفاهیم می‌پردازد. مفاهیم هر درس معمولاً از چهار تمرین تشکیل شده است. تمرین اول حاوی جدول کلمات است. در واقع این جدول، سرمایه اولیه کار را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد؛ اما همین سرمایه نیز به روشی فعال و با به‌کارگیری دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان در اختیارشان قرار می‌گیرد تا آموزش و یادگیری را به همراه داشته باشد. تمرین دوم، جدول معنا کردن ترکیب‌هاست. دانش‌آموزان به کمک معنای کلمه‌های جدول اول و کلمات آموخته شده در درس‌های قبل، معنای ترکیب‌ها را در کلاس، روبه‌روی هر ترکیب می‌نویسند. این جدول در آموزش مفاهیم نقش کلیدی و اصلی را برعهده دارد. تمرین سوم به اشکال مختلف ارائه شده است و نقش اصلی آن در تثبیت آموخته‌هاست. بالاخره در تمرین چهارم برخی از قواعد ساده و پرکاربرد که معمولاً دانش‌آموزان در فارسی نیز با آن آشنا هستند، آمده است. این قواعد در توسعه آموخته‌ها و حدس زدن معنای کلمه‌های جدید مؤثر است.

اینک روش تدریس هریک از این تمرین‌ها توضیح داده می‌شود.

۱- جدول کلمات: در هر درس، دانش‌آموزان با معنای برخی کلمه‌های جدید قرآن آشنا می‌شوند و به کمک آنها می‌توانند ترکیب‌ها و عبارات قرآنی را معنا کنند. همان‌طور که گفته شد، لغات این جدول سرمایه اولیه‌ای است که باید در اختیار دانش‌آموزان گذاشته شود ولی از آنجا که روش کلی تدریس کتاب، روش فعال است؛ همین سرمایه نیز به‌طور مستقیم در اختیار آنها قرار نمی‌گیرد؛ بلکه تدبیری اتخاذ می‌شود تا خود دانش‌آموزان در فراهم آوردن این سرمایه مشارکت جدی داشته باشند. این امر، ضمن ایجاد اعتماد به نفس در آنها موجب تثبیت، تقویت و گسترش دانسته‌های قبلی می‌شود. جدول کلمات طی سه مرحله زیر تدریس می‌شود:

الف) تکمیل جدول: از دانش‌آموزان می‌خواهیم در گروه‌های ۲ یا ۳ نفره یا به صورت انفرادی، معنای کلمات جدول را با استفاده از کلمه‌هایی که در بالای جدول آمده است، کامل کنند. برای آنها توضیح می‌دهیم که می‌توانند به کمک دانسته‌های قبلی و کلمات آشنا یا هم‌خانواده، معنای کلمات را حدس بزنند و جلوی هریک بنویسند. در تکمیل این جدول و سایر بخش‌های مربوط به تدریس و پرسش مفاهیم، همیشه باید دانش‌آموزان، مداد و پاک‌کن در اختیار داشته باشند و هر پاسخی را که با تلاش خود و دوستانشان به دست آورده‌اند در کتاب بنویسند. زمانی که دانش‌آموزان به نوشتن مشغول‌اند، دبیر با حرکت در کلاس بر چگونگی انجام کار دانش‌آموزان نظارت کرده و در صورت نیاز آنها را راهنمایی می‌کند.

ب) **تصحیح جدول:** پس از آنکه دبیر احساس کرد، که بیشتر دانش آموزان مرحله قبل را انجام داده اند، از آنها می خواهد که جدول را به دقت تصحیح کنند. این کار می تواند به شیوه های مختلف صورت گیرد؛ فقط باید سعی شود در این مرحله کلاس آرام باشد تا اگر دانش آموزی معنای کلمه ای را درست تشخیص نداده است، متوجه اشتباه خود شود و آن را تصحیح کند. مثلاً دبیر می تواند کلمات جدول را از ابتدا تا پایان، یکی یکی به ترتیب بخواند و از دانش آموزان بخواهد که معنای هر کلمه را به طور دسته جمعی بگویند؛ به این ترتیب، هم کلماتی که از قبل معنا شده اند و هم کلماتی که دانش آموزان معنای آنها را نوشته اند، معنا می شوند. فایده خواندن همه کلمات جدول این است که اولاً، معنای هر کلمه بیان می شود و این خود نوعی آموزش است؛ ثانیاً، چون کلمات به طور منظم خوانده می شوند، مسئله جلو و عقب خواندن یا جاافتادن کلمات پیش نمی آید. البته، از شیوه های دیگر نیز می توان استفاده کرد؛ به شرط آن که کار در نهایت آرامش، دقت و در کمترین زمان ممکن انجام گیرد.

ب) **تمرین جدول:** پس از اینکه جدول، تصحیح و معنای هر کلمه مشخص شد، دبیر می تواند به منظور به خاطر سپاری نسبی معنای کلمات و آماده کردن دانش آموزان برای انجام دادن مراحل بعدی تدریس مفاهیم، به شیوه های مختلف معنای کلمات را با دانش آموزان تمرین کند. این کار را می توان به صورت انفرادی یا دسته جمعی انجام داد. می توان یک بار کلمات را به ترتیب از ابتدا تا پایان جدول یکی یکی خواند تا دانش آموزان معنای هریک را بگویند یا این کار را با پرسش از کلمات به صورت نامرتب تکرار کرد. به منظور ایجاد تنوع، برانگیختن دقت و تقویت مهارت دانش آموزان، اگر در این مرحله، معنای کلمات را به صورت شفاهی بگوییم تا دانش آموزانی که آمادگی بیشتری دارند خود آن کلمه قرآنی را بگویند، اشکالی ندارد؛ فقط باید توجه داشته باشیم که این گونه پرسش کردن (فارسی به عربی) منحصراً در چنین زمانی بدون اشکال است و در هیچ زمان دیگری چه به صورت شفاهی و چه به صورت کتبی نباید از دانش آموزان ترجمه از فارسی به عربی پرسش شود. اگر دبیر تشخیص دهد در این مرحله نیز این کار مفید نیست، انجام دادن آن ضرورتی ندارد.

پس از انجام دادن مراحل فوق، تدریس جدول کلمات به پایان می رسد. به این سه مرحله، در مجموع حداکثر ۵ تا ۷ دقیقه وقت اختصاص داده می شود. لزومی ندارد دبیر از قبل تعیین وقت کند بلکه نظارت او بر حسن اجرای این مراحل موجب می شود که این فعالیت به طور طبیعی در ظرف چنین مدتی انجام شود.

۲- معنادر کردن ترکیب ها: آموزش این قسمت، مهم ترین بخش تدریس مفاهیم است؛ از این رو برای انجام دادن مراحل تدریس به شرحی که خواهد آمد باید به میزان مورد نیاز وقت اختصاص داد.

این مراحل به شرح زیر است :

الف) نوشتن معنای ترکیب ها : از دانش آموزان می خواهیم به صورت گروهی (گروه های ۲ یا ۳ نفره) یا انفرادی، معنای هر ترکیب را جلوی آن در کتاب خود بنویسند. به دانش آموزان می آموزیم که معنای ترکیب ها را به صورت تحت اللفظی (کلمه به کلمه) بنویسند. دانش آموزان به تدریج و به طور طبیعی می آموزند که ترجمه های خود را معمولی و روان بنویسند، ولی نباید در این امر اصرار ورزید؛ بلکه آنچه اهمیت دارد، کسب توانایی ترجمه تحت اللفظی است. هر دانش آموز با توجه به توانایی اش در زبان فارسی این مسیر را خودبه خود طی می کند و با مشورت افراد هم گروه یا حدس و توان خود مطالبی را که به نظرش می رسد، در کتاب خود می نویسد. گاهی برخی از دانش آموزان به دلایل مختلف، فقط معنای ترکیب ها را در ذهن مرور و در کتاب چیزی نمی نویسند. این کار صحیح نیست و می تواند موجب ضعف یا از میان رفتن اعتماد به نفس آنها شود. دبیر باید از آنها بخواهد به هر میزان که می توانند، ترکیب ها را معنا کرده و در کتاب خود بنویسند. او در این زمان در کلاس گردش می کند و با نظارت بر کار دانش آموزان، ضمن راهنمایی آنان، اشکالات احتمالی شان را برطرف می سازد. بسیار مناسب است که در صورت نیاز، دبیر به گروه یا افراد ضعیف تر کمک کند و مثلاً به آنها بگوید : ترکیب «لِقَوْمِهِ» از چند کلمه تشکیل شده است با راهنمایی لازم، آنها متوجه می شوند که این ترکیب از سه کلمه «لِ + قَوْم + ه» تشکیل شده است. بنابراین، معنای آن می شود «برای قومش» یا «برای قوم او». در این مرحله، دبیر می تواند به هر شکل که مناسب می داند، گروه ها یا افراد را راهنمایی کند. یکی از موارد مراجعه به جدول لغات پایان کتاب (لغت نامه)، در همین زمان است؛ یعنی دبیر برای دانش آموزان توضیح می دهد که ممکن است گاهی معنای کلمه ای را فراموش کنید؛ در این صورت نباید اصلاً نگران شوید؛ زیرا با مراجعه به جدول لغات پایان کتاب و پیدا کردن کلمه مورد نظر، می توانید معنای آن را ببینید. دبیر در همین زمان چگونگی پیدا کردن یک کلمه را از جدول پایان کتاب برای دانش آموزان توضیح می دهد. این مرحله با نظارت دقیق دبیر و سرکشی به همه گروه ها و راهنمایی های لازم و کسب اطمینان از اینکه تقریباً بیشتر دانش آموزان، ترکیب ها را معنا کرده اند، به پایان می رسد.

ب) تصحیح معنای ترکیب ها : این بخش از تدریس مفاهیم نیز اهمیت ویژه ای دارد و اگر به طور کامل و صحیح صورت گیرد، عمده یادگیری و آموزش انجام شده است و دانش آموزان در حل سایر تمرین ها به ویژه تمرین «انس با قرآن در خانه» مشکلی نخواهند داشت. تصحیح جدول به شیوه زیر انجام می شود.

از یکی از دانش آموزان می خواهیم تا اولین عبارت را همراه با معنایی که نوشته است، بخواند.

هر دانش‌آموز باید عبارت قرآنی را با دقت، حوصله و صحیح بخواند. نباید تصور کرد که در این هنگام که مفاهیم، تدریس و تمرین می‌شود، صحیح خواندن متن عبارت قرآنی اهمیت ندارد بلکه کاملاً برعکس، دانش‌آموزان باید عملاً بیاموزند که همیشه قرآن و عبارات قرآنی را صحیح و تاحد ممکن، زیبا بخوانند. از این رو، اگر عبارت غلط خوانده شود، تذکر می‌دهیم که دانش‌آموز یک بار دیگر عبارت را با دقت بخواند یا به شیوه‌های مناسب دیگری که قبلاً توضیح داده شده است، رفع اشکال می‌کنیم. پس از آن که عبارت قرآنی به طور صحیح خوانده شد، از همان دانش‌آموز می‌خواهیم تا معنایی را که قبلاً نوشته است، بخواند. اگر معنا صحیح باشد، با تشکر از این دانش‌آموز و کمی مکث و گرفتن تأیید از سایر دانش‌آموزان چند لحظه فرصت می‌دهیم که اگر دانش‌آموزی نیازمند تصحیح است، ترجمه خود را تصحیح کند. در این قسمت، باید به نحوی عمل شود که دانش‌آموزان منتظر شنیدن ترجمه صحیح، از زبان معلم نباشند بلکه هنگام شنیدن ترجمه از زبان دوست خود، دقت کرده و در تشخیص درستی یا نادرستی آن به طور فعال شرکت کنند. از این رو معلم باید با حوصله به دانش‌آموزان فرصت دهد که هرگونه سؤالی درباره ترجمه این ترکیب دارند، بیان کنند و تا حد ممکن از سایر دانش‌آموزان بخواهد که به پرسش‌های دوستان خود پاسخ دهند. این شیوه عمل، بر اعتماد به نفس دانش‌آموزان می‌افزاید و مانع گفت‌وگوهای نابجای دانش‌آموزان با یکدیگر و شلوغی کلاس می‌شود.

اگر ترجمه ارائه شده صحیح یا کامل نباشد، از دانش‌آموزی که آن را بیان کرده است، به خاطر خواندن صحیح عبارت قرآنی یا آن بخش از ترجمه‌اش که صحیح بوده است تشکر می‌کنیم و از دانش‌آموز دیگری می‌خواهیم تا ترجمه خود را بخواند. این کار با پرسش و پاسخ از دانش‌آموزان ادامه پیدا می‌کند تا پاسخ صحیح روشن شود. آن‌گاه دانش‌آموز دیگری عبارت دوم و ترجمه آن را می‌خواند و به روش گفته شده عمل می‌شود تا همه عبارات این جدول پایان پذیرد.

چند تذکر مهم

در تکمیل و تصحیح جدول ترکیب‌ها نکات مهمی وجود دارد که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود.

اول: دبیر محترم نباید به هیچ وجه ترجمه عبارت‌ها و ترکیب‌های قرآنی را به دانش‌آموزان دیکته کند. این روش نادرست نه تنها زمینه یادگیری صحیح را فراهم نمی‌آورد بلکه مانع علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درک و فهم قرآن کریم می‌شود.

دوم: گاهی برای درک روشن‌تر معنای تحت‌اللفظی باید کلماتی اضافه شود. برخی از این کلمه‌ها بیشتر تکرار می‌شوند؛ مانند کلمه «را» یا افعال ربطی مانند «است»، «هستم»، «هستی...» دبیر محترم باید ضمن اطمینان دادن به دانش‌آموزان که نوشتن این گونه کلمه‌ها غلط به حساب نمی‌آید، به تدریج موارد کاربرد آنها را به ایشان بیاموزد.

سوم: برای آموزش مفاهیم، ترکیب‌ها و عباراتی انتخاب شده است که پس از

ترجمه تحت‌اللفظی، معنا و مفهوم آنها روشن و مشخص می‌شود ولی با وجود این، برخی از آنها چنین نیست. مفهوم این گونه ترکیب‌ها با پرسش از دانش‌آموزان باید برای آنها روشن شود؛ مثلاً در ترکیبی آمده است؛ «فِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ»؛ دانش‌آموزان معنا می‌کنند «در آسمان روزی شما» یا «در آسمان روزی شماست»، ولی ممکن است برخی از آنها یا حتی همه متوجه منظور این عبارت نشوند؛ از این رو، مثلاً از دانش‌آموزان سؤال می‌کنیم: «بچه‌ها، روزی شما در آسمان است» یعنی چه؟ ممکن است برخی از آنها پاسخ‌هایی بدهند. آنها را تشویق کرده و در صورت نیاز، این پاسخ‌ها را تکمیل و تصحیح می‌کنیم.

چهارم: گاهی برخی از ترکیب‌ها یا عبارات، برای طرح یک تذکر اخلاقی یا اعتقادی بسیار مناسب است و معلم تشخیص می‌دهد که خوب است نکته‌ای در این باره بیان کند. این خوب است؛ به شرط آنکه اولاً، توضیحات معلم از یکی دو دقیقه بیشتر طول نکشد (که هم دانش‌آموزان خسته نشوند و هم وقت فعالیت‌های اصلی‌تر گرفته نشود)؛ ثانیاً، این موارد زیاد نباشد. در صورتی که دبیر محترم در ذیل هر عبارت، به بیان ملاحظات تفسیری و ... اقدام کند، غرض اصلی درس نقض خواهد شد.

پنجم: دانش‌آموزان در دروس اولیه، معمولاً در معنا کردن ضمائر یا حروف اضافه دچار اشتباه می‌شوند. این امر طبیعی است و تا دستیابی آنان به ترجمه صحیح و پرهیز آنان از جابه‌جا معنا کردن کلمات باید حوصله کرد. گاهی نیز می‌توان در حین انجام دادن مرحله تصحیح جدول، مثلاً یک ضمیر (مانند هُم یا کُم) را که دانش‌آموزان در معنای آن دچار اشتباه می‌شوند، با اسم‌های مختلف ترکیب کرد تا آنان به طور دسته‌جمعی و شفاهی معنای آنها را بیان کنند. به کار بردن این شیوه‌ها هم موجب رفع خستگی دانش‌آموزان می‌شود و هم معنای کلمات پرکاربرد را در ذهن آنان تثبیت می‌کند.

۳- حل تمرین قواعد ساده : این تمرین که در برخی از دروس آمده است، به بیان برخی قواعد

ساده و پرکاربرد مفاهیم اختصاص دارد. باید توجه کرد که درس قرآن در مقام بیان قواعد صرفی یا نحوی زبان عربی نیست؛ زیرا بیان این گونه مطالب برعهده درس عربی است. از این رو، این گونه قواعد پیش از آن که در درس عربی طرح شوند، در درس قرآن مورد استفاده و تمرین قرار نمی گیرند. البته برخی از قواعد مانند شناخت کلمات هم خانواده که بسیار ساده است، با توجه به توانایی دانش آموزان در تشخیص این گونه کلمات (که در دوره ابتدایی و در درس فارسی کسب شده) در این درس گنجانده شده است. روش کلی انجام دادن این تمرین مانند دو تمرین قبلی است. در حل این تمرین، توجه به این نکته ضروری است که معلم نباید به بیان قاعده موردنظر بپردازد بلکه دانش آموزان با مشاهده الگوی ارائه شده، تمرین را حل می کنند و معمولاً موضوع آن قدر ساده است که این کار به راحتی و با توجه به الگو، انجام می گیرد. البته در صورتی که معلم در پرسش های شفاهی یا کتبی از این تمرین سؤال کند، حتماً باید در امتحان نیز مانند کتاب یک الگو ارائه دهد و آن گاه سؤال موردنظر را طرح کند. پس از پایان تدریس مفاهیم، برای انجام دادن تکلیف مفاهیم که عمده تاً شامل بخش دوم (ب) تکلیف «انس با قرآن در خانه» است، به دانش آموزان تذکر می دهیم.

روش آموزش موضوعات شناخت قرآن

- ۱- قبل از آغاز تدریس بخش شناخت قرآن، دبیر محترم درباره اهداف مباحث شناخت برای دانش آموزان توضیحات لازم را بیان می کند تا آنان با اهداف و فلسفه طرح مباحث مختلف شناخت آشنایی لازم را پیدا کنند.
 - ۲- دبیر محترم، روش تدریس بخش شناخت را به طور مختصر برای دانش آموزان بیان می کند.
 - ۳- در آغاز تدریس هر موضوع، دبیر محترم توضیحات مختصری می دهد و گاهی نیز به تشخیص خود، قسمتی از متن را می خواند.
 - ۴- متن شناخت توسط یک نفر از دانش آموزان خوانده می شود (طوری برنامه ریزی شود که دانش آموزان برای خواندن مباحث به طور تصادفی انتخاب شوند).
 - ۵- پس از خواندن متن، می توان با طرح سؤالات و اگر، با دانش آموزان درباره آن، به گفت و گو پرداخت و از طریق بارش فکری، به سؤالات آنان پاسخ داد.
 - ۶- می توانید از دانش آموزان بخواهید که برای تکمیل مباحث شناخت، پژوهش های دسته جمعی یا انفرادی انجام دهند و در فرصت های پیش آمده در کلاس درباره آن به گفت و گو بپردازند.
 - ۷- تشویق کردن دانش آموزان به فعالیت های قرآنی خارج از کلاس می تواند زمینه انس بیشتر آنها را با قرآن کریم فراهم آورد.
 - ۸- از دانش آموزان بخواهید درباره تصاویر موجود در کتاب گفت و گو کنند؛ شما نیز توضیحات آنها را کامل کنید یا زمینه پژوهش را برای آنان فراهم آورید.
- تذکر:** بسیار مناسب است دبیر محترم درباره موضوعات شناخت، مطالعات خارج از کتاب و تکمیلی داشته باشد.

روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

پرسش و ارزشیابی درس قرآن مانند سایر دروس دوره متوسطه به دو صورت مستمر و پایانی انجام می شود. مطابق آیین نامه مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، پرسش و ارزشیابی مستمر در بخش قرائت، به صورت شفاهی و در بخش مفاهیم با تشخیص معلم می تواند به هر دو صورت شفاهی یا کتبی انجام شود و ارزشیابی پایانی قرائت به صورت شفاهی و مفاهیم به صورت کتبی خواهد بود. شیوه این ارزشیابی در دو بخش مستمر و پایانی به صورت زیر است.

پرسش و ارزشیابی مستمر

الف) قرائت : برای ارزشیابی مستمر از شیوه‌های مختلف می‌توان بهره جست که نمونه‌ای از آنها به شرح زیر توصیه می‌شود.

۱- آیات هر درس در جلسه بعد، از دانش‌آموزان پرسش می‌شود. (ضمن پرسش از بخش‌های مختلف انس با قرآن در خانه)

۲- هر دانش‌آموز حدود یک سطر از صفحات قرآنی داخل یا خارج از کتاب می‌خواند تا از تعداد بیشتری پرسش شود.

۳- سعی شود ابتدا افرادی که تسلط بیشتری بر قرائت دارند و سپس دیگران، بخوانند.

۴- نیمی از نمره ارزشیابی درس قرآن به قرائت تعلق دارد، ولی بهتر است نمره قرائت از ۲۰ منظور گردد و سپس، در پایان نیم‌سال با ۲۰ نمره مفاهیم معدل‌گیری شود.

۵- در صورتی که نمره از ۲۰ منظور می‌شود، برای هر اشتباه روخوانی یک امتیاز کسر شود، ولی اگر دانش‌آموز قبل از تذکر معلم، اشتباهش را تصحیح کند امتیازی از او کسر نشود.

۶- اگر در یک کلمه چند حرکت و علامت یکجا اشتباه شود؛ فقط یک اشتباه محسوب می‌شود. همچنین در صورت تکرار یک نوع اشتباه نیز فقط یک امتیاز کسر می‌شود.

۷- به هر دانش‌آموزی که آیات درس را با صوت زیبا و شبیه نوار یا با تلفظ صحیح حروف خاص عربی بخواند یا برخی از آیات دروس را حفظ کند، حداکثر دو امتیاز تشویقی تعلق می‌گیرد.

۸- هر دانش‌آموزی که در تقویت قرائت هم‌گروهی خود به‌طور مؤثر تلاش نماید یا آیات درس را خوش‌نویسی، تذهیب و نقاشی کند، به‌عنوان بخشی از فعالیت خارج از کلاس امتیاز می‌گیرد.

۹- برای تشویق بیشتر دانش‌آموزانی که به‌طور چشمگیر و فوق‌العاده تلاش می‌کنند، مناسب است که در صورت امکان، جوایزی از سوی مدرسه یا اولیای دانش‌آموزان فراهم شده و به شیوه مناسب یا در مراسمی خاص به آنان اهدا شود. البته باید به تلاش افراد ضعیف‌تر نیز مانند تلاش افراد ممتاز کاملاً توجه داشت و آنان را نیز تشویق کرد. به‌طور کلی، مبنای نمره و تشویق باید فعالیت و پیشرفت هر دانش‌آموز متناسب با توان و استعداد خود او باشد.

ب) مفاهیم : پرسش‌های مستمر بخش مفاهیم نیز براساس انس با قرآن در خانه انجام می‌شود. در پایان تدریس مفاهیم، انجام تمرین در خانه را به دانش‌آموزان یادآوری می‌کنیم و در جلسه مربوط، چگونگی انجام دادن این تکلیف به شیوه مناسب کنترل می‌شود. البته این کنترل نباید آن‌چنان سخت و اضطراب‌آور باشد که دانش‌آموزان را به انجام دادن غیراصولی این تمرین (مانند نوشتن از روی

سایرین یا موارد مشابه دیگر) و ندارد و نه آن چنان همراه با بی توجهی باشد که با دانش آموزان منضبط و غیر منضبط یکسان برخورد شود. معلمان محترم باید با درایت و تدبیر، دانش آموزان را - به ویژه کسانی را که کم توجهی می کنند - به انجام دادن این کار در خانه تشویق کنند.

پس از بررسی تکلیف دانش آموزان، عبارات قرآنی «انس با قرآن در خانه» از آنها پرسش می شود. این کار را به شیوه های مختلفی می توان انجام داد؛ مثلاً ممکن است از دانش آموزی خواست که یک عبارت را از روی کتابی که ترجمه عبارت در زیر آن نوشته نشده است، بخواند و ترجمه کند، ولی به نظر می رسد بهتر باشد هر دانش آموز، عبارت و ترجمه مربوط به آن را که قبلاً نوشته است، از روی کتاب خودش بخواند. در اینجا چند نکته قابل توجه است.

۱- صحیح خواندن عبارت قرآنی اهمیت دارد و معلم برای دانش آموزان توضیح می دهد که صحت قرائت، نمره و امتیاز دارد.

۲- اگر ترجمه دانش آموز، شبیه ترجمه هایی باشد که معمولاً در بخش آموزش مفاهیم می نویسند (تحت اللفظی) و همچنین صحیح باشد، تشویق می شود. معلم برای کسب اطمینان از میزان توانایی دانش آموز، می تواند از برخی ترکیب ها یا کلمات همین عبارت به طور شفاهی از او سؤال کند؛ مثلاً عبارت مورد نظر چنین بوده است: «وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ» پس از آنکه دانش آموز ترجمه عبارت را خواند، معلم می گوید: «لِنَفْسِهِ» یعنی چه؟ یا مثلاً ادامه می دهد: «این ترکیب از چند کلمه تشکیل شده است و هریک به چه معناست؟» در این قسمت معلم می تواند از برخی ترکیب ها یا کلماتی که در بخش مفاهیم همین درس یا حتی درس های قبل آمده است نیز پرسش کند. اگر دانش آموز در ترجمه عبارات قرآنی تلاش کافی نکرده باشد، معمولاً در پاسخ دادن به پرسش های شفاهی موفق نخواهد بود. به هر حال، با طرح چند پرسش، دانش آموز مورد ارزیابی قرار می گیرد و ضمناً هریک از عبارت های این بخش ترجمه می شود و سایر دانش آموزان می توانند ترجمه خود را در صورت نیاز تصحیح کنند. این کار ادامه می یابد تا همه عبارات این بخش تمام شود.

۳- در پرسش و پاسخ عبارات قرآنی این بخش، باید نکاتی را که در تصحیح ترکیب های بخش آموزش مفاهیم بیان شد، رعایت کرد؛ مثلاً لازم است از دیکته کردن ترجمه عبارات جداً پرهیز شود، ترجمه های صحیح پس از بیان دانش آموز، مجدداً توسط معلم بازگو نشود بلکه دانش آموزان با دقت در آنچه دوستشان می گوید، خود این کار را انجام دهند. البته طبیعی است گاهی دانش آموزان، تقدّم و تأخّر دارند که معلم با تدبیر لازم مشکل را حل می کند.

از آنجا که پرسش های شفاهی به شیوه های مختلفی انجام می پذیرد، لزومی ندارد برای نمره یا

امتیاز دادن به دانش آموزان الگو و بارم بندی خاصی ارائه شود بلکه معلم می تواند با توجه به میزان توانایی دانش آموزان، نمره ای از ۲۰ به آنان بدهد. به ویژه از آنجا که همیشه پرسش مفاهیم با خواندن آیات و عبارات قرآنی همراه است، این نمره می تواند بیانگر میزان توانایی قرائت و مفاهیم دانش آموزان باشد. به این ترتیب، هم تکلیف بخش مفاهیم درس قرآن حل می شود و هم توانایی دانش آموزان ارزیابی می گردد. توصیه می شود پس از تدریس و پرسش دو یا سه درس، دبیر محترم از دانش آموزان یک امتحان کوتاه و ساده از مفاهیم این چند درس به صورت کتبی بگیرد. این امتحان کتبی چند فایده دارد؛ از جمله این که در یادآوری دروس، تقویت توانایی دانش آموزان، انس و آشنا کردن آنها با شیوه امتحان کتبی مفاهیم، ارزیابی نسبتاً دقیق همه دانش آموزان و... مفید است.

نکته مهم: اینکه نباید تصور شود که نمره مستمر دانش آموزان لزوماً معدل همه نمراتی است که در طول یک نیم سال گرفته اند. معلم می تواند با توجه به روند پیشرفت ایشان، تنها نمرات بهتر آنها را مد نظر قرار دهد.

ارزشیابی فعالیت های خارج از کلاس

همان طور که می دانید، مطابق آیین نامه امتحانات، حداقل پنج نمره از نمره مستمر دانش آموزان به فعالیت های خارج از کلاس آنها اختصاص دارد. برخی از این فعالیت ها در بخش ارزشیابی کتاب مبانی و روش آموزش قرآن دوره راهنمایی (کد ۱۰۰۸/۲) بیان شده است.

ارزشیابی پایانی

آزمون پایانی درس قرآن در دوره متوسطه اول براساس ده نمره قرائت به صورت شفاهی و ده نمره مفاهیم به صورت کتبی است. امتحان پایانی شفاهی در زمان امتحان های شفاهی و امتحان کتبی با درج در جدول امتحان های کتبی در زمان مربوط با توجه به توضیحات ذیل برگزار می شود.

بخش اول - قرائت

۱- در آزمون قرائت، از هر دانش آموز سه پرسش می شود. دانش آموزان در هر پرسش حدود سه سطر از آیات قرآن کریم را می خوانند. دو پرسش از سه پرسش مذکور از آیاتی که در کتاب درسی در بخش قرائت جلسات آمده و یک پرسش نیز از صفحاتی که جزء تکلیف انس با قرآن در خانه و خواندن روزانه قرآن کریم بوده است.

۲- به ازای هر کلمه ساده (بدون اتصال) مانند «وَجَّاتٌ» یا مرکب (با اتصال) مانند «إِنَّ اللَّهَ»، «فِي الْأَرْضِ» یا «عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» که غلط خوانده شود، نیم نمره کسر می شود. ممکن است در این کلمه ساده یا مرکب، یک یا چند غلط اتفاق افتد، در این صورت نیز همان نیم نمره کسر می شود.

تبصره : با تشخیص معلم در صورت مفید بودن تذکر، می‌توان از دانش‌آموز خواست که با خواندن مجدد، غلط خود را تشخیص و تصحیح کند. در صورتی که دانش‌آموز در بار دوم، غلط خود را تصحیح کند، هیچ نمره‌ای کسر نمی‌شود.

۳- اگر قرائت دانش‌آموز، با تکرار، برگشت و مکث زیاد همراه باشد، در مجموع یک تا دو نمره کسر می‌شود. شرایط خاص دانش‌آموزان استثنایی با دارای لکنت زبان باید مورد توجه قرار گیرد.

۴- اگر دانش‌آموز آیات را شبیه به قرائت لوح فشرده (تحقیق یا ترتیل) بخواند یا تلفظ صحیح حروف خاص عربی را رعایت کند یا حدود نیم صفحه از آیات قرآن یا پیام‌های قرآنی را از حفظ باشد، در مجموع یک تا دو نمره تشویقی به نمره قرائت او اضافه می‌شود.

۵- از قواعد روخوانی، پرسش نمی‌شود؛ زیرا رعایت این قواعد فقط در حین قرائت، کفایت می‌کند.

۶- سعی شود با اتخاذ تدابیر مناسب از اضطراب دانش‌آموزان هنگام آزمون، کاسته شود؛ برای مثال، می‌توان بیش از پرسش، به هر دانش‌آموز چند دقیقه فرصت داد تا آیات آزمون قرائت خود را مرور کند.

۷- خوب است در صورت امکان، هنگام آزمون قرائت، کتاب دانش‌آموز را از او گرفت و اشتباهات او را روی کتابش علامت زد تا در صورت نیاز، دانش‌آموز با این اشتباهات آشنا شود و در اصلاح آنها بکوشد.

بخش دوم — مفاهیم

پیشنهاد می‌شود بارم‌بندی سؤال‌های بخش مفاهیم (امتحان کتبی) بر مبنای ده نمره به صورت زیر منظور شود :

معنای کلمات ۱ نمره، معنای ترکیب‌ها ۴ نمره، معنای عبارات ۴ نمره، قواعد ساده ۱ نمره. در صورت طرح سؤال از قواعد (الگوی قواعد مفاهیم)، این پرسش‌ها باید با ارائه الگو (مانند آنچه در کتاب درسی آمده است) همراه باشد.

بدیهی است با تشخیص دبیر محترم این الگوی نمره‌دهی می‌تواند با تغییراتی نیز همراه باشد. برخی از نکات مهم که باید در تصحیح اوراق مربوط به مفاهیم مدنظر باشد.

۱- پس از تهیه کلید سؤالات طراحی شده، در بالای برگه کلید تصریح شود که «نظر مصحح محترم در صحیح یا غلط بودن پاسخ دانش‌آموزان صائب است» تا از پاسخ‌های صحیح دانش‌آموزان که لزوماً مانند کلید سؤالات نیست، نمره‌ای کسر نشود.

۲- متن سؤال‌ها به خصوص کلمات و عبارات قرآنی (عربی)، واضح و با اعراب کامل — مانند

کتاب درسی - نوشته شود و قبل از تکثیر، بازبینی و اصلاح لازم به عمل آید.

۳- هیچ گونه سؤالی به صورت ترجمه لغت یا عبارت از فارسی به عربی طرح نشود.

۴- توزیع سؤال ها به نسبت دروس مختلف، متعادل و متناسب باشد.

۵- از طرح سؤال های دارای نکته های ویژه، ترکیب ها و عبارات مبهم، مطالب پاورقی یا عبارات

کم کاربرد در کتاب درسی، تا حد امکان خودداری شود.

۶- طراح سؤال های آزمون نهایی و مصححان محترم اوراق، از میان دبیرانی انتخاب شوند که

در سال تحصیلی جاری، کتاب آموزش قرآن را تدریس کرده اند.

۷- مبنا در پاسخ دانش آموزان، ترجمه تحت اللفظی است و چنین ترجمه ای نمره کامل را خواهد

داشت. در صورتی که ترجمه، روان و صحیح ارائه شده باشد، نیز نمره کامل را خواهد داشت.

۸- مهم ترین گام در توانایی درک معنای عبارات قرآنی، ترجمه تحت اللفظی آنهاست، از این رو،

اگر دانش آموز برخی از کلمه ها - مانند «را»، فعل های ربطی (است، هستم، ...) و ... را در ترجمه

ننویسد، نمره ای از او کسر نمی شود.

۹- در صورتی که دانش آموز حروف اضافه را به شکل معنای اولیه و اصلی آنها معنا کند، صحیح

است؛ هر چند که در عبارت مورد سؤال، ممکن است بهتر باشد آن حرف به صورت دیگری معنا شود؛

مانند حرف اضافه «بِ» در عبارت «مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» که بهتر است «در» معنا شود ولی اگر

دانش آموز «به» معنا کند، نمره ای از او کسر نمی شود. همچنین، حرف اضافه «مِنْ» که هر جا «از» معنا

شود، صحیح محسوب می شود.

۱۰- اگر دانش آموز، یک فعل را که به هر دلیل در کتاب درسی به دو صورت معنا شده است،

به هریک از دو معنا بنویسد، نمره کامل را خواهد گرفت. برای مثال، برای افعالی که گاهی به تناسب

جمله، ماضی و گاهی مضارع معنا می شوند، هر دو معنا صحیح است؛ یا اگر فعل مضارع در جمله ای

به صورت مضارع اخباری یا التزامی معنا شود، صحیح است و نمره ای از دانش آموز کسر نمی شود.

۱۱- در صورتی که فعل مفردی، جمع یا برعکس معنا شود یا فعل ماضی به صورت مضارع یا

برعکس معنا شود، فقط نیمی از نمره مربوط به آن کلمه کسر می شود.

۱۲- در ترجمه ترکیب ها و عبارات ها به هر میزان که از آن ترکیب یا عبارت معنا شده است - هر

چند کامل نباشد - همان مقدار نمره تعلق می گیرد.

۱۳- فعل مفردی که فاعل آن، اسم ظاهر و جمع است، اگر به جای جمع، مفرد معنا شود،

صحیح به حساب می آید و نمره ای کسر نمی شود؛ مانند فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ: پس سجده کرد فرشتگان.

زمان بندی تدریس دروس

همان طور که گفته شد کتاب دانش آموزان شامل دوازده درس است. هر درس طی دو جلسه یعنی در دو هفته تدریس، تمرین و ارزشیابی می شود. به منظور نظم بیشتر و همکاری با دبیران محترم برای جلوگیری از کندی یا تندی نامناسب، فعالیت آموزشی که در هر جلسه (۹۰ دقیقه ای) باید انجام شود به عنوان یک جلسه در کتاب منظور شده است.

پیشنهاد می شود دبیران محترم حتی امکان این نظم را رعایت کنند. همچنین توصیه می شود در نیم سال اول حداقل ۶ درس و حداکثر ۷ درس تدریس شود و بقیه دروس نیز در نیم سال دوم تدریس گردد.

ویژگی‌های دبیر موفق قرآن کریم

یکی از مباحثی که از دیرباز در حوزه تعلیم و تربیت اسلامی مورد توجه بوده، آداب تعلیم و تربیت است.^۱ رعایت این آداب در هر درس بر معنویت و تأثیر آموزش می‌افزاید و طبعاً در خصوص درس قرآن، اهمیت و جایگاه ویژه‌ای دارد. دبیر قرآن می‌تواند با توجه و عمل به نکات ذیل که در چند بخش ارائه شده است، بر توفیقات خود بیفزاید.^۲

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا

الف) ویژگی‌ها و خصلت‌های شخصی: وجود خصلت‌های نیکو در فرد، او را محبوب دیگران می‌سازد. ایجاد علاقه میان مربی و مربی زمینه را برای تربیت و تأثیرپذیری فراهم می‌کند. معلم قرآن باید در کسب کمالات فردی بکوشد و دانش‌آموزان خود را از یک الگو و مربی موفق بهره‌مند سازد. در این بخش، به بیان پاره‌ای از مهم‌ترین این ویژگی‌ها می‌پردازیم. این نکات بیشتر ناظر به شأن شخصی فرد است؛ اعم از آنکه معلم باشد یا نباشد.

۱- درون مایه ایمان، اخلاق نیکوست؛ همان‌طور که از پیامبر اکرم نقل شده است «إِنِّي بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» از این رو، اموری همچون سادگی و آراستگی، نظم و انضباط، گشاده‌رویی و خوش‌خلقی، گذشت و فداکاری، اقتدار و مهربانی، صبر و بردباری، فداکاری و دلسوزی هرچه بیشتر وجود شخص را آکنده ساخته باشد، زمینه را برای دستیابی او به توفیقات بیشتر فراهم می‌آورد.

۲- برخورداری از برخی توانایی‌ها یا مهارت‌های شخصی مانند مهارت در یکی از رشته‌های ورزشی یا هنری، علمی... موجب تکریم و تعظیم معلم در چشم دانش‌آموزان می‌شود و این امر بر تأثیرپذیری ایشان از شخصیت معلم می‌افزاید.

۳- عمل به آداب و رفتاری که از سوی اولیای دین توصیه و تأکید شده است؛ مانند: داشتن وضو در طول شبانه‌روز به‌ویژه در کلاس درس، آغاز کردن کارها با نام خدا و ذکر سلام و صلوات بر انبیا و اولیای الهی به‌ویژه پیامبر اکرم و ائمه معصومین علیهم‌السلام تلاوت روزانه قرآن کریم، رعایت آداب اسلامی پیش از خواب و... .

۴- یاد خدا، توکل بر او، امید به فضل و رحمت الهی، تمامی خیرها و توفیقات خود را از سوی

۱- مشهورترین کتاب در این باب «منیة المرید فی آداب المفید و المستفید» اثر گرانقدر شهید ثانی (ره) است که توسط سیدمحمدباقر

حجتی با عنوان «آداب تعلیم و تربیت در اسلام» به فارسی ترجمه شده است.

۲- مطالب این بخش برگرفته از تجارب برخی معلمان موفق همچنین کتاب‌های «تربیت آسیب‌زا» نوشته دکتر عبدالعظیم کریمی و

«آداب تعلیم و تربیت در اسلام» است.

خدا دانستن و سپاس و ستایش دائمی خدا، بذر محبت به خدا را در وجود انسان شکوفا می‌سازد، شجره طيبة توحید را به بار می‌نشاند و انسان را از درون به آرامش و کمال رهنمون می‌شود و بدیهی است که هر انسان موفق به این دستمایه نیازمند است.

(ب) رفتار و آداب تربیتی: یک معلم غیر از ویژگی‌های شخصی، به‌عنوان معلم و در مقام تعلیم و تربیت باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشد که او را در این امر موفق سازد. منابع دینی ما آکنده از این گونه معارف است که در اینجا به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

۱- محبت‌ورزی و خوش‌رفتاری: دانش‌آموز در دوره نوجوانی در اوج تأثیرپذیری است. او باید معلم خود را دوست داشته باشد تا از او الگو پذیرد. اگر می‌خواهید محبوب باشید، باید محبت بورزید. علاقه و محبت معلم به دانش‌آموز، خارهای وجود او را به گل تبدیل می‌کند. معلمی می‌تواند زمینه هدایت دانش‌آموزان را فراهم آورد که آنها را همچون فرزندان خود دوست بدارد و تا حد ممکن به ویژگی‌ها و شرایط خاص هریک توجه داشته باشد.

چنین معلمی به دانش‌آموزان احترام می‌گذارد و از کلمات و لحن محبت‌آمیز استفاده می‌کند. عصبانیت معلم، دانش‌آموزان را ناخشنود می‌کند و باعث دوری آنها از معلم و دوری از درس قرآن می‌شود؛ بنابراین، در هیچ شرایطی فریاد کشیدن معلم سزاوار نیست.

توجه همیشگی به آیه‌های زیر، روحیه خوش‌رفتاری را تقویت می‌کند:

* وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا

بقره ۸۳

* وَالْكَافِرِينَ الْغَيْظُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

آل عمران ۱۳۴

* وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ

نحل ۱۲۷

۲- امیدواری به لطف خدا و امید دادن به آن: مؤمن همیشه به لطف خدا امیدوار است. دانش‌آموزان را به لطف و رحمت همگانی و همیشگی خدا امیدوار کنید و با بیان خاطرات، داستان‌ها، اشعار و ضرب‌المثل‌های زیبا آنها را با نمونه‌هایی از این الطاف بی‌کران الهی آشنا سازید تا شاهد آثاری چون شادابی، نشاط و تحرک در ایشان باشید.

۳- عدل‌ورزی و پرهیز از تبعیض: توجه و محبت معلم به دانش‌آموزان باید عادلانه و حساب شده باشد. شاید معلم تحت تأثیر رفتار و شخصیت برجسته برخی دانش‌آموزان، علاقه قلبی بیشتری به آنان داشته باشد ولی باید نگاه و رفتار خود را به‌طور عادلانه میان آنها تقسیم کند.

نوجوانان به دلیل پاکی و لطافت روح، هیچ‌گونه رفتار دوگانه‌ای را بر نمی‌تابند. برخوردهای تبعیض‌آمیز مانند صحبت کردن در گوشی یا توجه بیش از حد به یکی از دانش‌آموزان، آثار منفی زیادی

دارد و ممکن است سوءظن یا حسادت دانش‌آموزان دیگر را برانگیزد. حتی اگر زمانی از برخورد متفاوت گریزی نیست، باید تبعات آن را تا حد امکان کاهش داد.

۴- تقویت/اعتماد به نفس: نوجوانان برای دستیابی به شخصیتی متعادل و ارزشمند نیازمند اعتماد به نفس‌اند. یک مربی توانا، با برجسته کردن کردار و صفات خوب دانش‌آموزان، در آنها روحیه اعتماد به نفس پدید می‌آورد و با تغافل عالمانه از کاستی‌ها و لغزش‌های ایشان، به آنها عزت و کرامت می‌بخشد. اظهار بی‌اعتمادی به یک دانش‌آموز، احساس نامطلوبی در او ایجاد می‌کند و اعتماد و پذیرش او را نسبت به معلم کاهش می‌دهد. منسوب کردن خصلتی بد به یک دانش‌آموز، واقعاً روحیه او را درهم می‌ریزد و ممکن است در دراز مدت، همان خصلت را در او پدید آورد.

باید به دانش‌آموزان حسن ظن داشت و آن را بیان کرد؛ از خطاهای آنها تا حد امکان چشم‌پوشی کرد و آنها را به‌راستی و درستی تشویق نمود.

پ) رفتار و آداب آموزشی: انجام دادن هر کاری با آداب و آیین خاص همراه است. هرچه آن کار ارزشمندتر و مقدس‌تر باشد، توجه به این آداب ضروری‌تر است. برای مثال، اعمال عبادی که به قصد تقرب به خدا انجام می‌شود، آیین و آداب خاصی دارد. از جمله کارهای بسیار ارزشمند و مقدس از نظر اسلام، تعلیم و تربیت است؛ از این رو، همیشه این امر با آداب خاصی انجام شده است. توجه به این آداب بر ماهیت معنوی و عبادی تعلیم و تعلم و آثار تربیتی آن می‌افزاید. در این قسمت، برخی از مهم‌ترین این آداب بیان می‌شود.

۱- رعایت آداب ظاهری و باطنی: خوب است هر کاری به‌ویژه کلاس درس را با نام و یاد خدا و گفتن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» و ذکر سلام و صلوات بر پیامبر اکرم و خاندان پاک او آغاز کنیم. بنا بر روایات، صلوات، فرشتگان را نازل می‌کند، نفاق را از بین می‌برد، گناهان را می‌زداید و سلامت و تندرستی به بار می‌آورد. شایسته است معلم قرآن، همیشه و به‌ویژه در کلاس درس با وضو باشد و رعایت این ادب اسلامی را به دانش‌آموزان نیز بیاموزد.

معلم برای توفیق در تعلیم و تربیت باید پیوسته از خدای توانا کمک بخواهد و موفقیت‌های خود را از او بداند که «مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ».

۲- تشویق دانش‌آموزان ضعیف‌تر، آنها را به تلاش و پیشرفت امیدوار می‌کند. هر دانش‌آموز نقاط قوت خاص خود را دارد و معلم باید این نقاط را کشف کند و به او نشان دهد؛ مثلاً، اگر درسش ضعیف است، ولی اخلاق و رفتار خوبی دارد، می‌توان برای پدر و مادرش کارت تبریکی فرستاد و به آنها برای داشتن فرزندی با اخلاق و رفتار خوب تبریک گفت.

۳- هنر معلم، پرورش احساس نیاز به علم و تقوا در دانش‌آموز است.

آب، کم‌جو، تشنگی آور به دست تا بجوشد آبت از بالا و پست

۴- اصیل‌ترین روش‌های تربیتی، طبیعی‌ترین، ساده‌ترین و صمیمی‌ترین آنهاست. انسان تا دست به عمل نزند، نمی‌آموزد؛ عمل نیز با اشتباه همراه است. دانش‌آموزان را به تلاش و اقدام تشویق کنید تا از اشتباه کردن نهراسند. به علاوه، چگونگی درس گرفتن از اشتباهاتشان را به آنها بیاموزید.

۵- معلم باید برای هماهنگ کردن روش‌های آموزشی، خانواده دانش‌آموزان را از طریق جلسات توجیهی یا خبرنامه مدرسه از اقدامات، روش‌ها و نظریات خود مطلع سازد.

۶- خوب سؤال کردن، نیمی از دانش است. ذهن کودک را پرسشگر بار بیاورید و به او بیاموزید با تفکر درباره پرسش‌های خویش، آنها را به بهترین شکل بیان کند.

۷- کیفیت ارائه مطالب و مفاهیم، مهم‌تر از کمیت آن است. پیام‌های شما هر چند اندک اما با کیفیت مؤثر، بهتر از صحبت‌های طولانی و خسته‌کننده است.

۸- بدیهی است اداره موفق یک کلاس به رعایت روش‌ها و فنون تدریس و کلاس‌داری نیز نیازمند است. دبیران محترم عموماً با این روش‌ها آشنایی دارند و شرح مفصل آنها را نیز می‌توان در کتاب‌های مربوط جست‌وجو کرد.

روش تدریس درس

پیش از بیان روش تدریس هر درس، الگوی کلی روش تدریس بفش های
مختلف هر درس به طور فاصله در جدول های تقدیم شده است.

الف) روش تدریس و تمرین قرائت

در درس اول، توضیحات لازم، مبسوط تر ارائه می شود، اما در درس های بعدی فقط به نکات خاص همان درس بسنده می شود. از این رو مطالعه با دقت این قسمت ضروری است. مناسب است قبل از بیان روش تدریس و تمرین قرائت، به اهداف بخش قرائت که در همه دروس یکسان است، توجه شود.

اهداف خاص تدریس و تمرین قرائت آیات

- ۱- شناسایی و رفع اشکالات روخوانی دانش آموزان
- ۲- تقویت روان خوانی آیات قرآن کریم
- ۳- تقویت علاقه به خواندن زیبا و آهنگین قرآن کریم
- ۴- توانایی نسبی تلفظ صحیح حروف خاص عربی به ویژه در قرائت اذکار نماز
- ۵- تقویت علاقه به انس با قرآن کریم و قرائت روزانه و مستمر آن

هدف آموزش قرائت در همه دروس عموماً موارد فوق است، در صورتی که در یکی از دروس، هدف دیگری نیز مورد نظر باشد، در همان درس بیان خواهد شد.

تدریس و تمرین قرائت این درس براساس روش کلی به ترتیب زیر اجرا می‌شود:

۱- پیش‌خوانی آیات در گروه:

هر دانش‌آموز بخشی از آیات درس را برای هم‌گروهی خود می‌خواند و به کمک او اشکالات قرائت خود را رفع می‌کند.

همزمان دبیر محترم در کلاس حرکت می‌کند تا ضمن نظارت بر فعالیت گروه‌ها، اشکالات احتمالی آنها را برطرف نماید. (حدود پنج دقیقه)

۲- تمرین با لوح فشرده:

آیات را زمزمه می‌کنند. دبیر محترم اشکالات عمومی دانش‌آموزان را به اختصار تذکر می‌دهد و اصلاح می‌کند؛ مانند: اشتباهات عمومی، خیلی بلند خواندن، خیلی آهسته خواندن، پیش‌افزاندن از قرائت لوح فشرده و شتاب کردن، عدم توجه به قرائت صحیح و ادامه اشتباه، دقت به ترکیبات مشکل یا جدید و ... (حدود ده دقیقه)

۳- فردخوانی:

هر دانش‌آموز به میزان یک تا دو جمله می‌خواند (یک جمله بلند یا مشکل، یا دو جمله کوتاه یا آسان) و اشکالات و اشتباهات احتمالی، با روش‌های مناسب تذکر داده می‌شود. (حدود بیست دقیقه)

روش کلی رفع اشکالات قرائت دانش‌آموزان به تفصیل در قسمت روش آموزش قرائت در بخش اول کتاب آمده است. اینک برخی نکات که با این درس تناسب بیشتری دارد، ارائه می‌شود.

شیوه رفع اشکالات قرائت

اشتباهات و اشکالات قرائت دانش‌آموزان براساس روش کلی به ترتیب زیر اصلاح می‌شود:

۱- سؤال کردن درباره ترکیب، کلمه یا علامت مورد اشتباه، با توجه دادن به قرائت و کتابت آن،

یا مقایسه حالت اشتباه با حالت صحیح به صورت سؤال (کدام درست است؟ حالت اول ... یا حالت دوم ...؛ مثلاً اگر ترکیب (فی اختلاف) بدون اتصال و با تلفظ الف وصل خوانده شود، می‌توانیم به چند شیوه سؤال کنیم:

— آیا در این ترکیب، الف خوانده می‌شود یا ناخواناست؟

— صدای — به چه حرفی وصل می‌شود؟

— قرائت این ترکیب، با الف خوانده می‌شود یا بدون الف؟

— «فی اختلاف» درست است یا «فیختلاف»؟

نکته مهم این است که دبیر محترم، حالت صحیح را نخواند؛ بلکه با سؤال و راهنمایی او، دانش‌آموزان خود، حالت صحیح را تشخیص دهند و درست بخوانند.

۲- ترکیب یا کلمه‌ای که اشتباه خوانده شده است، توسط جمع دانش‌آموزان یا افراد داوطلب و توانا در قرائت، سپس توسط فردی که اشتباه خوانده است، تکرار می‌شود.

۳- در مواردی که ترکیب یا کلمه مدّ نظر دشوار است، از دانش‌آموزان می‌خواهیم ابتدا آن را به صورت بخش بخش، سپس به حالت معمولی و شمرده بخوانند.

۴- در مواردی که اشتباه از طریق سؤال، مقایسه غلط یا صحیح، بخش خوانی و ... اصلاح نمی‌شود کلمه یا ترکیب مورد اشتباه را روی تخته می‌نویسیم و اشاره صحیح^۱ به بخش‌های آن، از دانش‌آموزان می‌خواهیم آن را به صورت بخش بخش بخوانند، سپس به حالت معمولی و شمرده بخوانند.

تذکرات خاص درس اول

۱- تأکید بر بیان کامل حروف مشدّد به ویژه تشدیدهای متوالی و مواردی که در اثر اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به تشدید یا بر اثر ادغام پیش می‌آید؛ مانند:

وَلَوْ يُعْجِلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتَعْجَلَهُمْ بِالْخَيْرِ

۲- توجه به حروف ناخوانا به ویژه مواردی که باید حرکت قبل از حروف ناخوانا، به بعد از حروف ناخوانا وصل شود، همچنین پایه‌های همزه و الف کوچک (وِی وِی)؛ مانند مثال بالا یا کلمات و ترکیب‌های زیر:

يَبْدَأُ الْخَلْقَ ، بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا، أَوْلَئِكَ، لِيُؤْمِنُوا

۳- توجه به حالت وقف بر کلمات و ترکیب‌هایی مانند:

إِذْنِهِ - فَأَعْبُدُوهُ - يُعِيدُهُ - ضِيَاءٌ - بِالْحَقِّ - سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ لِحَبِيبِهِ - ضَرَّهُ - مَسَّهُ

۱- نحوه اشاره صحیح به بخش‌های کلمات در قسمت «چگونگی تقویت روخوانی قرآن» بیان شده است.

۴- در صورتی که دانش‌آموزان دربارهٔ عدم تطابق قرائت لوح فشرده با نوشتار قرآن، در موارد ادغام، اخفا و قلب به میم سؤال کنند، پاسخ دبیر محترم، می‌تواند یک قاعدهٔ سادهٔ کلی باشد «در این موارد برای زیبایی قرائت، نون ساکن یا تنوین (ئِ) همان گونه که در لوح فشرده؛ تلاوت شده است در، حرف بعدش خوانده می‌شود. از این رو، بیان قواعد و اصطلاحات تجویدی، مانند احکام ادغام، اخفا، قلب به میم و ... هیچ ضرورتی ندارد. دبیر محترم نباید به این امور دامن بزند و به شرح و بسط این موارد بپردازد؛ زیرا این کار نه تنها مفید نیست؛ بلکه مزاحم طرح مطالب لازم درس نیز می‌شود.

۵- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با دقت و پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده البته بدون دامن زدن به قواعد و مباحث تجویدی متداول در کلاس‌های تجوید که بیشتر شیوهٔ نظری و غیرکاربردی است. از این رو، از بحث مخارج و صفات حروف کاملاً پرهیز شود. توجه دادن به نحوهٔ تلفظ قرائت در لوح فشرده که شیوه‌ای کاربردی و آسان است برای این منظور، کافی و مؤثر است.

(ب) روش تدریس مفاهیم (درک معنا)

در درس اول، توضیحات لازم، مبسوط‌تر ارائه می‌شود، اما در دروس بعدی فقط به نکات خاص همان درس بسنده می‌شود. از این رو، انتظار است که این توضیحات را با دقت و حوصله کامل مطالعه فرمایید. مناسب است قبل از بیان روش تدریس این بخش، به اهداف خاص آموزش مفاهیم (درک معنا) توجه شود.

اهداف خاص آموزش مفاهیم

- ۱- آشنایی با اهمیت و ضرورت آموزش درک معنای قرآن
- ۲- آشنایی دانش‌آموزان با توانایی‌های خود در معنا کردن ترکیب‌ها و عبارات سادهٔ قرآنی
- ۳- تقویت توانایی معنا کردن عبارات قرآنی
- ۴- تقویت انگیزه و علاقه به خواندن مستمر و روزانهٔ قرآن کریم و درک معنای عبارات ساده

روش تدریس و ارزشیابی

در صفحه اول بخش مفاهیم این درس، ضمن گفت‌وگو با دانش‌آموزان به زبان ساده، هم اهمیت و ضرورت و هم پیشینه و توانایی دانش‌آموزان در موضوع درک معنای آیات قرآن بیان شده است. پیش از تدریس، مطالب این صفحه را بخوانید و به نکات مهم آن مانند پیشینه کار در دوره ابتدایی، نزدیکی زبان فارسی با زبان عربی، توانایی دانش‌آموزان در فهم ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآن و ... توجه کنید و آنها را با مثال‌های مختلف برای دانش‌آموزان توضیح دهید. خوب است در کلاس نیز یک بار این متن خوانده شود.

فعالیت اول: ابتدا از دانش‌آموزان

بخواهید به صورت انفرادی معنای این بیست کلمه را یافته و در مقابل هر یک بنویسند و سپس معنای هر کلمه را با هم گروه خود مقایسه کنند. دانش‌آموزان با معنای همه این کلمات در دوره ابتدایی آشنا شده‌اند. **تذکر:** معنای کلیه کلمات همه دروس به ترتیب حروف الفبا در آخر کتاب دانش‌آموزان و نیز همین کتاب آمده است. در صورت نیاز می‌توانید به آنجا مراجعه کنید.

فعالیت دوم: این فعالیت مانند آنچه در کتاب دانش‌آموزان آمده است انجام می‌شود و هدف آن، تمرین معنای کلمات و احتمالاً تصحیح مواردی است که ممکن است برخی دانش‌آموزان به اشتباه نوشته‌اند.

فعالیت سوم: این فعالیت از اهمیت خاصی برخوردار است و مهم‌ترین گام به سوی ترجمه کلمه به کلمه (تحت اللفظی) عبارات قرآن کریم و درک معنای آنهاست. از دانش‌آموزان بخواهید به کمک هم گروه خود معنای ترکیب‌های را زیر آنها بنویسند، با یکدیگر مقایسه کنند. برای این کار، به میزان کافی به دانش‌آموزان وقت بدهید و هنگام انجام آن در کلاس گردش کنید و ضمن نظارت بر انجام کار دانش‌آموزان، در صورت نیاز آنها را راهنمایی نمایید.

پس از آنکه اکثریت دانش‌آموزان تمرین را انجام دادند از هر گروه یک نفر یکی از ترکیب‌ها را همراه با معنای آن می‌خواند تا در صورت نیاز تصحیح شود.

خوب است در ترکیب سوم، کلمه «آیات» همان «آیات» ترجمه شود. همان طور که می دانید این کلمه در قرآن هم به معنای آیات قرآن به کار رفته است و هم «نشانه‌ها»ی الهی.

چند تذکر بسیار مهم

۱- به هیچ وجه از دانش آموزان نخواهید که تمرین های مفاهیم را خارج از کلاس انجام دهند. انجام این تمرین ها در کلاس، همان تدریس آنهاست و یکی از جذاب ترین و شاداب ترین بخش های آموزش قرآن است. اگر در این مورد با دقت و صحیح عمل کنید هم دانش آموزان درس را به خوبی می آموزند و هم زمینه استفاده از هر گونه کتاب غیر آموزشی و مخرب که بدون آشنایی و توجه به اهداف آموزشی، به صورت حل المسائل ارائه می شوند، از بین می رود.

۲- هرگز معنای کلمات و عبارات را به دانش آموزان دیکته نکنید. این کار ذوق آموختن و کشف را از دانش آموزان می گیرد و به جای آنکه کتاب و آموزش یار دانایی آنها شود باری بر دوششان خواهد شد.

۳- دانش آموزان پس از انجام فعالیت ها، هم کلمات و ترکیب های قرآنی و هم معنای آنها را می خوانند. نباید تصور شود که چون هدف این فعالیت ها، آموزش درک معناست، خواندن ترکیب ها و عبارات قرآنی ضرورتی ندارد. این تصور صحیح نیست؛ هر وقت، در هر کجا و در هر سطحی، هنگامی که مطلبی را از قرآن بیان می کنیم باید ابتدا عبارت و آیه شریفه قرآن خوانده شود و سپس در صورت نیاز معنا گردد. دانش آموزان از آغاز آموزش و انس با قرآن کریم باید این شکل صحیح ارتباط با قرآن را بیاموزند و به آن عادت کنند.

با انجام فعالیت سوم، تدریس بخش مفاهیم این جلسه تمام می شود. در پایان جلسه، دانش آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف انس با قرآن که برای یک هفته - تا جلسه آینده - است، ترغیب کنید. بسیار مناسب است در اولین جلسه، اهمیت انس با قرآن و خواندن روزانه حداقل یک صفحه از قرآن کریم را به دانش آموزان متذکر شوید. همچنین توضیح مختصری درباره هر چهار فعالیت مربوط به انس ارائه شود تا دانش آموزان آنها را با دقت و رغبت بیشتری انجام دهند.

انس با قرآن

در آغاز هر جلسه ضمن پرسش و پاسخ از دانش‌آموزان انجام فعالیت‌های این بخش توسط آنها را، بررسی و ارزشیابی کنید. اینک برخی از توضیحات درباره هر یک از فعالیت‌های این بخش ارائه می‌شود.

الف) خواندن روزانه و مستمر قرآن کریم توسط دانش‌آموزان، مهم‌ترین هدفی است که اگر با تدابیر و تشویق‌های شما، برای آنها حاصل شود در واقع کار اصلی آموزش قرآن به انجام رسیده است. البته بدیهی است این خواندن باید معیارها و حداقل لوازم یک خواندن طبیعی را به همراه داشته باشد. سایر فعالیت‌های آموزش قرآن به همین منظور است. اگر این کار به عنوان

یک عادت خوب و ارزشمند، حاصل شود، به تدریج سایر نواقص دانش‌آموزان و مهارت‌های پایه و اصلی یادگیری قرآن برطرف می‌شود. اما اگر مهارت‌های اولیه، کم و بیش به دست آمده باشد، ولی این رفتار خوب اتفاق نیفتد اولاً به تدریج آن مهارت‌ها ضعیف شده و از بین می‌رود و ثانیاً، منظور اصلی آموزش قرآن، که بهره‌گیری از آن است، حاصل نشده است.

روش پرسش: از تعدادی از دانش‌آموزان بخواهید که هر کدام، یک یا دو سطر از آیات صفحات ۲۰۸ تا ۲۱۳ قرآن کریم را در کلاس بخوانند^۱. ضمن ارزشیابی توانایی ایشان، اشکالات احتمالی آنها را نیز به روشی که از بخش کلیات همین کتاب آمده است، برطرف کنید. ضمناً بسیار خوب و مناسب است در صورتی که آیه‌ای را که دانش‌آموز خوانده، کلمات، ترکیب‌ها و عبارات ساده دارد همزمان معنای آنها را نیز از او پرسش کنید.

ب) در تمرین دوم «انس با قرآن در خانه» تعدادی از عبارات قرآنی همان درس که با توجه به آموخته‌های دانش‌آموزان قابل ترجمه، آمده است. از دانش‌آموزان بخواهید در خانه، ترجمه این

۱- سعی کنید همیشه حداقل به تعداد هر میز یک قرآن کامل، در کلاس داشته باشید. معمولاً در هر مدرسه این تعداد قرآن موجود

است. دانش‌آموزان علاقه‌مند نیز می‌توانند همراه خود قرآن کامل داشته باشند.

عبارات را کامل کنند. بدیهی است در پرسش‌های شفاهی یا کتبی تا زمانی که دانش‌آموزان کلمات ترجمه شده در ذیل این عبارات را نخوانده‌اند، انتظار نمی‌رود که معنای آنها را به‌خاطر بسپارند و نباید از این است کلمات از آنها پرسش شود.

می‌توانید از هر دانش‌آموز بخواهید که ابتدا یکی از عبارات قرآنی این تمرین و سپس معنای آن را بخواند. در صورت نیاز خواندن متن عبارت یا ترجمه آن تصحیح می‌شود. خوب است پس از خواندن ترجمه عبارت، معنای برخی از ترکیب‌های همان عبارت را نیز از همان دانش‌آموز به‌طور شفاهی سؤال کنید؛ مثلاً از عبارت دوم معنای «هُوَ الَّذِي» و از عبارت پنجم معنای «خَلَقَ اللَّهُ» را پرسش کنید.

چنین پرسش‌هایی هم نوعی تمرین برای همه دانش‌آموزان محسوب می‌شود و هم موجب می‌شود شما با قوت‌ها و ضعف‌های احتمالی دانش‌آموزان بیشتر آشنا شوید و در صورت نیاز توضیحات ضروری ارائه شود.

ج) در این فعالیت، از دانش‌آموزان خواسته شده است حداقل دو ترکیب یا عبارت ساده از صفحه ۲۱۲ قرآن کریم را انتخاب کرده و همراه با معنای آنها بنویسند. برخی از این موارد به شرح زیر است:

أَصْحَابُ الْبَيْتِ، أَصْحَابُ النَّارِ، مِنْ أَسْمَاءِ وَالْأَرْضِ

هدف از این فعالیت، علاوه بر تمرین درک معنا و به‌کارگیری آموخته‌ها در معنا کردن قرآن کریم، آموختن و یادگیری آن رفتار صحیح است که هر وقت قرآن می‌خوانیم، دقت کنیم تا معنای آیات خوانده شده را بفهمیم. بدیهی است که هدف ارزشمند با مداومت و به تدریج حاصل می‌شود.

د) در این فعالیت از دانش‌آموزان خواسته شده است که به انتخاب خود یک پیام قرآنی از صفحه ۲۱۳ انتخاب کنند. این فعالیت نیز علاوه بر هدف خاصی که دارد، هدف عمومی آموزش قرآن، یعنی خواندن و فهمیدن را نیز تعقیب می‌کنند.

دانش‌آموزان با پیام قرآنی، ویژگی‌های قرآن و تعداد قابل توجهی از پیام‌های قرآنی، در دوره ابتدایی آشنا شده‌اند. از این رو، هرچند این تمرین، نسبت به تمرین‌های قبلی ممکن است کمی مشکل‌تر به نظر برسد، اما انجام آن توسط حداقل تعداد قابل توجهی از دانش‌آموزان دور از انتظار نیست و از آنجا که پاسخ‌های متفاوت و اکتشافی دارد و می‌تواند زمینه‌ساز بحث و گفت‌وگوهای مفید در کلاس نیز بشود، بسیار جذاب، ارزشمند و آموزنده است.

برخی از این پیام‌ها می‌تواند به شرح زیر باشد :

۱- قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ :

بگو (این) خدا (است که) به حق هدایت می‌کند.

۲- إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَآكْفِرٌ شَيْئًا :

قطعاً حدس و گمان به هیچ مقدار (انسان را) از حقیقت بی‌نیاز نمی‌کند.

۳- إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ :

قطعاً خدا داناست به آنچه انجام می‌دهند.

۴- فَانظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ :

پس بنگر که عاقبت ظالمان چه بود؟!

۵- وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ :

و پروردگار تو افراد مفسد و خراب‌کار را بهتر می‌شناسد.

پرسش و ارزشیابی مستمر

همان‌طور که قبلاً بیان شد در آغاز هر جلسه، آموخته‌های جلسه قبل در مدت ۱۰ تا ۱۵ دقیقه پرسش و ارزشیابی می‌شود. این پرسش بر محور بخش‌های تکلیف «انس با قرآن در خانه» جلسه قبل صورت می‌گیرد. هر دانش‌آموز حدود یک سطر از تکلیف «الف» یا «ب» را می‌خواند و بهتر است همزمان توانایی قرائت و مفاهیم (درک معنا) را ارزیابی کنیم. برای مثال، یک سطر از قرآن را می‌خواند سپس از او سؤال می‌کنیم آیا در این سطر، کلمه، ترکیب یا عبارتی را می‌توانی معنا کنی؟ یا خودمان معنای یکی از این موارد را که دانش‌آموزان خوانده‌اند از او سؤال می‌کنیم.

در تمرین «ب» نیز به‌طور طبیعی خواندن و معنا کردن با هم انجام می‌شود. همچنین می‌توان از برخی از کلمه یا ترکیب‌های بخش مفاهیم از آنها سؤال کرد. دانش‌آموزانی که قسمت «ج» و «د» «انس با قرآن در خانه» را نیز انجام داده‌اند تشویق شده و امتیاز مثبت می‌گیرند، اما اگر دانش‌آموزی این قسمت‌ها را انجام نداده است نمره‌های از او کسر نمی‌شود. از این رو، سؤال از این دو قسمت به‌صورت «مثبت» در ارزشیابی مستمر تأثیرگذار است، اما در ارزشیابی پایانی از این دو قسمت سؤالی داده نمی‌شود.

روش تدریس قرائت آیات جلسه دوم

آیات صفحه ۲۱۵ قرآن کامل نیز مانند دو صفحه جلسه اول، به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می‌شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

لَا فَتَدْتَ أَسْرُوا التَّدَامَةَ رَأَوْ الْعَذَابَ فِي السَّمُوتِ

۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : يُحْيِءُ - يُحْيِي، ۱۱ اللَّهُ - ۱۱ اللَّهُ

۳- اشاره به موضعی که فاقد علامت وقف است برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

...بِالْقِسْطِ ...حَقُّ ...يُمِيتُ ...رَبِّكُمْ ...فِي الصُّدُورِ ...رِزْقٍ ...عَلَى النَّاسِ
...شَأْنٍ ...قُرْآنٍ ...عَمَلٍ ...شُهُودًا ...فِي السَّمَاءِ ...أَكْبَرُ

۴- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با دقت و پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده.

روش تدریس بخش مفاهیم

فعالیت اول : این فعالیت را طی مراحل

زیر انجام می دهیم.

۱- **تکمیل جدول :** پس از تقسیم

دانش آموزان به گروه های دو یا حداکثر سه نفره از آنها می خواهیم با استفاده از آموخته های خود، جدول کلمات را به کمک معنای برخی از آنها که در بالای جدول نوشته شده است، کامل کند.

۲- **تصحیح و تمرین :** پس از تکمیل

جدول توسط دانش آموزان، می توان به روش های مختلفی معنای کلمات را تمرین و تصحیح کرد. برای مثال، از هر گروه یک دانش آموز، یک کلمه را همراه با معنای آن می خواند و بقیه گوش

می دهند و در صورت بیان معنای اشتباه، آن را تصحیح می کنند. همچنین معلم می تواند خودش کلمه را بخواند و دانش آموزان به طور دسته جمعی معنای آن را بگویند.

در انجام این مرحله دقت کنید کار به صورتی پیش رود که اگر گروهی از دانش آموزان معنای کلمه ای را اشتباه نوشته اند، متوجه اشتباه خود شده و معنا را تصحیح کنند. از این رو، توصیه می شود،

دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌های بخش مفاهیم از مداد و پاک‌کن استفاده کنند و در کلاس حتماً پاسخ بخش‌های مختلف را قبل از بیان عمومی آن در کتاب خود بنویسند و سپس در صورت نیاز تصحیح کنند. همچنین بسیار مناسب است هنگام خواندن کلمه‌ای که هم‌خانواده‌های آن در فارسی به کار می‌روند، از دانش‌آموزان خواست که آن هم‌خانواده‌ها را بگویند؛ مثلاً در همین جدول پرسش از هم‌خانواده‌های کلمات زیر مناسب است و شنیدن پاسخ صحیح از دانش‌آموزان نیز دور از انتظار نیست.

هُدًى، هُدًى ← هادی، مه‌دی، مه‌دوی، هدایت

وَعْد ← وعده، موعود، میعاد

اَكْثَر ← کثیر، تکثیر

مَوْعِظَة ← وعظ، واعظ

رَحْمَة ← ارحم الراحمین، مرحمت، مرحوم، رحیم، رحمان

فعالیت دوم: این فعالیت نیز ابتدا توسط خود دانش‌آموزان به‌طور گروهی انجام شده، قسمت‌های خالی تکمیل و آنگاه برای کلاس خوانده می‌شود. سپس از دانش‌آموزان بخواهید «نکته» این فعالیت را بخوانند و هر کسی دوست داشت آن را برای کلاس توضیح دهد. یافتن مثال‌های جدید از متن آیات درس می‌تواند بر جذابیت و تعمیق یادگیری این فعالیت کمک کند.

فعالیت سوم: این فعالیت نیز مانند فعالیت‌های قبلی ابتدا توسط خود دانش‌آموزان در گروه‌های دو یا سه نفره انجام می‌شود و سپس به صورت فردی برای کلاس خوانده و تصحیح می‌شود. این فعالیت از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا دانش‌آموزان ترکیب‌های قرآنی را ترجمه می‌کنند و در واقع این گونه ترکیب‌ها حلقه واسط میان ترجمه تک کلمه و ترجمه عبارات کامل قرآنی است. از این رو، باید با دقت کامل انجام شود تا قرآن‌آموزان به تدریج برخی از نکات را که در ترجمه عبارات قرآنی پیش می‌آید بیاموزند. نکات و تذکرات قبلی در انجام فعالیت‌ها در اینجا نیز باید رعایت شود؛ در ضمن در هنگام خواندن انفرادی برای کلاس، همیشه ابتدا متن ترکیب قرآنی خوانده می‌شود؛ سپس ترجمه آن و نباید به خواندن ترجمه تنها، بسنده شود.

در ترجمه این ترکیب‌ها دو توضیح زیر مفید است.

۱- در ترجمه ترکیب‌هایی که به صورت مضاف و مضاف‌الیه است باید به کسره بعد از اسم اول توجه شود و اگر دانش‌آموزان این کسره را به کار نمی‌برند برای آنها توضیح داده شود؛ مانند: وعده خدا، بیشتر آنها.

۲- همان‌طور که می‌دانید اسم‌هایی که تنوین دارند، عموماً «نکره» می‌باشند و در ترجمه همراه با «ی» نکره معنا می‌شوند؛ مانند: موعظه‌ای از پروردگارتان، هدایت و رحمتی برای مؤمنان.

فعالیت چهارم: آخرین فعالیت بخش مفاهیم جلسه دوم هر درس چند سطری از همان صفحه قرآنی است که در همین جلسه در بخش آموزش قرائت، خوانده شده است. این فعالیت طی مراحل زیر تدریس و تمرین می‌شود.

۱- دانش‌آموزان ابتدا ترجمه عبارات قرآنی این فراز را به صورت فردی تکمیل کرده و سپس نوشته‌های خود را با دوستان هم گروه خود مقایسه و تبادل نظر می‌کنند.

۲- چند دانش‌آموز، هر کدام حدود یک سطر از آیات این فراز را ابتدا قرائت می‌کند، آن‌گاه معنای آن را که قبلاً نوشته است می‌خواند. در صورتی که ترجمه صحیح بود، دانش‌آموز دیگری نیز حدود یک سطر از ادامه آیات، ابتدا قرائت می‌کند و سپس معنای آن را می‌خواند. این کار به همین ترتیب، ادامه می‌یابد تا فراز به پایان برسد. اگر ترجمه دانش‌آموزی صحیح نبود، دانش‌آموزان دیگر کمک می‌کنند تا کلاس به ترجمه صحیح برسد.

تذکر: در این قسمت نیز معلم از دیکته کردن ترجمه آیات اکیداً خودداری می‌کند.

در پایان جلسه علاوه بر تذکرات کلی، انجام تکلیف انس با قرآن در خانه و خواندن روزانه قرآن کریم را به دانش‌آموزان توصیه کنید.

آداب تلاوت قرآن

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با برخی از آداب ظاهری و باطنی تلاوت قرآن
- ۲- علاقه مند کردن آنها به رعایت آداب تلاوت قرآن
- ۳- برانگیختن آنان به رعایت برخی آداب تلاوت قرآن

روشی تدریس

- ۱- قرائت متن درس توسط یکی از دانش آموزان
- ۲- توضیحات دبیر درباره اصطلاحات و عبارتها

- ۳- تمرین علمی درباره بندهای اول و سوم آداب ظاهری، در صورت نیاز
- ۴- تأکید بیشتر بر آداب باطنی تلاوت قرآن.

نمونه سؤالات برای گفت و گوی بیشتر دانش آموزان

- ۱- چرا باید هنگام تلاوت قرآن، آداب تلاوت را رعایت کنیم؟
- ۲- آیا هنگام خواندن سایر کتابها نیز باید آدابی را رعایت کرد؟ این آداب کدام اند؟
- ۳- در احترام به قرآن و نگهداری آن به چه نکاتی باید توجه داشته باشیم؟

منابع برای کلیه دروس

- دبیران محترم برای کسب اطلاعات بیشتر درباره مباحث شناخت علاوه بر منابعی که در هر قسمت به طور خاص مشخص شده است، به منابع زیر نیز می توانند مراجعه کنند.
- ۱- تفسیر نمونه، ۲- تفسیر نور، ۳- مجله رشد آموزش قرآن کریم، ۴- مجله بشارت.

پرسش و ارزشیابی

ابتدا به روش جلسه قبل در آغاز جلسه، به مدت ده تا پانزده دقیقه از مطالب «انس با قرآن در خانه» جلسه قبل ارزشیابی به عمل می آید. سپس بخش های مختلف این جلسه تدریس و تمرین می شود. این ارزشیابی در آغاز همه جلسات از مطالب جلسه قبل به عمل می آید و بر اساس آن، توانایی دانش آموزان ارزیابی شده و به آن ها به منظور ارزشیابی مستمر، نمره یا امتیاز خاص، اختصاص می یابد.

الف) روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس و تمرین قرائت این درس براساس روش درس قبل، طی مراحل پیش قرائت آیات در گروه ها، تمرین با لوح فشرده، رفع اشکالات جمعی، فردخوانی و رفع اشکالات فردی انجام می شود.

تذکرات خاص مربوط به تدریس

قرائت این جلسه

۱- تأکید بر بیان کامل حروف مشدد به ویژه تشدیدهای متوالی و مواردی که در اثر اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به تشدید یا بر اثر ادغام پیش می آید؛ مانند:

صَرَآءَ مَسْتَه لَيَقُولُنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي

۲- توجه به حروف ناخوانا به ویژه مواردی

که باید حرکت قبل از حروف ناخوانا، به بعد از

حروف ناخوانا وصل شود، همچنین الف و یاء ناخوانا بعد از تنوین (ـَ، ـِ، ـُ)؛ مانند ترکیب های زیر:

فَمَنْ أَهْتَدَى، وَاتَّبَعَ، يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، أُولَٰئِكَ

۳- اشاره به مواضع وقفی که فاقد علامت وقف است، ولی وقف بر آنها درست است، به منظور آسان شدن روخوانی با عبارات کوتاه‌تر، یادگیری وقف و ابتدا و هموارشدن درک و فهم عبارات قرآن. مانند وقف بر کلمات :

...إِلَيْهِ	...ءَايَاتِهِ	...بِخَيْرٍ	...بُصِّرَ
...فِي الْأَرْضِ	...تَوَلَّوْا	...مُسَمَّى	...حَسَنًا
...مَعْدُودَةٍ	...بَعْدَ الْمَوْتِ	...عَلَى الْمَاءِ	...آيَاتِ
...إِلَيْكَ	...مَسَّتْهُ	...مِنْهُ	...رَحْمَةً
		...كَنَزٌ	...صَدْرُكَ

۴- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با دقت و پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده.

(جلسه اول)

روش تدریس بخش مفاهیم

اهداف جزئی : این اهداف، همان اهداف درس قبل است؛ در صورتی که در یکی از درس‌ها هدف جزئی خاصی علاوه بر این اهداف، مورد نظر بود، ذکر خواهد شد.

روش تدریس و ارزشیابی

روش کلی تدریس هر یک از بخش‌های مفاهیم هر یک از جلسات در بخش اول کتاب (کلیات) و نیز در درس اول به تفصیل بیان شد.

از این درس به بعد، این مطالب تکرار نمی‌شود، فقط در هر فعالیت به بیان نکات ضروری اکتفا می‌شود.

فعالیت اول : دانش‌آموزان ابتدا به صورت انفرادی کلمات بالای جدول را در مقابل کلمات مناسب آنها در جدول قرار داده، آنگاه با هم‌گروهان خود مقایسه می‌کنند. سپس از هر گروه یک نفر، یک کلمه را همراه با معنای آن برای کلاس می‌خواند تا معنای صحیح کلمات مشخص شود. در پایان، معلم می‌تواند با خواندن هر کلمه و درخواست معنا از دانش‌آموزان جدول معنای کلمات را تمرین کند.

فعالیت دوم: مانند قبل معنای هر ترکیب ابتدا توسط هر دانش‌آموز به صورت انفرادی در کتاب خودش نوشته می‌شود. سپس با هم گروه خود مقایسه می‌کنند و آن گاه هر ترکیب توسط یک دانش‌آموز همراه معنا برای کلاس خوانده و تصحیح می‌شود.

تذکر: در چند درس اول برای آنکه دانش‌آموزان معنای ضمایر و حروف را که غالباً به صورت ترکیبی و چسبان با اسم و فعل می‌آیند خوب بیاموزند، با سؤال از آنها می‌خواهد این ترکیب‌ها را تجزیه کنند و معنای هر جزء را بگویند. مثلاً می‌پرسد: ترکیب «جاءَکُم» یا «لِنَفْسِهِ» از چند کلمه ترکیب شده و هر کدام به چه معناست. برخی از نکات درباره ترکیب‌های این فعالیت به شرح زیر است:

۱- «مِن» هم «از» و هم «از سوی» معنا می‌شود که با توجه به سایر کلمات عبارت می‌توان متوجه شد که کدام یک از این دو معنا را باید به کار برد.

۲- «إِلَى» نیز به معنای «به» یا «به سوی» است، که باید به تناسب یکی را به کار برد؛ البته دانش‌آموزان از هر کدام استفاده کنند، صحیح است.

۳- غالباً هرگاه کلمه «نَفْس» یا جمع آن «أَنْفُس» همراه با ضمیر می‌آید به صورت «خود» همراه با ضمیر متصل معنا می‌شود؛ مانند: نَفْسَهُ و خودش، أَنْفُسَهُمْ : خودشان، أَنْفُسَنَا : خودمان، أَنْفُسَكُمْ : خودتان.

فعالیت سوم: به شیوه سایر تمرین‌ها عمل می‌کنیم. دانش‌آموزان با استفاده از الگوی ارائه شده، به راحتی فعالیت را انجام می‌دهند. توجه داشته باشید که در ترکیب «عَلَى + هُمْ» ضمیر «هَمْ» به «هِمْ» تبدیل می‌شود؛ یعنی می‌شود: «عَلَيْهِمْ» و نه «عَلَيْهَمْ».

در پایان جلسه، خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» یادآوری می‌شود.

انس با قرآن در خانه

بررسی این بخش به روش درس‌های قبل در آغاز جلسه بعد انجام می‌شود، برخی از توضیحات لازم به شرح زیر است:

۱- برخی از ترکیب‌ها یا عبارات ساده از صفحه ۲۲۳ قرآن کریم عبارت‌اند از:

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، أَعْمَالُهُمْ، فِيهَا، فِي الْأَخِرَةِ، مِنْ رَبِّهِمْ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ، عَلَى رَبِّهِمْ، أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ، وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

۲- برخی از پیام‌های قرآنی صفحه ۲۲۱ قرآن کریم :

(الف) **وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** : و او بسیار آمرزندهٔ مهربان است.

(ب) **وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ** : و او بهترین قضاوت کننده است.

(ج) **الْأَتَّبِعُوا اللَّهَ** : جز خدا را نپرستید.

(د) **وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ تَوْبَةً إِلَيْهِ** : و از پروردگارتان آمرزش بخواهید و به سوی او بازگردید

(هـ) **إِنَّ اللَّهَ مَرِئُكُمْ** : به سوی خداست بازگشت شما

(و) **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** : او بر هر چیز تواناست.

(ز) **إِنَّهُمْ عَلِيمُ بِنَاتِ الْعَالَمِينَ** : او به درون سینه‌ها داناست.

جلسه دوم

پس از پرسش و ارزشیابی از مطالب «انس با قرآن در خانه» جلسه قبل، مطالب این جلسه تدریس و تمرین می‌شود.

الف) تدریس و تمرین قرائت: آیات صفحه ۲۲۷ قرآن کامل به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می‌شود.

تذکرات خاص این صفحه

- ۱- دقت در اتصال کلماتی مانند: يُونُسُ اِهْبِطْ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
- ۲- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است برای کوتاه خواندن عبارات، مانند: ...بِكَ... إِلَيْكَ... اللَّهُ... إِلَيْهِ... مِدْرَارًا... يَبِيتَهُ... قَوْلِكَ
- ۳- توجه به کلماتی که بعد از واو آخر آنها یک الف ناخواناست (...وا)؛ مانند: يَقَوْمِ اسْتَغْفِرُوا وَلَا تَتَوَلَّوْا

۴- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با دقت و پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده.

(ب) تدریس مفاهیم : همان‌طور که گفته شد در ابتدای جلسه دوم، پیش از آموزش قرائت، در قالب پرسش از تکلیف «انس با قرآن در خانه» جلسه قبل، توانایی دانش‌آموزان را در قرائت و مفاهیم ارزشیابی می‌کنیم.

بخش مفاهیم جلسه دوم به روش قبل تدریس می‌شود. برخی از توضیحات لازم به شرح زیر است:

فعالیت اول : جدول کلمات :

۱- پرسش از کلمات هم خانواده سه کلمه «قَالَ»، «أَعْبَدُوا» و «لَا تَعْقِلُونَ» می‌تواند مفید باشد.

۲- همان‌طور که می‌دانید کلمهٔ «آخ» در هنگامی که به کلمهٔ دیگری اضافه می‌شود به سه صورت آخو (حالت رفع)، آخا (حالت نصب) و آخی (حالت جرّ) به کار می‌رود. از این‌رو، در جدول هر چهار کلمه آمده که همه به معنای «برادر» هستند. این توضیح برای خود شما بیان شد و در صورتی که دانش‌آموزان سؤال کردند فقط به این پاسخ که این کلمه به چهار صورت به کار می‌رود، بسنده می‌کنیم.

فعالیت دوم: اولاً بسیار ساده و ثانیاً بسیار مهم است. دانش‌آموزان مطابق الگو تمرین را انجام می‌دهند. می‌توانید به‌طور پرسش و پاسخ هم چند بار آن را تکرار کنید. ضمناً در تمرین‌های آینده و ترجمه عبارات ترکیب «لِ» با ضمایر بسیار پیش می‌آید که آنجا نیز با سؤال و یادآوری، یادگیری و شناخت این ترکیب را برای دانش‌آموزان تثبیت می‌کنید.

فعالیت سوم: قرآن آموزان به روش قبل عبارات را معنا کرده، با یکدیگر مقایسه می کنند و آن گاه هر دانش آموز یک عبارت را همراه با معنای آن برای کلاس می خواند و در صورت نیاز تصحیح می شود. برخی توضیحات ضروری به شرح زیر است:

۱- در ترکیب اول، «إلی» به صورت «به سوی» معنا می شود.

انس با قرآن کریم

در آغاز جلسه بعد، در مورد انجام شدن این تکلیف از دانش آموزان پرسش می کنیم. افرادی که انجام داده اند، تشویق شده و سایر دانش آموزان هم به انجام آن ترغیب می شوند. طی چند دقیقه هر چهار قسمت این تمرین یا پرسش از دانش آموزان حل شده و توانایی ایشان نیز ارزشیابی می شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است :

- ۱- برخی از ترکیب ها و عبارات ساده صفحه ۲۲۹ قرآن کریم.
 قَالَ يَقُومُ، مِنْ رَبِّي، مِنَ اللَّهِ، فِي أَرْضِ اللَّهِ، قَالَ سَلَامٌ، إِلَى قَوْمِ لُوطَ،
- ۲- برخی از پیام های قرآنی از صفحه ۲۲۸ قرآن کریم
 إِنْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ : قطعاً من بر خدا توکل می کنم.
 إِنْ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ : قطعاً پروردگار من مراقب هر چیزی است.
 قَالَ يَقُومُوا عِبَادُوا اللَّهَ : گفت : ای قوم من خدا را عبادت کنید.
 مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ غَيْرُهُ : جز او هیچ خدایی ندارید.
 إِنْ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ : قطعاً پروردگار من نزدیک و اجابت کننده (هر درخواستی) است.

کنعان، پسر نوح

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با برخی چهره‌های خوب و بد در قرآن
- ۲- آشنا کردن آنان با «کنعان» به عنوان شخصیتی منفی در قرآن
- ۳- آشنا کردن دانش آموزان با ترجمه برخی از آیه‌های قرآن

روش تدریس

- ۱- روخوانی متن درس
- ۲- گفت‌وگو درباره موضوع درس
- ۳- دانش آموزان می‌توانند این درس را به صورت نمایش در کلاس اجرا کنند.

پیش برای گفت‌وگو و پژوهش

- ۱- چرا کنعان به حضرت نوح (ع) ایمان نیاورد؟
- ۲- سرنوشت فرزندان دیگر حضرت نوح چه شد؟
- ۳- داستان حضرت نوح در چه سوره‌هایی از قرآن آمده است؟
- ۴- برخی از اشعاری را که درباره حضرت نوح و کنعان آمده است، گردآوری کنید.
- ۵- چه حیواناتی سوار کشتی حضرت نوح شدند؟

کنعان، پسر نوح

آیه‌ای از قرآن که حضرت نوح را از پسرانش جدا می‌کند، این است: «وَنُوحٍ إِذْ أَوْفَىٰ أَمْرَهُ أَن يَقُولَ لَكُمْ إِنَّكُمْ كَانُوا لَعِنَةً عَلَيْهِ يَوْمَ فُتِنْتُمْ» (نوح که وقتی امرش فرا رسید گفت: ای شما که در وقت گمراهی خودتان را فراموش کردید، بدانید که شما لعنت شده‌اید در روزی که گمراه گردیدید).

پس از آنکه نوح از پسرانش جدا شد، به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت.

پس از آنکه نوح از پسرانش جدا شد، به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت.

پس از آنکه نوح از پسرانش جدا شد، به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت. در آنجا نوح از پسرانش جدا شد و به کنعان و قبط رفت.

اینها پسران نوح هستند که در قرآن نام برده شده است: کنعان، قبط، عاصر، جابر، یافث، سام و نوح.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- روش تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۳۴ و ۲۳۵ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین
با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی
و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فَاسْتَقِمَ إِلَى الَّذِينَ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ
يُذْهِبِ السَّيِّئَاتِ وَاتَّبِعِ الَّذِينَ أَنْبَاءَ الرُّسُلِ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا

۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : لَيُؤْفِقْنَهُمْ أُولُوا فُؤَادَكَ أَلَّا

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

...الْكِتَابَ ...رَبِّكَ ...أُمِرْتَ ...مَعَكَ ...أَوْلِيَاءَ ...بَقِيَّةٍ ...فِيهِ
...يُظْلَمُ ...الرُّسُلِ ...الْحَقُّ ...عَرَبِيًّا ...الْقَصَصِ ...لَا إِلَهَ ...كَوْكَبًا

۴- با توجه به اینکه اولین حرکت کلمه «اعملوا» ضمه نیست، الف در ابتدا کسره می گیرد :

اَعْمَلُوا

الوان متنوع

چهار رنگ را با استفاده از کلمات ساده کلمات قبلی و سعی کنید معانی کلمات را با جملات بسازید.

توانایی گن : انجام می دهد ، بتول تو دریم ، گار ، نهان ، جودانه گن

رنگ	کلمه	معنی	رنگ	کلمه	معنی
۱	سبز	درخت	۱	سبز	درخت
۲	آبی	آسمان	۲	آبی	آسمان
۳	قرمز	گل	۳	قرمز	گل
۴	زرد	خورشید	۴	زرد	خورشید

نکته

این ترانه را بخوانید:

۱- سبزه سبزه و آبی آبی
 ۲- آبی آبی و قرمز قرمز
 ۳- قرمز قرمز و زرد زرد
 ۴- زرد زرد و سبز سبز

در کلاس با هم بخوانید

۳- روش تدریس مفاهیم

اهداف جزئی: همان اهداف قبلی در راستای توسعه توانایی درک معنای عبارات ساده قرآن کریم و تثبیت و تعمیق آموخته های قبلی

روش تدریس و ارزشیابی

فعالیت اول: تدریس جدول کلمات به روش جلسات قبل. می توانید از دانش آموزان، کلمات هم خانواده برخی از کلمات جدول مانند «عَبْدُ، عَمَلُونَ، أَنْزَلْنَا، تَوَكَّلْ و ...» را سؤال کنید.

فعالیت دوم: این فعالیت نیز به روش قبل انجام می شود. توضیحات لازم در پاورقی آمده است. خوب است بدانید که هرگاه قبل از «ما» یکی از حروف جازه مانند «مِن، فِی، عَنْ، لِ و ...» به کار رود، «ما» به صورت «آنچه» معنا می شود. در صورتی که تشخیص می دهید دانش آموزان می توانند این موضوع را دریافت کنند، برای آنها توضیح دهید.

برخی از توضیحات ضروری :

۱- در عبارتی که «جمعاً» یا «کُلّه» یا کلماتی شبیه آنها به کار می‌رود، در فارسی این کلمات جلوتر از کلمات قبل از آنها معنا می‌شود؛ مانند: «إِلَيْكُمْ جَمِيعًا: به سوی همه شما، الامرُ کُلّه»: همه کارها».

۲- در عبارت چهارم از قسمت «ب» حرف «ما» دو بار به کار رفته است. با توجه به توضیحی که در فعالیت دوم ارائه شد «ما» دوم چون پس از حرف «عَنْ» آمده است (عَمَّا = عَنْ + ما) به صورت «آنچه» معنا می‌شود. اما ممکن است دانش‌آموزان اولین «ما» را به صورت «آنچه» یا «نه، نیست» معنا کنند. شکل درست را می‌توانند از دیگر اجزای جمله متوجه شوند.

در این جمله، حرف «ب» قبل از کلمه «غافل» نیز به کار رفته است. این حرف که به آن «باء زائده» می‌گویند، گاهی در جمله‌های منفی به کار می‌رود و معنای جمله را تأکید می‌کند؛ اما در فارسی معنا نمی‌شود. می‌تواند این حرف نشانه‌ای باشد که «ما» نافیّه است؛ مانند: «أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ»: آیا صبح نزدیک نیست؟ این توضیحات برای اطلاع بیشتر خود شما ارائه می‌شود. می‌توانید هر مقداری از آن را که با سطح توانایی کلاس مناسب می‌دانید به زبان ساده برای دانش‌آموزان بگویید. بیان این گونه از مطالب به طور کامل یا در همه موارد، برای دانش‌آموزان ضرورتی ندارد.

۳- برخی از ترکیب‌ها و عبارات ساده از صفحه ۲۳۷ قرآن کریم:

إِلَيْهِ، بِأَمْرِهِمْ، فَصَبْرٌ جَمِيلٌ، لِيُؤْتِيَ، فِي الْأَرْضِ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

۴- پیام‌های قرآنی از صفحه ۲۳۴ قرآن کریم:

إِنَّمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ: قطعاً او به آنچه عمل می‌کند آگاه است.

إِنَّمَا يَعْمَلُونَ بِصِيرٌ: قطعاً او به آنچه عمل می‌کنید بیناست.

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ الْفَاسِقَاتِ: قطعاً کارهای خوب، کارهای بد را از بین می‌برد.

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ:

پس صابر و شکیبا باش که خدا پاداش نیکوکاران را از بین نمی‌برد.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- روش تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۴۰ قرآن کامل به صورت پیش قرائت، تمرین بالوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

يُصَاحِبِي السِّجْنِ
أَمَ اللَّهُ الْوَاحِدَ الْقَهَّارُ

إِنَّ الْحُكْمَ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ
وَأَمَّا الْآخِرُ فَتَأْكُلُ الطُّيْرُ
قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي مِنْهُمَا اذْكُرْنِي
فَأَنسَهُ الشَّيْطَانُ فِي السِّجْنِ

۲- دقت در خواندن کلماتی مانند :

ءَابَاءُ مُتَفَرِّقُونَ
رُءْيَى ءَابَاؤُكُمْ

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

... النَّاسِ ... السِّجْنِ ... خَيْرٌ ... أَسْمَاءٌ ← أَسْمَاءٌ ... الْقَيِّمِ
... فَيُصَلِّبُ ... رَبِّكَ ... سِمَانٍ ... عِجَافٌ ... خُضِرَ ... رُءْيَى

۴- با توجه به اینکه اولین حرکت کلمه «اذکرني» ضمه است، الف در ابتدا ضمه می گیرد :

اذکرني

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول جدول کلمات تدریس و تمرین می‌شود. دانش‌آموزان می‌توانند کلمات هم خانواده بعضی از کلمات جدول مانند: «يَشْكُرُونَ، وَاحِد، يَعْلَمُونَ وَحُكْم» را حدس بزنند.

فعالیت دوم: از دانش‌آموزان بخواهید مانند الگوی ارائه شده، حرف «لا» را با فعل‌های مضارع ترکیب کرده و این افعال منفی را معنا کنند. آن‌گاه سطر به سطر برای کلاس بخوانند.

فعالیت سوم: دانش‌آموزان ترکیب‌ها را معنا کرده، سپس با هم گروه خود مقایسه کرده، آن‌گاه هر ترکیب قرآنی همراه با معنای آن برای کلاس خوانده می‌شود.

همان‌طور که می‌دانید حرف «ان» به دو صورت شرطیه (اگر) و نافی (نه، نیست) به کار می‌رود. راه شناسایی این دو کلمه که در بیش از ۹۰ درصد موارد کارایی دارد نیز بیان شده است. می‌توانید علاوه بر مثالی که در تمرین آمده است نمونه‌های دیگری را نیز برای قرآن‌آموزان بیان کنید؛ مانند: **إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ، إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ، إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ**

فعالیت چهارم: این فعالیت نیز که حاوی فراز زیبایی از سوره یوسف است. ابتدا ترجمه آن به صورت انفرادی توسط دانش‌آموزان کامل، سپس دانش‌آموزان ترجمه را با دوستان خود مقایسه و آن‌گاه هر

روش تدریس مفاهیم

این روش را با استفاده از کلمات داده شده، سعی کنید معانی کلمات را به شکل مشابه جدول زیر یاد بگیرید.

یاد بگیرید: رنگ، حکم می‌کنند، فرمان، ...

ریشه	کلمه	معنی
ر-ك-م	حکم	فرمان، دستور
ع-ل-م	علم	دانش، آگاهی
ش-ك-ر	تشکر	قدردانی، سپاس
ح-ک-م	حکم	فرمان، دستور

این ترکیب‌ها را به شکل تیره‌ها ترکیب کرده و بنویسید:

لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون

روش تدریس مفاهیم

این روش را با استفاده از کلمات داده شده، سعی کنید معانی کلمات را به شکل مشابه جدول زیر یاد بگیرید.

یاد بگیرید: رنگ، حکم می‌کنند، فرمان، ...

این ترکیب‌ها را به شکل تیره‌ها ترکیب کرده و بنویسید:

لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون

این ترکیب‌ها را به شکل تیره‌ها ترکیب کرده و بنویسید:

لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون
لا یفعلون + یفعلون

قسمت آن توسط یک دانش آموز همراه با ترجمه برای کلاس خوانده و تصحیح می شود.

مطابق معمول در پایان کلاس، دانش آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» تشویق و ترغیب کنید.

انس با قرآن در خانه

در آغاز هر جلسه ضمن پرسش از تکلیف انس با قرآن در خانه، هم توانایی دانش آموزان ارزشیابی می شود و هم بخش های مختلف این تکلیف حل شده و در صورت نیاز رفع اشکال می شود.

برخی از توضیحات این تکلیف به شرح زیر است :

۱- بعضی از ترکیب ها و عبارات ساده صفحه ۲۴۲ قرآن کریم :

إِنَّ رَبِّيَ غَفُورٌ رَحِيمٌ، وَلَا تُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ،

وَلَا جُرْأِخِزَةَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

۲- پیام های کوتاه و زیبا از صفحه ۲۴۳ قرآن کریم :

فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ : خدا بهترین نگه دارنده و مهربان ترین مهربانان است.

إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :

هیچ حکم و فرمانی نیست جز از سوی خدا

عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ :

فقط بر او توکل می کنم (کردم).

روشنگر راه زندگانی

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با تأثیر قرآن کریم بر ادبیات فارسی
- ۲- آشنا کردن دانش آموزان با یکی از سروده‌ها درباره قرآن
- ۳- آشنا کردن دانش آموزان با یکی از شاعران قرآن کریم
- ۴- آشنا کردن آنان با محتوای سرود

روش تدریس

- ۱- قرائت شعر و جمع خوانی دانش آموزان
- ۲- تهیه سرود توسط برخی از دانش آموزان
- ۳- توضیح دادن ابیات سرود توسط دبیر برای دانش آموزان

پرسش برای گفت‌وگو و پژوهش

- ۱- چرا قرآن روشنگر راه زندگانی است؟
- ۲- آیا سروده‌های دیگری از حبیب‌الله چایچیان خوانده یا شنیده‌اید؟
- ۳- سروده دیگری درباره قرآن کریم آماده کنید.

۱- پرشی و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- روش تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۴۶ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

يٰۤاَيُّهَا اَذْهَبُوا اِلَّا الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ
وَ اَهْلَنَا الضُّرُّ لَنَا الْكَيْلُ

يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ فَصَلِّ الْعِيْرُ
فَارْتَدَّ يٰۤاَبَانَا السَّعْغِرُ قَالَ ادْخُلُوا

۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : فَتَحَسَّسُوا وَلَا تَأْيَسُوا لَا يَأْسُ

ءَاثَرَكَ لَخُطِيئٍ وَأَتَوْنِي رُءْيَىٰ مِنَ الْبَدْوِ وَلِيّ

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

... أَخِيهِ ... عَلَيْهِ ... الْعَزِيزُ ... الضُّرُّ

... مُرْجَلَةٍ ... الْكَيْلُ ... الْعِيْرُ

... الْبَشِيرُ ... وَجْهَهُ ... يَوْسُفَ ... الْعَرْشِ ... قَبْلُ

... السَّجِنِ ... الْبَدْوِ ... الْمُلْكِ ... مُسْلِمًا ... الْغَيْبِ

۴- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با دقت و پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، به ویژه

تلفظ «ح» در کلمات زیر :

فَتَحَسَّسُوا رُوح الْمُحْسِنِينَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ رِيح وَالْحَقْنِي بِالْصَّلْحِينَ
الرَّحِيمُ حَقًّا أَحْسَنَ الْحَكِيمُ وَالْحَقْنِي بِالْصَّلْحِينَ
نوحیه حَرَصْتُ

باید توجه داشت که برای تلفظ حروف خاص عربی به ویژه حرف «ح» در این درس نباید به قواعد متعارف در کلاس های قرائت و مجالس قرآن از قبیل مخارج و صفات حروف و اصطلاحات و شرح و توضیح کتب تجوید پردازیم؛ بلکه با ارجاع به قرائت لوح فشرده و مقایسه حالت فارسی با حالت عربی به صورت سؤال و شنیدن و ارائه تلفظ صحیح با توضیح ساده، کوتاه و کاربردی به همان نحوی که در پایین صفحه ۴۱ کتاب درسی آمده، تلفظ صحیح «ح» را یاد داده و تمرین می کنیم.

بسیار خوب است که به کلمات مورد استفاده در نماز نیز به اختصار اشاره شود؛

مانند : الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ أَحَدٌ سُبْحَانَ بِحَوْلٍ وَحْدَهُ.

۳- روش تدریس مفاهیم

روش تدریس و ارزشیابی

فعالیت اول : جدول به روش معمول توسط دانش آموزان ابتدا به صورت فردی تکمیل شده و سپس معنای کلمات را با دوستان هم گروه خود مقایسه کرده و آن گاه هر کلمه با معنای آن توسط یک دانش آموز خوانده و در صورت نیاز تصحیح می شود معلم نیز می تواند به روش هایی که در بخش کلیات بیان شد، چندبار با پرسش از دانش آموزان معنای کلمات جدول را تمرین کند. ضمناً خوب است کلمات هم خانواده برخی از کلمات جدول مانند : فَعَلْتُمْ، جاهل، قالوا، عَلِمْتُمْ، مُحْسِن و غُفُور را نیز از دانش آموزان سؤال کنید.

فعالیت دوم : برخی توضیحات درباره

ترجمه ترکیب ها :

۱- عبارت چهارم با حرف استفهام «آ» به معنای آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست. در نتیجه

عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.

۲- همان طور که در ترجمه عبارت چهارم

از فعل ربط «هستی» استفاده شد، در ترجمه عبارت هشتم نیز از فعل ربط «است» استفاده می شود.

فعالیت سوم و چهارم آشنایی با نشانه های

جمع سالم مذکر : این نشانه در فارسی نیز به کار می رود؛ مانند : معلمین، مسلمین، مؤمنین، ظالمین، مجاهدین، منافقین. از این رو، هم دانش آموزان با آن آشنا هستند و هم به راحتی هر دو شکل آن را که در فعالیت سوم و چهارم آمده است به راحتی می آموزند.

خوب است از آنها بخواهید برخی مثال های جدید نیز علاوه بر مثال های کتاب بگویند.

این ترکیب ها را بخوانید

چهارم: آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.

ترجمه	عربی
۱. آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است.	اِنَّ
۲. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد.	لَ
۳. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است.	اَنْتَ
۴. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید.	فصل
۵. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد.	تأکید
۶. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست.	ضروری
۷. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.	معنا

این ترکیب ها را بخوانید

هشتم: آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.

این ترکیب ها را بخوانید

چهارم: آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.

ترجمه	عربی
۱. آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است.	اِنَّ
۲. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد.	لَ
۳. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است.	اَنْتَ
۴. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید.	فصل
۵. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد.	تأکید
۶. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست.	ضروری
۷. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.	معنا

این ترکیب ها را بخوانید

هشتم: آیا شروع شده؛ پس از آن، حرف تأکید «اِنَّ» آمده است. در پاورقی توضیح داده شده در جملاتی که با «اِنَّ» شروع می شود، غالباً حرف تأکید «لَ» نیز می آید، اما در فارسی لازم نیست آن را معنا کرد. نکته دیگر آنکه در این جمله، ضمیر «اَنْتَ» نیز آمده است. همان طور که می دانید این ضمیر ضمیر فصل است که بین مبتدا و خبر می آید. این ضمیر تأکید و حصر را می رساند و می توان آن را در فارسی معنا نکرد و یا از کلماتی چون «همان» که تأکید را می رساند، استفاده کرد. بیان این مطالب برای دانش آموزان ضروری نیست. در نتیجه عبارت به صورت «آیا قطعاً تو یوسف هستی» یا «آیا قطعاً تو همان یوسف هستی» معنا می شود.

دو نکته :

۱- همان طور که می‌دانید هر اسم مفردی را نمی‌توان با این نشانه‌ها جمع بست؛ مثلاً جمع کتاب و قلم نمی‌تواند کتابین و قلمین باشد. فقط هر اسمی که اولاً مشتق است و نه جامد و ثانیاً از اسم‌ها یا صفات افراد ذوالعقول است، جمع مذکر سالم دارد.

۲- هر اسمی که آخر آن «ین» یا «ون» دارد این گونه نیست که حتماً جمع سالم است؛ بلکه اگر این دو نشانه به اسمی اضافه شده باشد، آن اسم، جمع است؛ مثلاً کلماتی چون «شیاطین»، «مساکین» و «ممنون» جمع سالم نیستند. دو کلمه اول جمع مکسر «شیطان» و «مسکین» و کلمه سوم مفرد و اسم مفعول است. این نکات برای اطلاع بیشتر دبیران محترم ارائه شد و تا زمانی که برای دانش‌آموزان سؤالی پیش نیامده است، نیازی به بیان ندارد. در صورتی که مواردی چون مثال‌های بند دوم پیش آمد، توضیح می‌دهیم در صورتی «ین» و «ون» آخر کلمه علامت جمع است که اگر آن را حذف کنیم، کلمه باقی‌مانده کلمه‌ای معنادار باشد.

در پایان جلسه، مطابق معمول، دانش‌آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» تشویق و ترغیب می‌کنیم.

انس با قرآن در خانه

برخی از توضیحات ضروری به شرح زیر است :

۱- در قسمت «ب» آیه اول به کلمه «جاهِلون» ختم شده است. همان طور که دانش‌آموزان در همین درس آموختند این کلمه جمع است. اما در بسیاری از مواقع کلمه جمع در فارسی مفرد معنا می‌شود. حتماً می‌دانید از آنجا که این کلمه در جمله «أَنْتُمْ جَاهِلُونَ» خبر است و چون در این جمله مبتدا (أَنْتُمْ) جمع بوده است، خبر نیز جمع آمده، ولی در فارسی در چنین مواردی لازم نیست خبر را جمع معنا

کنیم. البته اگر دانش‌آموزان جمع معنا کنند، غلط محسوب نمی‌شود. این گونه مسائل به تدریج و به‌طور طبیعی آموخته می‌شود.

۲- برخی از عبارات و ترکیب‌های ساده و همچنین اسم‌های جمع مذکر سالم در صفحه ۲۴۹ قرآن عبارت است از:

تلك آيات الكتاب، ولكن اكثر الناس لا يؤمنون، الشمس والقمر، وهو الذي، ان في ذلك لآيات لقوم يتفكرون، و في الارض، و جنات، ان في ذلك لآيات لقوم يعقلون.

۳- اسم‌های جمع مذکر سالم از صفحه ۲۴۸ قرآن کریم

دارای «ین»: عالمین (جهانیان، مردم)، مشرکین (مشرکان)، مجرمین (گناه‌کاران)

دارای «ون»: معرضون (اعراض‌کنندگان، دوری‌کنندگان)، مشرکون (مشرکان)

تذکر: ممکن است دانش‌آموزان برخی فعل‌های مضارع جمع را نیز از جمله اسم‌های جمع به حساب آورند، مانند يَمْزُونَ، لَا يَشْعُرُونَ، يُؤْمِنُونَ. با توجه به آنکه ایشان هنوز فعل مضارع را در درس عربی نیاموخته‌اند، به این توضیح بسنده کنید کلماتی که با حرف «یا» یا «تا» شروع می‌شوند، غالباً فعل هستند و نه اسم.

۴- پیام‌های زیبا و کوتاه قرآنی از صفحه ۲۴۶ قرآن کریم:

وَلَا تَقْسُوا مِن رَّوْحِ اللَّهِ : و از رحمت خدا ناامید نشوید.

إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ : قطعاً خداوند به صدقه‌دهندگان پاداش می‌دهد.

قَاتِلِ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ :

پس قطعاً خداوند پاداش نیکوکاران را از بین نمی‌برد.

وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ : و او مهربان‌ترین مهربانان است.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۵۵ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

- ۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ يَسْتَجِيبُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْأَخِرَةِ
- ۲- دقت در خواندن حروف مقطعه : الـ رـ الف لام را
- ۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :
... إِلَيْكَ ... إِلَى النُّورِ ... عَلَى الْأَخِرَةِ ... سَبِيلَ اللَّهِ ... قَوْمِهِ ... بِأَيْنِنَا
- ۴- توجه به تلفظ حروف خاص با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، و یادآوری تلفظ «ح» در آیات و کلمات این صفحه : الْحَمِيدُ يَسْتَجِيبُونَ الْحَيَاةَ الْحَكِيمُ
همچنین در کلمات نماز : الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ أَحَدُ سُبْحَانَ
يَحُولِ وَحْدَهُ مُحَمَّدٌ رَحْمَةُ الصَّالِحِينَ

آهوی زین عطارشید

چند نمره را با استفاده از کلمات داده شده، کامل کرده و سعی کنید حدای کلمات را به خاطر بسپارید.

اَلْاَلَا ، مَنَعَتَهُ ، تَارَیْخِیْهٔ ، زِیْنِ اَیْجَانِ

ردیف	کلمه	معنا
۱	فَرَسَاجَات	...
۲	اَلْاَلَا	ایران
۳	مَیْمُون	خودمان، تنگنا، ناخود
۴	اَسَیْیِد	...

ردیف	کلمه	معنا
۱	اَلْاَلَا	ایران
۲	اَلْاَلَا	ایران
۳	مَیْمُون	...
۴	اَلْاَلَا	ایران

توجه کنید

این ترکیبها را عبارت فارسی را معنا کنید.

➤ **کَلِمَاتِ اَلْاَلَا**

➤ **مَیْمُونِ اَلْاَلَا**

➤ **زِیْنِ اَیْجَانِ**

➤ **اَلْاَلَا**

➤ **اَلْاَلَا**

➤ **اَلْاَلَا**

دانش‌آموزان جدول را کامل و با یکدیگر مقایسه می‌کنند. آنگاه کلمه به کلمه همراه با معنا برای کلاس خوانده و کلمات جدول و معنای آن تمرین و تکرار می‌شود.

۱- ترجمه کلمه به کلمه عبارت اول می شود: «کتاب نازل کردیم آن را». این ترجمه از دانش آموزان کاملاً قابل قبول و صحیح است. اما خوب است برای آنها توضیح دهید معمولاً کلماتی که تنوین دارند در فارسی همراه با «ی» نکره معنا می شوند؛ یعنی می گوئیم «کتابی». همچنین هرگاه پس از یک اسم نکره (کتاب) فعل بیاید، معمولاً بین آنها از حرف ربط «که» نیز استفاده می کنیم. به این ترتیب، ترجمه عبارت می شود: «کتابی که نازل کردیم آن را». همان طور که مشاهده می کنید اکنون معنای عبارت روشن تر شده است.

عبارت ششم کلمه «عَذَابٍ» را به صورت «عذایی» معنا کنیم؛ اما صفت آن، یعنی «شَدید» نیاز نیست به صورت «سختی» معنا شود. به این ترتیب، معنای این ترکیب می شود: «از عذایی سخت».

انتظار نمی رود که این گونه نکات را دانش آموزان رعایت کنند، اما موارد ساده آنها را برای ایشان می گوئیم تا به تدریج آنها بیاموزند.

فعالیت سوم: در این فعالیت آیات زیبا

و پر معنای آغاز سوره ابراهیم آمده است. مطابق معمول دانش آموزان ترجمه را کامل، با یکدیگر مقایسه و سپس هر دانش آموز یک سطر را همراه با معنا می خواند تا در صورت نیاز تصحیح شود.

در پایان کلاس، خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» تذکر داده می شود.

انس با قرآن در خانه

برخی توضیحات ضروری به شرح زیر است:

۱- پرواضح است که اهمیت ترجمه عبارات قرآنی در آن است که پس از ترجمه، قرآن آموز مفهوم و معنای عبارت را درک کند. این امر غالباً اتفاق می افتد. اما معلم باید توجه کافی داشته باشد که هرگاه دانش آموزان ترکیب یا عباراتی را معنا کردند، مفهوم آن را نیز دریابند. هرگاه احساس کردید که ممکن است این امر انجام نشده است از دانش آموزان سؤال کنید که منظور از این عبارت چیست؟

برای مثال، اولین عبارت قسمت «ب» هم دارای کلمات و هم دارای ساختار بسیار ساده

است و به راحتی ترجمه می شود. اما ممکن است معنای آن برای دانش آموزان روشن نباشد. مفهوم را از ایشان پرسش کنید و در صورت نیاز پاسخ آنها را با توضیحات خود کامل کنید. خداوند در این عبارت ساده، به ما می آموزد که هر چیزی در این جهان بیکران و عالم هستی از اندازه و حساب و کتاب دقیق برخوردار است.

توجه داشته باشید که نباید توضیحات شما طولانی باشد؛ همیشه به اختصار کامل و با زبان ساده توضیح دهید.

۲- منظور از «خواه ناخواه» در عبارت دوم آن است که هیچ کس و هیچ چیزی در جهان هستی

نمی تواند کاری را خارج از آنچه خداوند مقدر کرده است، انجام دهد؛ و بیرون رفتن از فرمان و خواست او ممکن نیست.

۳- برخی از ترکیب ها و عبارات ساده صفحات ۲۵۱ و ۲۵۳ قرآن کریم :

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ، قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ، الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ، اِنَّ اللَّهَ لَا يَخْلِفُ الْمِيعَادَ، لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

۴- برخی از پیام های زیبای قرآنی از صفحه ۲۵۲ قرآن کریم :

إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ : فقط خردمندان پند می گیرند.

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ : سلام بر شما به خاطر آنچه که صبر و پایداری کردید.

فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ : چه خوب است خانه آخرت (برای صابران)

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ : زندگی دنیا در برابر آخرت خیر کالای اندک و بی ارزشی نیست.

أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ ظُلُمَاتِ الْقُلُوبِ : آگاه باشید فقط با یاد خدا دل ها آرامش می یابد.

خواندن روزانه قرآن کریم

اهداف

- ۱- آشنا شدن دانش آموزان با اهمیت قرائت قرآن روزانه نزد حضرت امام خمینی (ره)
- ۲- آشنا کردن دانش آموزان با برخی از ویژگی های امام خمینی (ره)
- ۳- آشنا شدن دانش آموزان با شیوه های مختلف قرائت روزانه قرآن
- ۴- ایجاد علاقه به قرائت روزانه قرآن کریم

روش تدریس

- ۱- خواندن متن توسط دانش آموزان برای خود

در طول سال های گذشته امام خمینی برای ترویج حضور، پیوسته به تفسیر و تکرار روزانه قرائت قرآن پرداخته و همیشه آن را یکی از واجبات می دانست که گاهی به پنج نوبت از آن می پرداخت و این نوبت ها یکی از اینها بعد از نماز بود که هر دو جلسه بار قرآن را تمام کند.

در جلسه هر روز به قرآن می پرداخت و می فرمود که قرآن را از سر نو بخواند و خواندن روزانه قرآن کریم واجب است. گاهی بارها می فرمود: پیوسته اینها را تکرار می فرمود و می فرمود که تکرار اینها در روزانه بسیار مفید است.

اینها همه در حدیث است

اینها همه در حدیث است و از آن جهت که در حدیث آمده است، باید از آن پیروی کرد.

فعالیت جانبی

تهیه داستان هایی از قرائت قرآن کریم توسط بزرگان و علمای اسلام

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحات ۲۵۹ و ۲۶۰ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین
بالوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی
و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

- ۱- دقت در اتصال کلماتی مانند : حَبِيبَةٍ اجْتَنَّتْ
يُنَبِّئُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْاٰخِرَةِ
وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِيْنَ لِعِبَادِي الَّذِيْنَ وَاَرْزُقُهُمْ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ
- ۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : تُؤْتِي تَمَتَّعُوا عَلَانِيَةً يَأْتِي دَائِبِيْنَ
بَيِّنَ اِنَّهِنَّ اَضَلَّلْنَ ذُرِّيَّتِيْ يُؤَخِّرُهُمْ
- ۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :
... لِلنَّاسِ ... حَبِيبَةٍ ... الثَّابِتِ ... كُفْرًا ... اَنْدَادًا ... الصَّلٰوةِ
... عَلَانِيَةً ... يَوْمٌ ... مَاءٌ ← مَاءٌ ... الْفُلْكَ ... اِبْرَاهِيْمُ ... اَمِنًا

... ذُرِّيَّتِي ... زَرَعَ
... إِلَيْهِمْ ... الثَّمَرَاتِ
... شَيْءٍ ... مُقِيمِ الصَّلَاةِ
... وَلِلْمُؤْمِنِينَ ... غَافِلًا

۴- توجه به تلفظ حروف خاص عربی با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، و یادآوری تلفظ «ح»

۵- جلب توجه دانش آموزان به تلفظ «ع» به پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده و با بیان ساده و کوتاه، همان گونه که در پایین صفحه ۵۱ توضیح داده شده است.

کلمات دارای عین در این صفحات :
لَعَلَّهُمْ جَعَلُوا تَمَتَّعُوا عَلَانِيَةً بَيْعٌ تَعُدُّوا رَبِّ اجْعَلْ نَعْبُدُ تَبَعْنِي فَاجْعَلْ نُعَلِّنُ لَسَمِعِ الدُّعَاءِ

توضیح تلفظ عین به صورت سؤال و مقایسه حالت فارسی با عربی و نمایش تلفظ آن است. از قواعد و اصطلاحات تجویدی متعارف در کلاس ها و مجالس قرائت، از قبیل : بیان مخارج و صفات حروف و شرح و توضیح آنها جداً پرهیز شود، و وقت کلاس برای کارهای ضروری استفاده شود.

۳- آموزش مفاهیم

روش تدریس و ارزشیابی

فعالیت اول : به روش دروس قبل عمل می شود و خوب است کلمات هم خانواده کلمات «تَعَلَّمَ، حَمْد، اجْعَلْ، سَمِيع و مؤمن» را نیز از دانش آموزان پرسش کنید.

فعالیت دوم : این فعالیت نیز مانند فعالیت های مشابه آن در دروس قبل توسط دانش آموزان انجام می شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است :

۱- در عبارت اوّل ترکیب «رَبَّنَا» همان طور که می دانید «مُنَادی» است؛ یعنی در اصل به صورت «يَا رَبَّنَا» بوده که برای اختصار حرف ندا (یا) حذف شده است. از این رو، این ترکیب را به صورت «پروردگار ما» یا «ای پروردگار ما» یا «پروردگارا» معنا می کنیم.

می شود. برخی از توضیحات ضروری به شرح زیر است :

۱- در عبارت پنجم از قسمت «ب» حرف «ل» که بر سر ضمیر «ی» و دو اسم «وَالِدَتِی» و «مُؤْمِنِی» آمده است ترجمه نمی شود. در واقع «إِغْفِرْ لَی»؛ یعنی «بیامر» در فارسی این ترکیب را به صورت «بیامر» برای ...» معنا نمی کنیم.

۲- برخی ترکیب ها و عبارات ساده از صفحه ۲۵۸ قرآن کریم :
خلق السماوات والارض بالحق، من عذاب الله، و قال الشیطان، ان الله وَعَدَکُمْ وعد الحق، ان الظالمین لهم عذاب الیم، باذن ربهم، کلمة طيبة، فی السماء

۳- برخی از پیام های زیبا و کوتاه قرآنی از صفحه ۲۵۶ قرآن کریم :

اذکروا نعمة الله علیکم : نعمت های خدا بر خود را یاد کنید.

لأن شکرکم لازیدنکم : شکر نعمت، نعمت افزون کند.

إِنِ اللّٰهُ شَآءَ فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ : آيا در خدا که پدیدآورنده آسمان ها و زمین است، شک است؟! :

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۶۴ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

- ۱- دقت در اتصال کلماتی مانند : مَنْ اتَّبَعَكَ
 - ۲- دقت در خواندن کلمات : لَاغْوِيَهُمْ عَلَىٰ نَبِيٍّ
 - ۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :
... لِشَرِّ ... صَلَاحٍ ... سُلْطَنُ ... أَبْوَابٍ ... غِلٍّ ... نَصَبُ
 - ۴- توجه به تلفظ حروف خاص با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، و یادآوری تلفظ «ح» و «ع» در آیات و کلمات این صفحه :
- حَمًّا عَلَيْكَ اللَّهُمَّ يُعْتَوْنَ عَلَىٰ مَنْ اتَّبَعَكَ لَمَّوعُهُمْ أَجْمَعِينَ عِيُونَ نَزَعْنَا
همچنین در کلمات نماز : عَلَىٰ الْعَالَمِينَ نَعْبُدُ نَسْتَعِينُ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمُ الْعَظِيمِ الْأَعْلَى
عَبْدُهُ عَلَيْكَ عَلَيْنَا عِبَادِ عَلَيْكُمْ

انسی با قرآن در خانه

در آغاز جلسه با پرسش از قسمت‌های مختلف این تکلیف توانایی دانش‌آموزان در قرائت و درک معنای آیات ارزشیابی می‌شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است:

۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات آشنای صفحه ۲۶۳ قرآن کریم:

فِي السَّمَاءِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ، وَ انْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ، فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً، وَ اِنْ رَيْكَ، وَ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقُ بَشَرًا

۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۲۶۶ قرآن کریم:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ :

و آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن دو است جز به حق نیافریدیم.

وَ اِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ : و قطعاً روز قیامت خواهد آمد.

فَاَصْفَحْ اَصْفَحْ الْجَمِیْلَ : پس با آنها به زیبایی مدارا و شکیبایی کن!

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلّٰقُ الْعَلِیْمُ : قطعاً این پروردگار تو است که آفریننده داناست.

وَ اَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلمُّؤْمِنِیْنَ : بال و پر مهربانیت را برای مؤمنان بگستران!

بهار دل ها

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با حدیثی از حضرت علی (ع)
- ۲- آشنا کردن آنان با جایگاه قرآن در نزد اهل بیت (ع)
- ۳- مطرح کردن اهمیت تلاوت قرآن
- ۴- ایجاد علاقه به یادگیری احادیث اهل بیت (ع)

روش تدریس

- ۱- خواندن حدیث توسط دانش آموزان
- ۲- ترجمه کلمه به کلمه حدیث توسط دانش آموزان
- ۳- گفت و گوی دانش آموزان درباره متن حدیث

فعالیت جانبی

تهیه تابلوی زیبایی حاوی یک حدیث یا پیام قرآنی و نصب کردن آن در کلاس.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحات ۲۶۸ و ۲۶۹ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین
با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی
و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

- ۱- دقت در اتصالات کلماتی مانند :
تَرَى الْفُلْكَ عَلَى اللَّهِ فَأَتَى اللَّهُ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ بِشِقِ الْإِنْفُسِ
- ۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : لَا يَتِ تَعْدُوا تُسِرُّونَ فَحَرَّ
- ۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :
... بِالْغِيَةِ ... وَالْحَمِيرَ ... السَّبِيلِ ... شَرَابٌ ... وَالْأَعْنَابِ ... الْبَحْرَ ... طَرِبًا ...
... فَضْلِهِ ... رَوَاسِيَ ... شَيْئًا ... بِالْآخِرَةِ ... مُنْكَرُهُ ... الْقِيَامَةِ
- ۴- توجه به تلفظ حروف خاص، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، و یادآوری تلفظ صحیح حروف «ح» و «ع»

۵- جلب توجه دانش آموزان به تلفظ «غ»

و «ق» به پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده و با بیان ساده و کوتاه، همان گونه که در پایین صفحه ۶۰ توضیح داده شده است.

کلمات دارای غین در این صفحات: بالغیه

وَالْبِغَالُ لِيَتَّبِعُوا غَيْرَ

کلمات دارای قاف در این صفحات:

أَنقَالَكُمْ بِشِقِّ يَخْلُقُ فَصَدُ لِقَوْمٍ وَالْقَمَرَ
يَعْقِلُونَ لَا يَخْلُقُونَ يُخْلَقُونَ قُلُوبُهُمْ قَبْلَ
الْقِيَامَةِ مِنَ الْقَوَاعِدِ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ

توضیح تلفظ غین و قاف به صورت سؤال

و مقایسه با یکدیگر و نمایش تلفظ آنهاست. غین

نرم و سست تلفظ می شود، ولی قاف محکم از ته

گلو تلفظ می گردد. از بیان قواعد و اصطلاحات

علم قرائت، مخارج و صفات حروف و شرح و توضیح آنها جداً پرهیز شود.

۶- به نحوه وقف برخی کلمات نیز توجه شود؛ مانند:

ماء ← ماء رَوَاسِي ← رَوَاسِي

۳- روش آموزش مفاهیم

فعالیت اول: به شیوه معمول، دانش آموزان جدول را تکمیل کرده، سپس با هم گروه خود مقایسه

نموده و آن گاه هر کلمه همراه با معنای آن توسط یک دانش آموز خوانده می شود تا کلمات و معنای آنها تمرین و تصحیح شود. خوب است دبیر محترم کلمات هم خانواده کلماتی چون زَرع، نُجُوم، يَتَفَكَّرُونَ، مُخْتَلِفٍ و يَدَّكَّرُونَ را از دانش آموزان پرسش کند.

فعالیت دوم: دانش آموزان ابتدا معنای ترکیب ها را نوشته، با هم گروه خود مقایسه کرده و سپس

هر دانش آموز یک ترکیب را همراه با معنای آن می خواند تا این فعالیت تمرین و تصحیح شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است:

۱- همان طور که می دانید در ردیف دوم، کلمه «ثَمَرَات» جمع است و به طور طبیعی دانش آموزان

آن را جمع معنا می کنند؛ یعنی می نویسند «از همه میوه ها» این ترجمه، کاملاً صحیح است؛ اما خوب است بدانید که می توان «کُل» را به صورت «هر» نیز معنا کرد. در این صورت کلمه بعد از آن را باید مفرد ترجمه کرد؛ یعنی «از هر میوه ای». هر دو ترجمه صحیح است.

۲- همان طور که می دانیم حرف «ما» چند معنا و استعمال دارد. «ما» استفهامی (چه؟ چه چیزی؟) «ما» نافی (نه، نیست)، «ما» موصوله (آنچه، آنچه که)، ما شرطیه (هرچه) و ... معمولاً تفاوت اینها را از روی معنای جمله می فهمیم. به ویژه برای دانش آموزان که هنوز مسائل صرفی و نحوی را به خوبی آشنا نیستند. از این رو، معمولاً در جملات و عباراتی که این حرف به کار می رود،

معنای آن را به دانش آموزان می گوئیم. برای نمونه، در عبارت ششم حرف «ما» به معنای «آنچه» است.

۳- معنای کلمه به کلمه ترکیب هفتم می شود «گوناگون رنگ هایش». این ترجمه از دانش آموزان قابل قبول است؛ اما خوب است از آنها بخواهیم که فهم خود را از این ترجمه بگویند تا خود به خود به ترجمه «به رنگ های گوناگون» برسند. این ترجمه وقتی روشن تر می شود که عبارت ششم تمرین «ب» انس با قرآن در خانه را معنا کنند.

در پایان جلسه، دانش آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» تشویق و ترغیب کنید.

انس با قرآن در خانه

با پرسش از دانش آموزان از بخش های مختلف در انس با قرآن در خانه هم توانایی آنها را در قرائت و درک معنا ارزشیابی می کنیم و هم مطالب این بخش از درس تمرین و تصحیح می شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است:

۱- خوب است پس از سؤال از خواندن

و معنای عبارت ردیف اول از قسمت «ب» پرسش شود که فاعل «می‌رویند» یا «یُثَبِّتُ» کیست؟ تا توجه دانش‌آموزان به ادبیات توحیدی قرآن جلب شود. و متذکر شوند که این خداوند است که با آب باران برای ما کشتزارها و ... را می‌رویند.

۲- در عبارت ششم ضمیر «ه» در آخر جمله، به «ما» در اول جمله برمی‌گردد. به این ترتیب، قسمت آخر ترجمه می‌شود (...، گوناگون است رنگ‌های آن (یا آنها)).

۳- برخی از ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآنی از صفحه ۲۷۳ قرآن کریم:

مِنَ الْقَوْمِ، بِالْآخِرَةِ، وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، يَظْلِمُهُمْ، لِلَّهِ، مِنْ قَبْلِكَ، أَعْمَالُهُمْ، وَ لَهُمْ عَذَابُ الْيَمِّ، وَ هُدًى وَ رَحْمَةً لِّقَوْمٍ.

۴- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۲۷۰ قرآن کریم:

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ : قطعاً خداوند به آنچه انجام می‌دادید، داناست.

وَلَنَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ : و قطعاً خانه آخرت بهتر است.

وَأَيُّكُمْ دَارُ الْمُتَّقِينَ : و قطعاً چه خوب است خانه افراد باتقوا

كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ : این چنین خداوند به افراد باتقوا پاداش می‌دهد

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ : سلام و درود بر شما، داخل بهشت شوید

به خاطر آنچه که انجام می‌دادید.

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ : و خدا به آنها ظلم نکرده است (نمی‌کند)،

وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ : ولیکن خودشان (به خود) ظلم می‌کردند.

۱- پرشی و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۷۴ قرآن کامل براساس
روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح
فسرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی
تدریس و تمرین می شود.

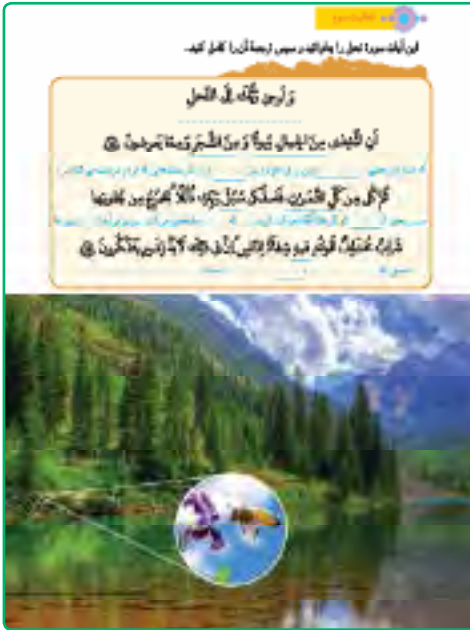
تذکرات خاص این صفحه :

- ۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :
- أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الشَّجَرِ كُلِّ الثَّمَرَاتِ أَرِذِلِ الْعُمُرِ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِي
- ۲- دقت در خواندن کلماتی مانند : تَتَّخِذُونَ ذُلًّا يُرَدُّ فَضِلُوا بِرَأْيِ
- ۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :
- ... مَاءٌ ← مَاءٌ ... بَطُونِهِ ... دَم ... وَ الْأَعْنَابِ ... إِلَى التَّحْلِ ... يُبَوِّتَا ... كُلِّ الثَّمَرَاتِ ... أَلْوَانُهُ ... الْعُمُرِ ... أَزْوَاجًا ... حَفَدَةً
- ۴- توجه به تلفظ حروف خاص، با پیروی از قرائت الگو در لوح فسرده و یادآوری تلفظ غین و قاف در آیات و کلمات این صفحه :

لِقَوْمٍ نُسْقِيكُمْ سَائِغًا رِزْقًا خَلَقَكُمْ قَدِيرٌ فِي الرِّزْقِ
همچنین در کلمات نماز: قَدْ قَامْتَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ الْمُسْتَغْفِرِ قُوَّتِهِ أَقَوْمٌ وَأَقْعُدُ

۳- آموزش مفاهیم

فعالیت اول : دانش‌آموزان به روش دروس قبل مراحل مختلف کامل کردن، خواندن و تصحیح جدول را انجام می‌دهند. در صورتی که دانش‌آموزان از توانایی نسبی خوبی برخوردارند با توجه به کلمات این جدول که بیشتر اسم و جمع مکسر هستند، به‌طور غیرمستقیم توجه آنها را به این‌گونه جمع که در فارسی نیز بسیار کاربرد دارد جلب کنید و برخی کلمات ساده را که آنها نیز با مفرد یا جمع مکسر آنها آشنا هستند نام برده و از ایشان بخواهید مفرد یا جمع مکسر آنها را بگویند؛ مانند : مدارس، اعمال، مساجد، مراکز، انبیاء، شعراء، رجال، اصول، قرون، اطفال، اشیاء، مجالس، قبائل، کُتب و ...

فعالیت دوم : به روش معمول این فعالیت نیز توسط دانش‌آموزان انجام شده و آن‌گاه هر ترکیب توسط یک دانش‌آموز همراه با معنای آن برای کلاس خوانده و تصحیح می‌شود.

یک نکته : همان‌طور که می‌دانید گاهی یک اسم در یک جمله به عنوان «اسم جنس» به کار می‌رود؛ کلمه «شجر» در آیه ۶۸ سوره نحل این چنین است. معمولاً اسم جنس در فارسی به صورت جمع معنا می‌شود. در این صورت، در فعالیت سوم اگر این کلمه را «درختان» معنا کنیم، ترجمه زیباتر و روشن‌تر می‌شود. البته دانش‌آموزان در فعالیت دوم قاعده‌تاً این کلمه را «درخت» معنا می‌کنند که کاملاً صحیح است و در فعالیت سوم به هریک از دو صورت مفرد یا جمع معنا کنند، صحیح خواهد بود.

فعالیت سوم : مطابق معمول دانش‌آموزان ابتدا به صورت فردی ترجمه آیات را کامل کرده، سپس باهم گروه خود مقایسه نموده و آنگاه هر دانش‌آموز یک عبارت (تا محل وقف) را همراه با ترجمه کامل شده می‌خواند و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

در پایان کلاس، دانش‌آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف «انس با قرآن در خانه» تشویق و ترغیب می‌کنیم.

انس با قرآن در خانه

همچون دروس قبل توانایی قرائت درک
معنای آیات درس ضمن پرسش از فعالیت های
مختلف انس با قرآن در خانه انجام می شود. برخی از
توضیحات درباره این قسمت ها به شرح زیر است :

۱- بعضی از ترکیب ها و عبارات ساده از
صفحات ۲۷۷ و ۲۷۸ قرآن کریم

عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ، عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ، فِي كُلِّ
أُمَّةٍ، وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بَشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ، إِنَّمَا
عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرُ لَكُمْ، فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ
بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ،
۲- برخی از پیام های زیبای قرآنی از دو

صفحه فوق :

وَرَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ : و نازل کردیم بر تو کتاب را که روشنگر هر چیزی است
وَهُدًى وَ رَحْمَةً وَ بَشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ : و هدایت و رحمت و بشارت و مژده برای مسلمانان است
إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ آيَاتِ ذِي الْقُرْبَىٰ : قطعاً خداوند امر می کند به عدالت و

نیکی و نیز بخشش به خویشان

وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ : و نهی می کند از کار زشت و ناپسند و از ظلم

و ستم؛

وَ أَوفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ : و بعهده خدا وفا کنید وقتی پیمان بستید.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ : هر چه نزد شماست از بین می رود و آنچه نزد خداست

باقی می ماند.

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ : پس هرگاه قرآن خواندی از شیطان

رانده شده به خدا پناه ببر.

مسابقات قرآنی

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با مسابقه های قرآنی
- ۲- تشویق دانش آموزان به شرکت در مسابقه های قرآنی در مدرسه
- ۳- برانگیختن احساس غرور ملی از کسب افتخار در مسابقه های قرآنی توسط قاریان ایرانی.

روشی تدوین

- ۱- روخوانی متن
- ۲- معرفی مسابقه های قرآنی ایران و سایر کشورها
- ۳- معرفی انواع مسابقه ها : حفظ، قرائت و مفاهیم.
- ۴- تشویق کردن دانش آموزان به شرکت در مسابقه های مدرسه و تعیین نمره تشویق برای شرکت کنندگان.

پیش برای بحث و گفت و گو یا پژوهش

- ۱- مسابقه های قرآنی مدرسه در چه تاریخی انجام می شود و محتوای آن چیست؟
- ۲- مسابقه های بین المللی قرآن کریم جمهوری اسلامی در چه تاریخی و در چه محلی انجام می شود؟
- ۳- در سال گذشته، در مسابقه های بین المللی ایران، در رشته حفظ، قرائت و مفاهیم چه کسی مقام اول را به دست آورد؟

جلسه اول

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- قرائت

آیات دو صفحه ۲۸۱ و ۲۸۲ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین
با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی
و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این دو صفحه

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

عَمِلُوا السَّوَاءَ لِمَنِ الصُّلْحَيْنِ اِنْ اَتَّبِعَ
عَلَى الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا اِلَى الْمَسْجِدِ
الْاَقْصَا الَّذِی وَعَدُ الْاٰخِرَةِ

۲- دقت در خواندن کلماتی؛ مانند : لِاَنْعُمِهِ

اِجْتَبَاةً (از آنجا که الف اول این کلمه همزه وصل است، کسره آن ریزتر نوشته شده است.) لِئُرِيَهُ لَتَتَلَوُنَّ
عُلُوًّا اُولَهُمَا (واو خوانده می شود) اُولَى (واو بعد از ضمه خوانده نمی شود.) لِيَسْتَوُوا لِيُتَبَرَّوا مَا عَلُوا

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

... بِجَهَالَةٍ ... حَنِيفًا ... يَوْمَ الْقِيَمَةِ ... سَبِيلِهِ ... لَيَالٍ ... حَوْلَهُ ... فِي الْكِتَابِ
... مَرَّتَيْنِ ... شَدِيدٍ ... بَنِينَ ... الْاٰخِرَةِ ... مَرَّةً

۴- توجه به تلفظ حروف خاص، و یادآوری حروف «ح ع غ ق» با پیروی از قرائت الگو در
لوح فشرده.

۵- جلب توجه دانش آموزان به تلفظ «ث» به صورت نوک زبانی با پیروی از قرائت الگو در لوح

فشرده، همان گونه که در پایین صفحه ۶۹ توضیح داده شده است؛ و تمرین کلمات :

ثُمَّ يَمْشِلُ بَعْثَنَا أَكْثَرَ الْكَوْثَرِ التَّكَاثُرِ مِثْقَالَ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول دانش آموزان مراحل مختلف تکمیل و تصحیح جدول را انجام می دهند. خوب است از آنها کلمات هم خانواده کلمات «یهدی، صالحات، کبیر، یُبَشِّرُ. يَعْمَلُونَ و يُؤْمِنُونَ» را سؤال کنید.

فعالیت دوم: دانش آموزان ابتدا ترجمه ترکیب ها و عبارات را نوشته، با هم گروه خود مقایسه کرده و سپس هر عبارت همراه با معنای آن برای کلاس خوانده و تصحیح می شود. برخی از توضیحات به شرح زیر است :

۱- در عبارت دوم کلمه «مُؤْمِنِينَ» مفعول فعل قبل از خودش است و قاعدتاً به صورت «بشارت می دهد مؤمنان را» معنا می شود. این

ترجمه صحیح و قابل قبول است؛ اما خوب است از دانش آموزان سؤال کنید ما در فارسی می گوئیم : «بشارت می دهد مؤمنان را» یا «بشارت می دهد به مؤمنان». بدیهی است که پاسخ، عبارت دوم است. آن گاه برای آنها توضیح دهید که ترجمه اول نیز صحیح است، اما اگر احساس کردید ترجمه ای را باید به صورت عبارت دوم انجام دهید، می توانید آن را به صورت زیباتر ترجمه کنید.

۲- به استفاده از حرف «را» پس از ترجمه آخرین کلمه عبارت سوم توجه داشته باشید.

انس با قرآن در خانه

پس از انجام مقدمات به روش دروس قبل با پرسش از قرآن آموزان، فعالیت های انس را تمرین و تصحیح کرده و دانش آموزان را ارزیابی می کنید. برخی از توضیحات به شرح زیر است :

۱- بعضی از ترکیب ها و عبارات صفحه ۲۸۱ قرآن کریم.

ان ربك من بعدها لغفور رحيم، الى صراط مستقيم، و انه في الاخرة لمن الصالحين، الى سبيل ربك، لهو خير للصابرين، والذين هم محسنون

۲- برخی از پیام‌های زیبای صفحه ۲۸۴ قرآن کریم :

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ : با خدای یکتا، خدای دیگری قرار نده.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا :

پروردگارت حکم کرده است که جز او را نپرستید و به پدر و مادر خود نیکی کنید.

وَقُلْ لِّهٖمَا قَوْلَا كَرِیْمًا : و با آن دو با زبان خوب و زیبا سخن بگو.

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا :

و بگو پروردگارا به آن دو مهربانی کن همان‌طور که آنها در کودکی مرا پرورش دادند.

إِنَّ الْمُبْتَزِّينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ : قطعاً اسراف‌کاران برادران شیاطین هستند.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- قرائت

آیات صفحه ۲۹۰ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

لِدُلُوكِ الشَّمْسِ مَسَّهُ الشَّرُّ

قُلِ الرُّوحُ

۲- دقت در خواندن صحیح برخی از

کلمات مانند :

لَيَسْتَفِزُّوكَ لِیُخْرِجُوكَ فَتَهْجَدُ تُنَزِّلُ نَا (نَا)

خَلَقَ یَسُوًّا (یَسُوًّا) یَسْأَلُونَكَ لَنَذْهَبَنَّ

۳- اشاره به موضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه و صحیح خواندن عبارات؛ مانند :

... اَلِیل ... صِدْقِ ... لِلْمُؤْمِنِینَ ... بِحَاجَتِهِ ... شَاکِلَتِهِ ... اَلِیْکَ

۴- توجه به تلفظ حروف خاص با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، و یادآوری تلفظ «ث»

در آیات و کلمات این صفحه : لَا یَلْبَثُونَ یَبْعَثُکَ ثُمَّ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: فعالیت به روش دروس قبل انجام و تصحیح می‌شود. خوب است از کلمات

هم خانواده کلمات «قُل و ظالمین» پرسش کنید.

فعالیت دوم و سوم: به روش دروس

قبل انجام می‌شود.

در پایان جلسه، دانش‌آموزان را به انجام

تکلیف «انس با قرآن در خانه» تشویق و ترغیب

کنید.

انس با قرآن در خانه

به روش دروس قبل با پرسش از

بخش‌های این تکلیف، توانایی دانش‌آموزان را

ارزیابی کرده و مطالب آن را تمرین و تصحیح

می‌کنیم برخی نکات قابل ذکر به شرح زیر است:

۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده صفحه ۲۹۱ قرآن کریم: آیه ۸۷ و ۸۲، فی هذا القرآن، من نخیل و عنب، فی السماء، إذ جاءهم الهدی، إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا،
۲- برخی از پیام‌های زیبای صفحه ۲۹۰ قرآن کریم:

وَقُلْ رَبِّیْ أَدْخِلْنِیْ مُدْخَلَ صِدْقٍ : و بگو پروردگارا در هر کاری مرا با صدق و راستی وارد کن
وَأَخْرِجْنِیْ مَخْرَجَ صِدْقٍ : و با صدق و راستی خارج کن.

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَّقَ الْبَاطِلُ : و بگو حق آمد و باطل از بین رفت،

إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا : قطعاً باطل از بین رفتنی است.

وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ :

و از قرآن آنچه را که شفا و رحمت برای مؤمنان است، نازل می‌کنیم.
در پایان جلسه خواندن، روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف‌اش را متذکر می‌شویم.

طوفانی در دریا، طوفانی در دل

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با جنبه‌های لطف خداوند به انسان
- ۲- آشنا کردن دانش آموزان با رحمت پیامبر اسلام (ص)
- ۳- آشنا کردن دانش آموزان با یکی از کسانی که با توسل به خداوند دچار انقلاب روحی شده است.

روش تدریس

- ۱- روخوانی متن درس
- ۲- گفت و گو
- ۳- دانش آموزان می‌توانند این درس را به صورت نمایش در کلاس اجرا کنند.

پیام قرآنی

- ۱- قرائت و همخوانی آیه
- ۲- ترجمه آیه توسط دانش آموزان.

سؤالات و پژوهش

- ۱- چرا پیامبر بار اول عکرمه را نبخشید؟
- ۲- چرا افراد گرفتار در طوفان دریا به بخشش خداوند متوسل شدند؟
- ۳- نمونه‌ای از بخشش خداوند را بیان کنید.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات دو صفحه ۲۹۳ و ۲۹۴ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت،
تمرین بالوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات
جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این دو صفحه

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

اَوْتُوا الْعِلْمَ قُلْ اَدْعُوا اللَّهَ اَوْ اَدْعُوا الرَّحْمَنَ فَلَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰی وَابْتَغِ
قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ اَوْى الْفِتْيَةِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِمَّنْ افْتَرٰی

۲- دقت در خواندن صحیح کلماتی مانند :

لِتَقْرَآهُ لِلادِّقَانِ اَيًّا مَا نَدْعُوا لِأَبَائِهِمْ هَيِّئْ بَيْنِ

۳- در آخر آیه اول سورة كهف تنوين فتحه نوشته نشده و روی الف يك سين ريز (عوجاس) نوشته شده است؛ زیرا در حالت وصل این کلمه به آیه بعد، باید یک سکوت کوتاه بین آنها انجام شود. از این رو، این کلمه، هم در حالت وقف با الف خوانده می شود و هم در حالت وصل؛ گرچه معمولاً بر آن وقف می شود.

۴- اشاره به موضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

... فَرَّقْنَهُ ... مُكِّثْ ... قَبْلِهِ ... وَلَدًا ... فِي الْمُلْكِ ... لَدُنْهُ ...
 ... الصَّلَاحِ ... عِلْمٍ ... وَالرَّقِیمِ ... إِلَى الْكَهْفِ ... رَحْمَةً

۵- توجه به تلفظ حروف خاص، به ویژه حروفی که تدریس شده است، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده و جلب توجه دانش آموزان به تلفظ «صاد» به صورت سین درشت با تکیه بر گلو همان گونه که در پایین صفحه ۷۸ توضیح داده شده است، و تمرین کلمات دارای صاد در این صفحه :

بَصَلَاتِكَ الصَّلَاحِ صَعِيدًا أَصْحَبَ أَحْصَى نَقَضُ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش دروس قبل انجام می شود. کلماتی که برای پرسش از هم خانوادهای آنها مناسب اند، عبارت است از :

أَنْزَلَ، جَعَلْنَا، أَحْسَنَ

فعالیت دوم: دانش آموزان معنای هر عبارت را ابتدا نوشته، سپس با هم گروه خود مقایسه کرده و آن گاه هر عبارت همراه با معنای آن توسط یک دانش آموز با انتخاب دبیر، خوانده و در صورت نیاز تصحیح می شود. برخی از توضیحات :

۱- در عبارت اول، استفاده از فعل «است» قبل از ترجمه کلمه «الَّذِي» فراموش نشود.

۲- در عبارت هشتم ترکیب «آتِنَا = آتِ + نا» به صورت «ببخش به ما» باید معنا شود. هر چند ضمیر «نا» مفعول به فعل «آتِ» است، اما در فارسی باید با حرف اضافه «به» معنا شود. همچنین در این عبارت ترکیب «لَدُنْكَ» را باید به صورت «نزدت» یا «نزد خود» معنا کنیم.

آموزش مفاهیم

بسیار دُرُز را با استفاده از کلمات داده کلماتی که در فارسی کلمات را به خاطر می آید.

کلمات : شعله های آتش ، باران گرگ ، بیشتر ، زیادت

فارسی	کلمه	معنی
باران	الَّذِي	آنکه
شعله های آتش	الْمُلْكِ	پادشاهی
بیشتر	الْكَهْفِ	غار
زیادت	الرَّقِیمِ	پوشاک
باران	الرَّقِیمِ	پوشاک
شعله های آتش	الرَّقِیمِ	پوشاک
بیشتر	الرَّقِیمِ	پوشاک
زیادت	الرَّقِیمِ	پوشاک

این ترکیب ها را عبارت های را بخوانید

۱- کَلِمَةً لِّوَلَدَيْهِ
 ۲- رَأَى خَيْلًا
 ۳- رَأَى نَارًا
 ۴- رَأَى نَارًا
 ۵- رَأَى نَارًا
 ۶- رَأَى نَارًا

از معانی که به یاد دارید در جای خالی بنویسید. اگر نمی دانید با هم گروهی خود مشورت کنید.

انس با قرآن در خانه

ارزشیابی، تمرین و تصحیح بخش‌های مختلف این تکلیف مانند دروس قبل انجام می‌شود.
برخی از توضیحات :

۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده صفحه ۲۹۶ قرآن کریم :

لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ، فَيَكْهَفَهُمْ، لَهُ وَغَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ

۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۲۹۴ قرآن کریم :

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً : پروردگارا، از نزد خود رحمتی به ما ببخش،

وَهَبْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا : و فراهم ساز برای ما هدایتی را در کارمان.

فَقَالُوا رَبَّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ : و گفتند : پروردگار ما، پروردگار آسمان‌ها و زمین

است

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۲۹۹ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این دو صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَةُ نُسِيرُ الْجِبَالِ تَرَى الْأَرْضَ لِلْمَلِكَةِ اسْجُدُوا
مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ شُرَكَاءِ الَّذِينَ رَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ

۲- دقت در صحیح خواندن برخی از کلمات مانند :

جِئْمُونَا يُولِئْنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ فِدَعَوْهُمْ مُوَاعِوْهَا

۳- بیان تشدید در حالت وقف بر کلمه «عَدُوٌّ» با کمی مکث و کشش تشدید واو.

۴- اشاره به موضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

... ثَوَابًا ... الْجِبَالِ ... بَارِزَةً ... صَفًّا ... الْكِتَابِ ... فِيهِ ... هَذَا الْكِتَابِ ... لِأَدَمَ ... إِبْلِيسَ ... الْجِنِّ ... وَالْأَرْضِ ... النَّارَ

۵- توجه به تلفظ حروف خاص، به ویژه حرف صاد، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده در

آیات و کلمات این صفحه :

الصِّلِحْتُ صَفًّا صَغِيرَةً أَحْضَاهَا مَصْرِفًا

همچنین در کلمات نماز: الصَّلَاةُ صِرَاطُ الصَّمَدِ صَلِّ الصَّالِحِينَ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: این فعالیت توسط دانش آموزان به روش دروس قبل انجام می شود. پرسش از

کلمات هم خانواده کلماتی چون «مُجْرِم، صَغِير، عَمِلُوا، قُلْنَا، يَقُولُونَ، يَظْلُمُ و سَجَدُوا» مناسب است.

فعالیت دوم و سوم: به روش دروس قبل توسط دانش‌آموزان انجام و در صورت نیاز

تصحیح می شود.

[illegible][illegible]

انس با قرآن در خانه

به روش دروس قبل از دانش آموزان پرسش می شود.

برخی از توضیحات :

۱- بعضی از ترکیب ها و عبارات ساده قرآنی در صفحه ۳۰۰ قرآن کریم :
فی هذا القرآن للناس من كل مَثَلٍ، اذ جاءهم الهدی، بایات ربّه، اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰی قُلُوبِهِمْ، و ربك الغفور، و اذ قال موسی،

۲- برخی از پیام های زیبای قرآنی از صفحه ۲۹۸ قرآن کریم :

هُوَ اللَّهُ رَبِّي : او الله پروردگار من است.

مَا شَاءَ اللَّهُ : آنچه خدا خواست.

لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ : هیچ قدرت و توانایی نیست مگر از سوی خدا

وَكَانَ اللَّهُ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا : و خداوند بر هر چیزی قدرت و اقتدار کامل دارد.

نماز در اتاق ژنرال

اهداف

- ۱- آشناکردن دانش‌آموزان با برخی از مجاهدان راه خدا
- ۲- آشناکردن آنان با اهمیت نماز و انجام دادن این فریضه مهم.

روش تدریس

۱- روخوانی متن درس

۲- بحث و گفت‌وگو دربارهٔ مجاهدان راه خدا

۳- معرفی کتاب خاطرات شهید بابایی با نام «پرواز تا بی‌نهایت» و در صورت امکان، ذکر حند خاطره از ایشان.

پیشش برای پژوهش و گفت و گو

- ۱- چرا در اسلام به نماز بسیار اهمیت داده شده است؟
- ۲- انسان در چه مواقعی می‌تواند نماز خود را بشکند؟

پیام قرآنی

- ۱- قرائت آیه توسط دانش آموزان
- ۲- ترجمه آیه توسط دانش آموزان
- ۳- بحث و گفت و گو درباره آیه
- ۴- حفظ نسبی آیه و جمع خوانی.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۰۴ و ۳۰۵ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین
با لوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات جمعی
و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این دو صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

وَاشْتَغَلَ الرَّأْسُ خِفْتُ الْمَوَالِيَّ كَانَتْ امْرَأَتِي
وَإَتَّخَذُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا بِعُلْمِ اسْمِهِ
الَّا تُكَلِّمِ النَّاسَ

۲- دقت در خواندن صحیح برخی از کلمات مانند :

دَكَاةً فَجَعَلْنَهُمْ يَتَّخِذُوا نُبِيِّكُمُ حَزَآؤَهُمْ

۳- دقت در خواندن حروف مقطعه : كَهِيعَص = كَاف هَا يَا عَيْن صَاد

۴- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

...فِي الصُّورِ ... لِقَاءِهِ ... جَهَنَّمَ ... الصُّلِحَتِ ... الْبَحْرُ ... رَبِّهِ ... صَليحًا
...شَيْبًا ... عَاقِبًا ... هَيْنَ ... قَبْلُ ... مِنَ الْمِحْرَابِ

۵- توجه به تلفظ حروف خاص، به ویژه حروفی که تدریس شده است، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده؛ و جلب توجه دانش‌آموزان به تلفظ «ط» به صورت «ت»، ولی درشت و پر حجم با تکیه بر گلو، همان گونه که در پایین صفحه ۸۸ توضیح داده شده است، و تمرین کلمات دارای «ط» در این صفحه :

غَطَاءٌ لَا يَسْتَطِيعُونَ فَحَبِطْ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول جدول کلمات توسط دانش‌آموزان تکمیل، تمرین و تصحیح می‌شود. گفت‌وگو درباره کلمات هم خانواده برخی از کلمات جدول مانند: «عَمَلٌ، لَا يَسْرِكُ، يَوْحَى، صَالِحٌ، عِبَادَةٌ وَ أَحَدٌ» مناسب است.

فعالیت دوم: این فعالیت نیز به روش معمول توسط دانش‌آموزان انجام می‌شود و در آن چند نکته اهمیت دارد:

۱- آشنایی با محل صحیح ترجمه «انّما»: از دانش‌آموزان بخواهید تفاوت ترجمه نادرست و درست الگوی ارائه شده را توضیح دهند، تا مطمئن شوید این تفاوت را به خوبی دریافته‌اند.

در صورت نیاز توضیحات آنها را کامل کنید. خوب است عبارت اول و سوم نیز توسط دانش‌آموزان به هر دو شکل نادرست و درست ترجمه شوند تا این تفاوت هر چه بهتر آموخته شود.

۲- «مَنْ» نیز مانند «ما» چند معنا دارد. «مَنْ» استفهامی (چه کسی؟)، «مَنْ» موصول (کسی که)، «مَنْ» شرطی (هرکس...) و ... همچنین این کلمه با توجه به دیگر اجزای جمله هم به صورت مفرد (کسی) و هم به صورت جمع (کسانی) می‌تواند معنا شود. این کلمه در عبارت چهارم می‌تواند به صورت «کسی که» یا «هرکس» معنا شود. البته با توجه به ادامه آیه - که در ردیف سوم تمرین «ب» انس با قرآن در خانه آمده است - «هرکس» معنا شود، بهتر است. اما دانش‌آموزان به هر کدام از این دو معنا، ترجمه کنند، صحیح است.

در پایان جلسه، دانش‌آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تمرین‌های انس با قرآن در خانه تشویق و ترغیب می‌کنیم.

با پرسش از انجام فعالیت‌های مختلف «انس با قرآن در خانه» توانایی‌های دانش‌آموزان را در قرائت و درک معنای آیات ارزشیابی می‌کنیم. برخی از نکات در باره این تمرین به شرح زیر است:

۱- در ترجمه عبارات و آیات قرآنی قسمت «ب» توجه به محل صحیح ترجمه «انما» و «انما» مهم است. همچنین در این عبارات سه بار ضمیر «ه» به کار رفته است. در هر سه مورد، این ضمیر باید به صورت «ش» معنا شود و نه به صورت «او» یا «آن». دانش‌آموزان قاعداً به طور طبیعی، صحیح معنا می‌کنند، اما اگر چنین نبود باید ترجمه آنها، تصحیح شده و توضیح داده شود که اگر این ضمیر در چنین جملاتی به صورت «ش» معنا نشود، چه اشکالی در معنا پیش می‌آید.

خوب است بدانید در جملاتی که ضمیر به «فاعل» جمله (یا مبتدا که در واقع از نظر معنا در حکم فاعل است) برمی‌گردد باید آن ضمیر به حالت اتصال (شش، ششان، ست، شان، همان، هم) معنا نشود. بیان این مطلب برای دانش‌آموزان نیاز نیست؛ فقط توجه دادن آنها به این تفاوت کافی است و خود آنها به دلیل آشنایی با زبان فارسی، غالباً صحیح معنا می‌کنند.

۲- برخی از ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآنی در صفحه ۳۰۴ قرآن کریم:

آیه ۹۸ (البته با دانستن معنای اِذَا: هنگامی که، ذَکَاء: متلاشی شده)، لِلْكَافِرِينَ، عِبَادِي، اِنَّا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ، قُلْ هَلْ سَعَيْتُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، بِثَابِتِ رَيْبِهِمْ وَلِقَائِهِ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، لِكَلِمَاتٍ رَبِّي.

۳- برخی پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۰۷ قرآن کریم:

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ : و قطعاً الله پروردگار من و پروردگار شماست؛

فَاعْبُدُوهُ : پس او را عبادت کنید؛

هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ : این راه راست است.

قَوْلِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدٍ يَوْمٍ عَظِيمٍ : پس وای بر کافران از حضور در روز بزرگ (قیامت).

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۱۳ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

أَنَا اخْرَجْتُكَ سَبَرْتَهَا الْأُولَىٰ فَاسْتَمِعْ فَأَعْبُدْنِي وَأَتَّبِعْ وَأُضْمِرْ رَبِّ اشْرَحْ وَاحْلُلْ وَاجْعَلْ

۲- دقت در خواندن صحیح برخی از کلمات مانند :

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آلِكَ وَتَيْبَتِ مَنَّا أَتَوَكَّلُ

۳- با توجه به اینکه کلمات قرآن همواره به حالت وصل به کلمه بعد، اعراب گذاری می شود و از جمله در آخر آیات نیز چنین است؛ در آخر آیه ۲۳ نیز کلمه «الْكُبْرَى» به حالت وصل نوشته شده است، چون آیه بعدش با الف وصل شروع می شود «إِذْ هَبْ...»، ولی در حالت وقف باید به صورت «الْكُبْرَى» خوانده شود.

در آخر آیه ۳۰ نیز کلمه «أَخِي» به حالت وصل نوشته شده است، چون آیه بعدش با الف وصل

شروع می‌شود (اُشْدُ...) از این رو، در حالت وقف باید به صورت «آخی» خوانده شود.

۴- اشاره به موضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات؛ مانند :

...اخترْتُکَ ...أنا ← أنا ...ءاتِیَہُ ...هَوَّئُہُ ...جَنَاحُکَ ...سَوَّ

۵- توجه به تلفظ حروف خاص به ویژه حرف «ط» با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، در

آیات و کلمات این صفحه و کلمات نماز :

طغی صراط أعطیناک مَطْلَع

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول جدول

توسط قرآن آموزان تکمیل، تمرین و تصحیح می‌شود. پرسش از کلمات هم خانواده کلماتی چون «إِذْهَبْ، طغی، آمر، کثیر و بصیر» مناسب است.

فعالیت دوم: ترکیب‌ها و عبارات قرآنی

این فعالیت ابتدا توسط دانش‌آموزان ترجمه، سپس با هم‌گروهان خود مقایسه و آن‌گاه هر عبارت توسط یک دانش‌آموز همراه با معنای آن خوانده و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

نکته: حتماً می‌دانید ترجمه عبادت نهم

می‌شود «هارون برادر من». خوب است بدانید اگر کلمه «آخ» یا «آب» به کلمه دیگر اضافه شود به صورت «آخو» یا «آخا» یا «آخی» می‌آید؛ اما اگر آن کلمه ضمیر «ی» باشد فقط به صورت

«آخی» می‌آید. پس اگر ترکیب «آخی» به تنهایی آمده بود به معنای «برادرم» است، اما در ترکیب‌هایی مانند «بِأَخِیکَ» یا «مِنْ أَخِیْهِ» به ترتیب به معنای «به برادرت» و «از برادرش» است.

فعالیت سوم: این فعالیت نیز مانند فعالیت‌های مشابه قبلی، ابتدا توسط دانش‌آموزان ترجمه

آن کامل می‌شود، سپس ترجمه را با هم‌گروه خود مقایسه کرده، آن‌گاه با انتخاب دبیر هر آیه توسط یک دانش‌آموز همراه با معنای آن خوانده و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

نکته: همان طور که در کتاب قرآن آموزان مشاهده می کنید کلمه آخر آیه ۳۰ به صورت «آخی» نوشته شده است؛ یعنی زیر حرف «خ» کسره گذاشته شده است، در حالی که این کلمه همان «آخی» خوانده می شود. این امر از آن رو است که هر چند کلمات در محل وقف به حالت وقف قرائت می شوند، اما اِعراب آنها به حالت وصل نوشته می شود؛ مانند همین آیات که تنوین فتحه در کلمات «کثیراً» و «بصیراً» نوشته شده است، اما آنها را در حالت وقف «کثیرا» و «بصیرا» می خوانیم. حال از آنجا که همراه اولین کلمه آیه ۳۱ یعنی «اشدّد» همزه وصل است کلمه آخر آیه ۳۰ به صورت «آخی» نوشته

شده است؛ یعنی اگر بخواهیم وصل کنیم به صورت «آخی اشدّد» خوانده می شود.

در صورتی که این سؤال برای دانش آموزی پیش آمد، توضیح داده می شود و در غیر صورت اگر دانش آموزان به طور طبیعی وقف کرده و کلمه را «آخی» خوانند، نیازی به توضیح ندارد.

در پایان جلسه، خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف انس با قرآن در خانه تذکر داده می شود.

انس با قرآن در خانه

با پرسش از بخش های مختلف تکلیف انس با قرآن در خانه توانایی دانش آموزان را ارزشیابی می کنیم.

برخی از توضیحات:

۱- ترکیب ها و عبارات ساده قرآنی در صفحه ۳۱۲ قرآن کریم:

عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، فَقَالَ لِأَهْلِهِ، يَا مُوسَى، إِنِّي أَنَا رَبُّكَ.

۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۱۳ قرآن کریم :

إِنِّقْ أَنَا اللّٰهَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا : قطعاً من خدای یکتا هستم، نیست خدایی جز من،

فَاعْبُدْنِ : پس مرا عبادت کن؛

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي : و نماز را برای یاد من به یادار.

رَبِّ ارْحَمْ نِی صَدْرِی : پروردگارا سینه مرا (برای ایمان و پذیرش حق) گشاده ساز!

وَيَسِّرْ لِّی أَمْرِی : کار (و مأموریت) من را آسان و عملی ساز.

وَأَحْلِلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِی : و گره از زبانم بگشای.

قرآن در نگاه دانشمندان

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با نظرات برخی دانشمندان غیر مسلمان درباره قرآن.
- ۲- آشنا کردن آنان با برخی از جنبه های معنوی قرآن.
- ۳- علاقه مند کردن دانش آموزان به جمع آوری و گزینش نظرات دانشمندان درباره قرآن.

روش تدریس

- ۱- خواندن متن توسط دانش آموزان.
- ۲- گفت و گو با دانش آموزان درباره موضوع شناخت از طریق طرح پرسش های واگرا.

چند نمونه پرسش واگرا برای پژوهش یا گفت و گو

- ۱- ارنست رنان کیست و اهل کدام کشور است؟ (مختصری از زندگی نامه او)
- ۲- از اینکه یک غیر مسلمان درباره قرآن این گونه نظر می دهد، چه احساسی دارید؟
- ۳- آیا افراد دیگری را که درباره قرآن نظر داده اند می شناسید؟ درباره آنها تحقیق کنید.

پیام قرآنی

- ۱- قرائت توسط دانش آموزان
- ۲- ترجمه توسط دانش آموزان

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۲۰ و ۳۲۱ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت،
تمرین یا لوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات
جمعی و قرآن تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لِلْمَلَكَةِ اسْجُدُوا إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ ثُمَّ اجْتَنِبْهُ
قَالَ اهْبِطَا فَمَنْ آتَبَعَ لَعَذَابِ الْآخِرَةِ لِأُولَى النَّهْيِ ءَأَنَّى إِلِيلِ
زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاصْطَبِرْ فِي الصُّحُفِ الْاُولَى أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ مَنِ اهْتَدَى
۲- دقت در خواندن صحیح برخی از کلمات مانند :

لِأَدَمَ ← لِأَدَمَ يَأْتِيكُمْ لَا تَمُدَّنَّ كُلُّ مَرْبِيعٍ عَيْنِكَ لِنَفْسِنَهُمْ يَسْنَهُ مَا
سَوَاءُ لَهُمَا

[illegible]

۱۲۴

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۲۶ قرآن کامل بر اساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین یا لوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

لَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ

۲- دقت در خواندن صحیح برخی از کلمات مانند :

مَسْنَهُمْ لَيَقُولُنَّ ءَابَاؤُكُمْ فَطَرَهُنَّ لَا كَيْدَنَّ تُولَّوْا

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات و تشخیص هر

جمله؛ مانند :

...الدُّعَاءَ ...رَبِّكَ ...الْقِيَمَةِ ...خَرَدَلٍ ...الْفُرْقَانَ
...بِالْغَيْبِ ...قَبْلُ ...وَقَوْمِهِ ...بِالْحَقِّ ...وَالْأَرْضِ ...فَطَرَهُنَّ

۴- توجه به تلفظ حروف خاص به ویژه حرف ذال، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، در

آیات و کلمات این صفحه و کلمات نماز :

إِذَا مَا يُنذَرُونَ عَذَابٍ ذِكْرًا الَّذِينَ هَذَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي ذَلِكُمْ

باید دقت کرد که حرف «ز» در کلماتی مانند : «الْمَوَازِينَ، أَنْزَلْنَاهُ» نوک زبانی خوانده نشود.

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول جدول کلمات تکمیل، تمرین و تصحیح می‌شود؛ کلماتی چون: «ضلال، عالم، مبین» می‌توانند انتخاب خوبی برای تمرین کلمات هم خانواده باشند.

فعالیت دوم: عبارات این فعالیت نیز به روش درس قبل توسط دانش‌آموزان ترجمه، مقایسه، قرائت و تصحیح می‌شود.

برخی نکات به شرح زیر است:

۱- در عبارت دوم کلمه «عالمین» جمع است، اما در ترجمه بهتر است مفرد معنا شود. ضمناً این کلمه را چه در قرائت و چه در معنا با کلمه «عالمین» اشتباه نکنید.

۲- به نظر شما در عبارت سوم ضمیر «ه» در ترکیب «لایبیه» باید به صورت «او» معنا شود یا «شس»؟ چرا؟

فعالیت سوم: دانش‌آموزان ترجمه آیات ۵۱ تا ۵۴ سوره انبیاء را کامل کرده، با دوستان خود مقایسه نموده، سپس با انتخاب دبیر، هر آیه توسط یک دانش‌آموز همراه با معنای آن قرائت شده و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

جدول قوربا با استفاده از کلمات یاد شده، کلمات زیر را در جای مناسبی کلمات را به خاطر بسپارید.

بدر - روشن - دانا - گمراهی

معنا	کلمه	زبان
خوبتر و بهتر	دانا	عربی
خوبتر و بهتر	بدر	عربی
خوبتر و بهتر	روشن	عربی
خوبتر و بهتر	گمراهی	عربی

این ترکیب‌ها را بخوان و معنی آن‌ها را بگو.

لایبیه و عالمین - عالم و عالمین - عالم و عالمین - عالم و عالمین

این آیه را با سوره انبیاء در طریقه درس بخوان و معنی آن را بگو.

وَلَقَدْ مَكَّنَّا أَزْجَرَ مِنْ هَٰؤُلَاءِ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَافِقُونَ ۝ ۵۱
 وَكَانُوا يَحْكُمُونَ ۝ ۵۲
 وَلَقَدْ مَكَّنَّا أَزْجَرَ مِنْ هَٰؤُلَاءِ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَافِقُونَ ۝ ۵۳
 وَلَقَدْ مَكَّنَّا أَزْجَرَ مِنْ هَٰؤُلَاءِ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَافِقُونَ ۝ ۵۴

انس با قرآن در خانه

همانند دروس گذشته توانایی دانش‌آموزان با پرسش از بخش‌های مختلف انس با قرآن در خانه ارزشیابی می‌شود.

برخی از توضیحات :

- ۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده در صفحه ۳۲۴ قرآن کریم :
 مِنْ قَبْلِكَ، أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا، وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ، وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ، وَجَعَلْنَا فِيهَا، وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا، وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
- ۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۲۲ قرآن کریم :

وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ : و او شنوای داناست.

فَسَلِّتُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ : پس پرسش کنید از دانایان (اهل ذکر) اگر نمی‌دانید.

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ : رسیدگی به حساب مردم نزدیک است در حالی که آنها هم چنان در غفلت و روی گردان هستند.

استاد عبدالباسط

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با زندگی عبدالباسط به عنوان یکی از قاریان بزرگ قرآن کریم.
- ۲- ایجاد علاقه مندی به علم قرائت و قاریان قرآن.

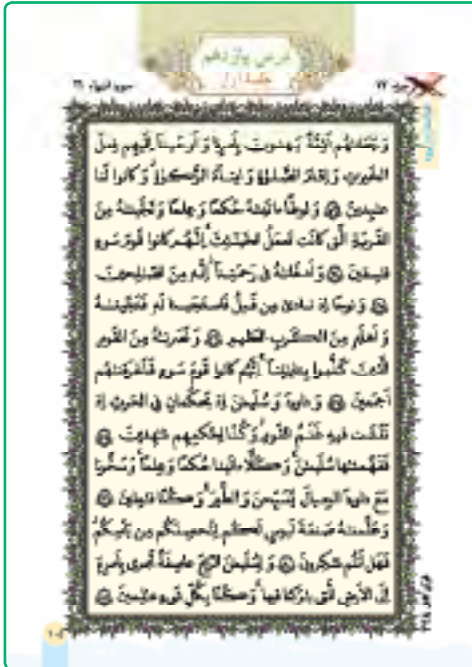
روشی تدریسی

- ۱- پخش کردن قسمت هایی از سوره تکویر از نوادر و استماع دانش آموزان
- ۲- ارائه توضیحاتی درباره زندگی عبدالباسط و تعدادی از قاریان ایرانی
- ۳- بیان کردن تفاوت های قرائت ترتیل و تحقیق

چند نمونه پرسشی برای پژوهشی و گفت وگو

- ۱- زندگی نامه برخی از قاریان قرآن را تهیه کنید.
- ۲- قاریان با تلاوت قرآن به مسلمانان چه خدمتی کرده اند؟
- ۳- چرا عبدالباسط یکی از بهترین قاریان قرآن است؟

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۲۸ و ۳۲۹ قرآن کامل
براساس روش کلی به صورت پیش قرائت،
تمرین بالوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات
جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

فَعَلَ الْخَيْرَاتِ مِنَ الْقَرِيبَةِ الَّتِي تَعْمَلُ الْخَبِيثَاتُ فَاسْتَجَبْنَا لِسُلَيْمِنَ الرِّيحَ مَسْنَى الضُّرِّ
ذَا الْكِفْلِ ذَا التَّوْنِ نَجَى الْمُؤْمِنِينَ ← نَجَى الْمُؤْمِنِينَ

۲- دقت در خواندن صحیح برخی از کلمات مانند :

فَنَجَّيْنَهُ فَأَغْرَقْنَهُمْ فَفَهَّمْنَهَا يُسَبِّحَنَّ عَلِيمٍ

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات و تشخیص هر

جمله؛ مانند :

...أَيَّمَّةَ ...الضَّلَوةِ ...الرَّكُوةِ ...عِلْمًا ...قَبْلَ ...لَهُ ...سَوَاءِ
...الْحَرْثِ ...عَاصِفَةً ...بِأَمْرِهِ ...يَغُوصُونَ لَهُ ...رَبِّهِ ...الضُّرِّ

...فَاسْتَجَبْنَا لَهُ، ...مُعَاضِباً ...عَلَيْهِ ...أَنْتَ ...سُبْحَانَكَ ...نَادِي رَبِّهِ،
...فَرْدًا ...رَهْبًا

۴- توجه به تلفظ حروف خاص به ویژه حروفی که تدریس شده است، با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده و جلب توجه دانش‌آموزان به تلفظ «ظ» به صورت ذال درشت با تکیه بر گلو، همان‌گونه که در پایین صفحه ۱۰۶ توضیح داده شده است، و تمرین کلمات دارای «ظ» در این صفحات:

العظیم حَفِظِينَ فَظَنَ فِي الظُّلُمِ مِنَ الظَّالِمِينَ

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: دانش‌آموزان به روش معمول جدول را تکمیل، تمرین و تصحیح می‌کنند. می‌توان از کلمات هم خانواده کلماتی چون «ذَهَبَ»، «نَدَى»، «سُبْحَانَ»، «نَجَّيْنَا» پرسش کرد.

فعالیت دوم: دانش‌آموزان ترجمه عبارات را نوشته، با هم گروه خود مقایسه می‌کنند. آن‌گاه با انتخاب دبیر هر عبارت را یک دانش‌آموز همراه با معنای آن می‌خواند تا در صورت نیاز تصحیح شود.

دو نکته:

۱- «سُبْحَانَ» به معنای پاک و بی‌عیب بودن است؛ با توجه به دیگر اجزای جمله گاهی به صورت «پاک و بی‌عیب است» و گاهی به صورت «پاک و بی‌عیب هستی» و... معنا می‌شود.

۲- در ترجمه عبارت هشتم پس از ترجمه

ضمیر «ه» استفاده از حرف «را» نباید فراموش

شود. در پایان جلسه، دانش‌آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف انس تشویق و ترغیب می‌کنیم.

آموزش این مفاهیم

جدول زیر را با استفاده از کلمات داده شده تکمیل کنید و معنی کلمات مختلف را به خاطر بسپارید.

کلمه	معنی
۱. ظن	فکر کردن
۲. ظن	فکر کردن
۳. ظن	فکر کردن
۴. ظن	فکر کردن
۵. ظن	فکر کردن
۶. ظن	فکر کردن
۷. ظن	فکر کردن
۸. ظن	فکر کردن
۹. ظن	فکر کردن
۱۰. ظن	فکر کردن

کلمات داده شده: ظن، ظن، ظن، ظن، ظن، ظن، ظن، ظن، ظن، ظن

این از کلمات و عبارات قرآنی را جدا کنید:

۱. ظن

۲. ظن

۳. ظن

۴. ظن

۵. ظن

۶. ظن

۷. ظن

۸. ظن

۹. ظن

۱۰. ظن

انسی با قرآن در خانه

مانند دروس قبل تمرین‌های این بخش از درس در کلاس حل می‌شود و هم دانش‌آموزان ارزشیابی می‌شوند.

برخی از توضیحات :

۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآنی از صفحه ۳۳۰ قرآن کریم :
وَجَعَلْنَاهَا وَايَةً لِّلْعَالَمِينَ، وَ أَنَا نُزِّلُكُمُ، الْوَعْدَ الْحَقُّ، يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ.

۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۳۳ قرآن کریم :
وَ أَتَمَّرَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : و اوست که بر هر چیزی تواناست.
وَ أَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا : و قیامت آمدنی است هیچ تردیدی در آن نیست.
وَ أَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ : و خدا هیچ گونه ظلمی به بندگان خود نمی‌کند.

خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ذَلِكَ هُوَ الْحُمْرَانُ الْمُبِينُ : زیانمندی در دنیا و آخرت، به راستی زبانی آشکار است.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۳۹ قرآن کامل را بر اساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی در تدریس تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

لَيَرْزُقْنَهُمُ اللَّهُ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ
فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ خَيْرُ الرِّزْقَيْنِ
لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

۲- دقت در خواندن صحیح کلماتی مانند :

لَيَدْخِلْنَهُمْ يَرْضَوْنَهُ لَعَفُوْهُ مُخَضَّرَةً

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات و تشخیص هر

جمله؛ مانند :

...لِلَّهِ ...سَبِيلِ اللَّهِ ...بِهِ ...عَلَيْهِ ...فِي النَّهَارِ
...فِي اللَّيْلِ ...هُوَ الْحَقُّ ...هُوَ الْبَاطِلُ ...مَاءٌ ← مَاءٌ

انس با قرآن در خانه

به روش دروس قبل با پرسش از تمرین‌های انس، توانایی دانش‌آموزان را در قرائت و درک معنای آیات ارزشیابی می‌کنیم.
برخی از توضیحات:

- ۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآنی از صفحه ۳۳۷ قرآن کریم:
وان الله على نصرهم لقدير، اِلَّا اَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللّٰهُ، ان الله لقويٌّ عزيزٌ، وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ، قَوْمٌ نَّوحٌ وَّعَادٌ وَّمُودٌ، و قوم ابراهيم و قَوْمُ لوط، اَلَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا
- ۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۳۶ قرآن کریم:

قَالَهُمْ كُفِّرُوا بِاللّٰهِ وَاجِدُوا سَلَامًا: پس خدای شما یکتاست پس تسلیم او باشید.

وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ: بشارت دهید (باد) نیکوکاران را

اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا: قطعاً خداوند از کسانی که ایمان آوردند دفاع می‌کند.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ: قطعاً خداوند هیچ خیانت کار ناسپاسی را دوست ندارد.

قرآن در جبهه

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش‌آموزان با نقش قرآن در فرهنگ دفاع مقدس
- ۲- آشنا کردن آنان با پیام قرآنی منزلت شهدا نزد خداوند
- ۳- علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به فرهنگ دفاع مقدس و نقش قرآن در آن
- ۴- ایجاد انگیزه در آنان برای تلاش جهت یادگیری داستان‌های قرآنی دفاع مقدس.

روشی تدریس

- ۱- روخوانی متن درس توسط یکی از دانش‌آموزان

- ۲- توضیحات دبیر محترم درباره چگونگی آغاز دفاع مقدس
- ۳- بیان نقش قرآن کریم در دفاع مقدس و مانوس بودن رزمندگان با قرآن
- ۴- جمع‌خوانی پیام قرآنی و ترجمه تحت اللفظی آن توسط دانش‌آموزان

نمونه موضوعات برای گفت‌وگو بیشتر دانش‌آموزان

- ۱- رزمندگان در راه خدا چه جایگاهی نزد خداوند دارند؟
- ۲- چگونه رزمندگان اسلام در جریان دفاع مقدس پیروز شدند؟
- ۳- نوجوانان در دفاع مقدس چه نقشی داشتند؟

منابع برای مراجعه

- ۱- فرهنگ جبهه، مهدی فهمی، ناشر: دفتر پژوهش فرهنگ جبهه.
- ۲- تفسیر موضوعی نمونه، صفحات ۵۱۱ تا ۵۱۶، ناصر مکارم شیرازی، دفتر انتشارات اسلامی.

۱- پرشی و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۴۱ و ۳۴۲ قرآن کامل بر اساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فرد خوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحات :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

فَاسْتَمِعُوا لَهُ،	وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ،	يَسْلُبُهُمُ الدُّبَابُ	مَا قَدَرُوا اللَّهَ
ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا	فَمَنْ ابْتَغَى	وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ	هُوَ اجْتَبَاكُمْ
سَمِيكُمُ الْمُسْلِمِينَ	خَلَقْنَا النُّطْفَةَ	فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ	فَكَسَوْنَا الْعِظَمَ
وَاعْتَصِمُوا			

۲- دقت در خواندن کلماتی مانند :

لَا يَسْتَفِيدُوهُ يَصْطَفِي لِأَمْنِيَّتِهِمْ أَنْسَانُهُ صَلَوَاتِهِمْ

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات و تشخیص هر

جمله؛ مانند :

...النَّاسُ ...مَثَلٌ ...دُبَابًا ...شَيْئًا ...رُسُلًا ...الْخَيْرِ

...الصَّلَاةَ ...الرَّكُوعَ ...ذَلِكَ... عَلَفَةً... مُضَعَّةً ...عِظْمًا
...طَرَّاقًا

۴- توجه به تلفظ حروف خاص با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده و جلب توجه دانش‌آموزان به تلفظ «ض» به صورت ظای محکم یا دال درشت دندانی، همان‌گونه که در پایین صفحه ۱۱۵ توضیح داده شده است و تمرین کلمات دارای ضاد در این صفحات: ضَرْبٌ ضَعْفٌ مُعْرِضُونَ مُضَفَّةً

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول دانش‌آموزان جدول را تکمیل، مقایسه و تصحیح می‌کنند. می‌توانید از کلمات هم‌خانواده کلمات «ارکعوا، افعلوا، أسجدوا، نصیر» پرسش کنید.

فعالیت دوم: دانش‌آموزان عبارات را ابتدا ترجمه کرده، سپس با هم‌گروه خود مقایسه می‌کنند. آن‌گاه هر عبارت را همراه با معنای آن یک دانش‌آموز می‌خواند و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

خوب است بدانید که الگوی ترجمه عبارتی که با «نعم» شروع می‌شود چنین است که در ترجمه، کلمه بعد از «نعم»، قبل از فعل ربط (است) می‌آید. به این ترتیب، ترجمه عبارت هفتم می‌شود: پس چه خوب سرپرستی است اینک می‌توانید به راحتی عبارت هشتم را نیز معنا کنید.

در پایان جلسه، دانش‌آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیف انس تشویق و ترغیب می‌کنیم.

انس با قرآن در خانه

برخی از توضیحات : به روش دروس قبل با پرسش از تمرین های درس، توانایی دانش آموزان را در قرائت و درک معنای آیات ارزشیابی می کنیم.

۱- بعضی ترکیب ها و عبارات ساده قرآنی از صفحه ۳۴۰ قرآن کریم :
ما فی الارض، علی الارض، ان الله بالناس لرؤف رحیم، یوم القیامة، ما فی السماء والارض، و ما للظالمین من نصیر،

۲- برخی پیام های زیبای قرآنی از صفحه ۳۴۲ قرآن کریم :
قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ : قطعاً مؤمنان رستگار هستند.
الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ : آنان که به هنگام نماز خاشع و فروتن هستند.
وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ : و آنان که از (کار) لغو و بیهوده دوری می کنند.
وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ : و آنان که زکات مال خود را پرداخت می کنند.
فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ : آفرین بر خدایی که بهترین آفریننده است.

۱- پرسش و ارزشیابی

به شیوه جلسات قبل انجام می شود.

۲- تدریس قرائت

آیات صفحه ۳۴۹ قرآن کامل براساس روش کلی به صورت پیش قرائت، تمرین با لوح فشرده، فردخوانی و رفع اشکالات جمعی و فردی تدریس و تمرین می شود.

تذکرات خاص این صفحه :

۱- دقت در اتصال کلماتی مانند :

قَالَ اخْسَئُوا وَارْحَمْنَا خَيْرَ الرَّحِمِينَ فَأَخَذْتُمُوهُمْ جَزِيَّتَهُمُ الْيَوْمَ فَسَلَّ الْعَادِينَ فَتَعَلَّى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ خَيْرَ الرَّحِمِينَ

۲- دقت در خواندن صحیح کلماتی مانند :

ءَايَتِي تُتْلَى شِقْوَتُنَا وَلَا تُكَلِّمُونِ سِخْرِيًّا أَنْسَوَكُمْ ذِكْرِي قُلْ

۳- اشاره به مواضعی که فاقد علامت وقف است، برای کوتاه خواندن عبارات و تشخیص هر

جمله؛ مانند : ... سِخْرِيًّا ... الْيَوْمَ ... يَوْمٍ ... عَبَثًا ... هُوَ ... ءَاخَرٌ ... به

۴- توجه به تلفظ حروف خاص به ویژه حرف «ض» با پیروی از قرائت الگو در لوح فشرده، در

آیات و کلمات این صفحه و کلمات نماز :

صَالِينَ تَضْحَكُونَ بَعْضٌ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ وَلَا الضَّالِّينَ

باید دقت کرد که حرف «ظ» در کلماتی مانند «ظَلِمُونَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» محکم خوانده نشود.

آموزش مقایسه

بجای خود را با استفاده از کلمات به هم گنجانیده و سعی کنید معنای کلمات را با هم مقایسه کنید.

تأمل: «هَلْ تَرَوْهُمْ» - «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»

کلمه	معنی	ترجمه
هَلْ	آیا	آیا
تَرَوْهُمْ	دیدید	آنها را دیدید
وَجَعَلُوا	و ساختند	و برای تو
لَكَ	برای تو	برای تو
مِنْ دُونِ اللَّهِ	از غیر خدا	از غیر خدا
آلِهَةً	خدایان	خدایان

کلمه	معنی	ترجمه
هَلْ	آیا	آیا
تَرَوْهُمْ	دیدید	آنها را دیدید
وَجَعَلُوا	و ساختند	و برای تو
لَكَ	برای تو	برای تو
مِنْ دُونِ اللَّهِ	از غیر خدا	از غیر خدا
آلِهَةً	خدایان	خدایان

تمرین مقایسه

این دو کلمه و عبارت را با هم مقایسه کنید:

- ۱- «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»
- ۲- «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»
- ۳- «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»
- ۴- «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»
- ۵- «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»

تأمل: «وَجَعَلُوا لَكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً»

۳- روش تدریس مفاهیم

فعالیت اول: به روش معمول تدریس و تمرین می شود و کلمات مناسب برای پرسش از هم خانواده آنها عبارت اند از:

«خَلَقْنَا، إِرْحَمَ، مَلِكٌ، إِغْفِرَ، رَاحِمِينَ»

فعالیت دوم: دانش آموزان ترجمه عبارات را می نویسند، با هم گروه خود مقایسه می کنند و سپس هر عبارت را همراه با معنای آن برای کلاس می خواند تا در صورت نیاز تصحیح شود.

فعالیت سوم: دانش آموزان ترجمه سه آیه آخر سوره مؤمنون را کامل کرده، با هم گروه خود مقایسه می کنند. آن گاه هر آیه توسط یک دانش آموز همراه با معنای آن خوانده شده و در صورت نیاز تصحیح می شود.

در پایان جلسه، دانش آموزان را به خواندن روزانه قرآن کریم و انجام تکلیفشان تشویق و ترغیب می کنیم.

انس با قرآن در خانه

مطابق دروس قبل توانایی دانش آموزان در قرائت و درک معنا به کمک بخش‌های مختلف «انس با قرآن در خانه» انجام می‌شود.

برخی از توضیحات:

۱- بعضی از ترکیب‌ها و عبارات ساده قرآنی از صفحه ۳۴۷ قرآن کریم:

فی غیابهم، عذابٍ شدید، و هو الذی، بل قالوا مثل ما قال الاولون، نحن و اباؤنا، قُلْ لِمَنِ الارضُ و من فیها، قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ،

۲- برخی از پیام‌های زیبای قرآنی از صفحه ۳۴۸ قرآن کریم:

سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ : پاک و بی‌عیب است خداوند از آنچه که (او را) وصف می‌کنند.

ادْفَعْ بِالْقِیَمَةِ السَّیِّئَةِ : به بهترین شکل، بدی را از بین ببر.

وَقُلْ رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ : بگو پروردگارا از وسوسه شیاطین به تو پناه می‌آورم.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِنُهُ فَاِنَّكَ هُمْ الضَّالِّیْنَ : پس هر کس که کارهای خویش بسیار باشد،

رستگار است.

امتحان

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با داستانی مربوط به یکی از آیات قرآن
- ۲- آشنا کردن آنان با «پیام قرآنی» پاک دامنی و توجه به نظارت دائمی خدا
- ۳- علاقه مند کردن آنان به داستان ها و پیام های قرآنی.
- ۴- ایجاد انگیزه برای تلاش جهت یادگیری آیه «الَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى».

روش تدریس

- ۱- روخوانی متن درس به صورت انفرادی توسط هر یک از دانش آموزان
- ۲- ترجمه دانش آموزان و توضیحات دبیر محتریم درباره عبارت «الَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى»
- ۳- گفت و گوی دانش آموزان درباره مفهوم جمله «خداوند همیشه ناظر ماست»
- ۴- چرا دانش آموزی که درس خود را که آماده نکرده بود، در ورقه خود چیزی ننوشت؟

نمونه موضوعات برای گفت و گوی بیشتر دانش آموزان

- ۱- آیا شما در شرایط دانش آموزی که در داستان به او اشاره شده است قرار گرفته اید؟ در چنین شرایطی، شما چه کاری انجام داده اید؟
- ۲- در شرایط مختلف زندگی، نظارت خداوند را چگونه به یاد می آورید؟

منابع برای مراجعه

- ۱- شماره های مختلف مجله رشد آموزش قرآن.
- ۲- شماره های مختلف مجله بشارت.
- ۳- شماره های مختلف مجله گلستان قرآن.

